

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI**

HİRİSTİYANLIKTA DİNİ KIYAFETLER

HATİCE KÜBRA AKIL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DOÇ.DR. AHMET ARAS**

KONYA-2025

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI**

HİRİSTİYANLIKTA DİNİ KIYAFETLER

HATİCE KÜBRA AKIL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DOÇ.DR. AHMET ARAS**

KONYA-2025

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Kübra AKIL
	Numarası	21810201061
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı / Dinler Tarihi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Hıristiyanlıkta Dini Kıyafetler

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

HATİCE KÜBRA AKIL

İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hatice Kübra AKIL
	Numarası	21810201061
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı / Dinler Tarihi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ahmet ARAS
	Tezin Adı	Hıristiyanlıkta Dini Kıyafetler

Hıristiyanlıkta dini kıyafetler yalnızca dış görünüşle sınırlı olmayıp derin teolojik ve sembolik anlamlar taşır. Bu kıyafetler; iffet, sevgi ve alçakgönüllülük gibi ahlaki değerleri simgeler. Aynı zamanda kıyafetler, İsa'nın doğasını, misyonunu ve kilise ile olan ilişkisini sembolik biçimde yansıtır. İsa'nın çilesi, fedakârlığı ve kurtarıcılığı, bu kıyafetler aracılığıyla anlatılır. Din adamları bu kıyafetleri giydiklerinde İsa'nın dünyevi temsilcisi olarak kabul edilirler.

Katolik mezhebine mensup din adamları kendi içlerinde hiyerarşik bir düzene sahiptir. En alt rütbede yer alan diyakos ve yukarıya doğru sıralamada rahip, piskopos, kardinal ve papa yer almaktadır. Her düzey için farklı görevler ve bu görevleri simgeleyen özel kıyafetler bulunmaktadır. Bu kıyafetler hem litürjik işlev görür hem de sembolik anlamlar taşır. Beyaz alb iffeti, amice kurtuluş miğferini, cincture iffet ve namusu, dalmatic hayırseverliği, stole İsa'nın boyunduruğunu, chasuble ise günahlardan korunmayı simgeler. Maniple sol kola takılan bir mendilken, fanon yalnızca papanın

taktığı özel bir parçadır. Cope, chasuble yerine kullanılan uzun bir pelerindir. Zucchetto, biretta ve mitre gibi başlıklar dini ayinlerde kullanılır. Pallium, kuzu yününden yapılan özel bir atkı olup yalnızca papa ve başpiskoposlar tarafından takılır. Pastoral asa ve pectoral haç gibi aksesuarlar da hem litürjik işlev hem de dini otoriteyi temsil eder. Kıyafetlerde kullanılan renkler ise litürjik zamanları ve ruhani anlamları yansıtır.

Rum Ortodoks mezhebinin dini hiyerarşik düzeni içerisinde, diyakos, rahip, piskopos, metropolit ve patrik yer almaktadır. Dini hiyerarşinin kullandığı litürjik kıyafetler, görevsel işlevlerinin yanı sıra mezhebin teolojik ve kültürel kimliğini de yansıtır. Sticharion, diyakosların temel giysisidir. Orarion meleklerin kanatlarını, epimanikia İsa'nın çilesini sembolize eder. Epitrachelion ise rahibin ayini icra etmesi için zorunlu olan bir parçadır. Zone, iffeti temsil eden bir kuşak, phelonion ise rahiplerin giydiği dış pelerin olarak öne çıkar. Yalnızca metropolitlere ve patriklere özgü olan polystavrion, çok sayıda haç motifiyle bezenmiş özel bir dış giysidir. Ruhun kılıcını temsil eden epigonation, sağ dize sarkan baklava dilimi şeklinde bir mendildir. Sakkos, süslemeli bir tunik olup yalnızca piskoposlar tarafından kullanılır. Omophorion, kuzu yününden yapılmış ve iyi çoban İsa'yı simgeleyen sembolik bir atkıdır. Pectoral haç ve engolpion, Meryem ve İsa ikonlarının bulunduğu kıyafetleri tamamlayan aksesuarlardır. Piskoposluk nişanlarından olan pastoral asa, ruhsal otoritenin sembolüdür. Mitre ise değerli taşlar ve ikonografik süslemelerle bezeli bir başlıktır. Ayin dışı resmi törenlerde ise mandyas adı verilen uzun, geniş ve gösterişli bir kıyafet tercih edilir.

Her iki mezhepte de dini kıyafetler yalnızca törensel giyimler değil, aynı zamanda inanç dünyasının sembollerini taşıyan görsel birer anlatıdır. Bu bağlamda çalışma, Katolik ve Ortodoks mezheplerinin kıyafetlerine dair tarihsel, sembolik ve işlevsel boyutları incelemekte ve Hıristiyanlıkta kıyafetin teolojik anlamına ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hıristiyanlık, Katoliklik, Ortodoksluk, Din Adamları, Dini Giyim, Kilise Kıyafeti, Cüppeler, Sembolizm.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Hatice Kübra AKIL
	Student Number	21810201061
	Department	Philosophy and Religious Sciences/ History of Religions
	Study Programme	Master's Degree
	Supervisor	Doç. Dr. Ahmet ARAS
	Title of the Thesis/Dissertation	Religious Clothing in Christianity

In Christianity, religious clothing is not limited to appearance only, but also carries deep theological and symbolic meanings. These clothes symbolize moral values such as chastity, love and humility. At the same time, the clothes symbolically reflect the nature of Jesus, his mission and his relationship with the church. The suffering, sacrifice and redemption of Jesus are told through these clothes. When the clergy wear these clothes, they are accepted as the earthly representatives of Jesus.

The clergy of the Catholic sect have a hierarchical order within themselves. The lowest rank is the deacon and the priest, bishop, cardinal and pope are in the order of the highest. There are different duties for each level and special clothes symbolizing these duties. These clothes serve both liturgical functions and carry symbolic meanings. The white alb symbolizes chastity, the amice symbolizes the helmet of salvation, the cincture symbolizes chastity and honor, the dalmatic symbolizes charity, the stole symbolizes the yoke of Jesus and the chasuble symbolizes protection from sins. While the maniple is a handkerchief worn on the left arm, the fanon is a special piece worn only by the pope. The

cope is a long cloak used instead of the chasuble. Headdresses such as the zucchetto, biretta and mitre are used in religious ceremonies. The pallium is a special scarf made of lamb's wool and is worn only by the pope and archbishops. Accessories such as the pastoral staff and the pectoral cross also represent both liturgical function and religious authority. The colors used in the vestments reflect the liturgical times and spiritual meanings.

The religious hierarchical order of the Greek Orthodox denomination includes the deacon, priest, bishop, metropolitan and patriarch. The liturgical vestments used by the religious hierarchy reflect the theological and cultural identity of the denomination as well as their official functions. The sticharion is the basic garment of the deacons. The orarion symbolizes the wings of the angels, and the epimanikia symbolizes the passion of Christ. The epitachelion is a piece that is mandatory for the priest to perform the liturgy. Zone is a belt representing chastity, while phelonion is the outer cloak worn by priests. Polystavrion, which is specific to metropolitans and patriarchs, is a special outer garment decorated with numerous cross motifs. Epigonation, which represents the sword of the soul, is a diamond-shaped handkerchief hanging from the right knee. Sakkos is an ornamented tunic and is used only by bishops. Omophorion is a symbolic scarf made of lamb wool and symbolizing the good shepherd Jesus. Pectoral cross and engolpion are accessories that complement the vestments with icons of Mary and Jesus. Pastoral staff, one of the episcopal insignia, is the symbol of spiritual authority. Mitre is a headdress decorated with precious stones and iconographic ornaments. In non-liturgical official ceremonies, a long, wide and showy garment called mandyas is preferred.

In both sects, religious clothing is not only ceremonial clothing, but also a visual narrative carrying the symbols of the world of faith. In this context, the study examines the historical, symbolic and functional dimensions of the clothing of Catholic and Orthodox traditions and sheds light on the theological meaning of clothing in Christianity.

Keywords: Christianity, Catholicism, Orthodoxy, Clergy, Religious Clothing, Ecclesiastical Dress, Vestments, Symbolism.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu, Amacı, Sınırlılıkları ve Yöntemi	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	1
1.4. Araştırma Yöntemi ve Araştırma Konusuyla İlgili Belli Başlı Kaynaklar	2
2. Kıyafet	3
2.1. Giyim ve Kıyafetin Tanımı.....	3
2.2. Dini Kıyafetlerin Anlamı ve Kullanımı	3
2.3. Dinler ve Kıyafet	4
2.4. Hıristiyanlıkta Dini Kıyafetlerin Tarihsel Gelişimi	6
2.5. Dini Kıyafetlerde Sembolizm	10

BİRİNCİ BÖLÜM KATOLİK HİRİSTİYANLIKTA DİNİ KIYAFETLER

1.1. Katolik Hıristiyanlıkta Dini Hiyerarşi	12
1.2. Katolik Hıristiyanlıkta Dini Kıyafetler	15
1.2.1. Alb.....	15
1.2.2. Amice	18
1.2.3. Cincture	20
1.2.4. Dalmatic	21
1.2.5. Stole	24
1.2.6. Chasuble.....	27
1.2.7. Maniple	31
1.2.8. Cope	34
1.2.9. Zucchetto.....	36
1.2.10. Biretta.....	37
1.2.11. Mitre.....	39
1.2.12. Pallium	42
1.2.13. Pectoral Cross	47
1.2.14. Pastoral Asa.....	49
1.2.15. Yüzük.....	52
1.2.16. Fanon.....	54

İKİNCİ BÖLÜM ORTODOKS HİRİSTİYANLIKTA DİNİ KIYAFETLER

2.1. Ortodoks Hıristiyanlıkta Dini Hiyerarşi	57
2.2. Ortodoks Hıristiyanlıkta Dini Kıyafetler	59
2.2.1. Sticharion	59
2.2.2. Orarion	62
2.2.3. Epimanikia	65
2.2.4. Epitrachelion	68
2.2.5. Zone/Kuşak	71
2.2.6. Phelonion	72
2.2.7. Epigonation	76
2.2.8. Sakkos	79
2.2.9. Omophorion	81
2.2.10. Pectoral Cross ve Engolpion	84
2.2.11. Pastoral Asa.....	85
2.2.12. Mitre.....	86
2.2.13. Mandyas	88
SONUÇ	90
KAYNAKÇA.....	92

KISALTMALAR

TDV	:Türkiye Diyanet Vakfı
MÖ.	:Milattan önce
MS.	:Milattan sonra
ed.	:Editör
çev.	:Çeviri
St.	:Saint
ö.	:Ölüm tarihi
cm	:Santimetre
m	:Metre
Çık.	:Çıkış
Dan.	:Daniel
Yşa.	:Yeşaya
Mez.	:Mezmurlar
Mat.	:Matta
Luk.	:Luka
Yu.	:Yuhanna
Ef.	:Efesliler
1Ko.	:1. Korintliler
2Ko.	:2. Korintliler
2Ti.	:2. Timoteos
Va	:Vahiy

ÖNSÖZ

Dinler tarihi alanında dinlerle ilgili yapılan çalışmalarda genellikle söz konusu dinin tanrı anlayışı, kutsal kitapları, temel inanç-öğretileri, ibadetleri, mezhepleri ve dinin tarihsel gelişimi hakkında incelemelerde bulunmaktadır. Çalışmalara konu olan dinler incelenirken o dini tanıtmada konusunda etkin rol alan din adamları sınıfına da değinilmektedir. Ancak dinin toplumla buluşmasında aracı rol üstlenen din adamları sınıfına yönelik ayrıntılı çalışmalar daha sınırlı kalmıştır. Özellikle din adamlarının dini hiyerarşi içerisindeki konumları, ibadet sırasında giydikleri özel kıyafetler ve bu kıyafetlerin taşıdığı sembolik anlamlar gibi hususlar, Dinler Tarihi alanında yeterince ele alınmamış konular arasında yer almaktadır.

Bu çalışma, söz konusu eksikliği gidermeye yönelik bir katkı sunmayı amaçlamakta ve Hıristiyanlıkta, özellikle Katolik ve Ortodoks mezheplerinde din adamlarının kullandıkları dini kıyafetleri incelemektedir. Çalışmamızda din adamlarının dini kıyafetlerini hangi amaçla giydikleri, kıyafetlerin ne zaman ortaya çıktığı ve her bir kıyafetin sembolik arka planı ele alınmıştır.

Çalışmamızın temel amacı Katolik ve Ortodoks dini hiyerarşisinin kullandığı dini kıyafetlerin tanınması ve anlaşılmasına katkı sunmaktır. Hıristiyan dini anlayışının, kıyafetlerin renginden süslemelerine, kumaş biçiminden kesimine kadar etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca kıyafetler, hiyerarşideki rütbeyi belirtir ve belirli bir amaca yönelik kullanılır. Katolik mezhebinde hiyerarşik yapının görsel bir ifadesi olarak kıyafetler önemli bir sembolik işlev üstlenmektedir. En üst düzey ruhani lider olan papa, genellikle ihtişamlı ve dikkat çekici litürjik giysiler kullanarak hem dini otoritesini hem de sembolik gücünü dışa vurur. Buna karşılık, kilise hiyerarşisinin daha alt basamaklarında yer alan diyakoslar, sade ve işlevsel kıyafetler giymektedirler. Benzer bir durum, Ortodoks mezhebinde de gözlemlenmektedir. Patriğin ve metropolitlerin giydiği süslü ve törensel kıyafetler, yalnızca bireysel makamları değil, aynı zamanda geleneksel otorite ve ruhani temsilin görsel bir ifadesi olarak işlev görür. Daha alt derecelerdeki diyakoslar, daha sade ve sınırlı sayıda litürjik kıyafetle temsil edilirler.

Çalışmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Hıristiyanlıkta Katolik mezhebinin ve ikinci bölümde ise Ortodoks mezhebinin hiyerarşik yapısı doğrultusunda din adamlarının giydikleri dini kıyafetler; bu kıyafetlerin sembolik anlamları, tarihsel süreçte ne zaman ortaya çıktıkları ve kullanım şekilleri incelenmiştir. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla anlam ve sembolleri üzerinde durulan kıyafetlerin görsellerinden faydalanılmıştır. Çalışmamızda yer verdiğimiz kıyafetlerin görsellerine Dinler Tarihi kaynaklarından yeterince ulaşamamamız sebebiyle, bahse konu olan görsellere internet sitelerinden ulaşım sağlanmıştır.

Bu tez çalışmasının planlanması, araştırılması ve yürütülmesi aşamalarında ilgi ve desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Ahmet ARAS hocama şükranlarımı sunarım. Hayatım boyunca her zaman yanımda olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

KONYA-2025

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu, Amacı, Sınırlılıkları ve Yöntemi

1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Dinler Tarihi, günümüzde mensubu bulunan veya bulunmayan bütün dinlerin tarihini, inanç, ibadet ve ahlak sistemlerini, dini kurumlarını objektif olarak ele alıp inceleyen bir bilim dalı olmuştur. Bu çalışmanın araştırma konusu, Hıristiyanlık dini bağlamında Katolik ve Ortodoks mezheplerine mensup din adamlarının, dini ayinlerde tercih ettikleri kıyafetlerin tanıtılmasıdır. Bu çalışmada dini kıyafetlerin kökeni, tarihi, sembolizmi, kullanımı, biçimi, süslemesi, malzemesi ve rengi ele alınacaktır. İlgili dini kıyafeti anlatılırken daha iyi anlaşılması için konunun resimlerle desteklenmesi sağlanmıştır. Dini kıyafetlerin araştırılmasında Katolik ve Ortodoks mezhepleri üzerinde detaylı incelemelerin bir arada olmaması sebebiyle literatüre katkı sağlayacağını düşündüğümüz ve incelenmeye değer bulduğumuz bir çalışmadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, Hıristiyanlık dini özelinde Katolik ve Ortodoks mezhebine mensup din adamlarının dini kıyafetleri ve tarihsel gelişimini, sembolik anlamlarını ele alarak, kıyafetin dini temsildeki merkezi rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu çalışma, din adamlarının kıyafetlerinde tercih edilen renkler, biçimsel özellikler, çeşitli aksesuarların ardında yatan dini ve sembolik anlamlarını ortaya çıkarmayı hedefler. Dini kıyafetler, tarih boyunca yalnızca dışsal bir görünüm olarak değil aynı zamanda inançların, öğretilerin ve kurumsal yapının sembolik bir dili olmuşlardır. Araştırmada, çeşitli dini kıyafetlere ve bu kıyafetlerin kutsal metinlerde özel olarak giyilmesinin, kullanılmasının istenmesine ya da zamanla şekillenen kıyafet anlayışlarına değinilmiştir.

1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu çalışma, Hıristiyanlık dininde Katolik ve Ortodoks mezheplerine mensup dini hiyerarşinin ibadet ve törenlerde kullandığı dinî kıyafetlerin anlamsal, tarihsel, betimsel ve sembolik yönlerini kapsamaktadır. Araştırmanın kapsamı, Katolik ve Ortodoks mezhepleri ile sınırlandırılmıştır. Bu iki ana mezhep dışında Hıristiyan coğrafyada yer alan ayrılmış Doğu Kiliseleri, Protestanlık ve bu mezhep içerisindeki çeşitli akımların din adamı kıyafetleri çalışmaya dâhil edilmemiştir. Türkiye’de Dinler Tarihi alanındaki araştırmalarımızın sonucunda bu şekilde bir çalışmanın olmaması sebebiyle, araştırmada büyük ölçüde yabancı kaynaklardan yararlanılmıştır.

1.4. Araştırmanın Yöntemi ve Araştırma Konusuyla İlgili Belli Başlı Kaynaklar

Yapılan bu çalışmada, dinler tarihi araştırma metotlarından deskriptif metot kullanılmıştır. Tarafsız bir şekilde araştırılma yapılmış olup, hiçbir yanlılığa yer verilmemiştir. Tarihsel metot ile kıyafetlerin geçmişten günümüze şekillenışı ele alınmıştır. Çalışmanın genelinde betimsel bir anlayış hakimdir. Konunun sadece terimlerle ve anlatımla havada kalmaması için çalışmanın içerisinde ilgili görseller eklenmiştir. Çalışmamızda yararlandığımız ana kaynaklar, Joseph Braun tarafından kaleme alınan “Die liturgische Gewandung im Occident und Orient; nach Ursprung und Entwicklung, Verwendung und Symbolik” adlı kitap, Mircae Eliade tarafından editörlüğü yapılan “The Encyclopedia of Religion” ve Warren E. Preece tarafından editörlüğü yapılan “Encyclopedia Britannica” adlı ansiklopedilerdir. Herbert Norris’in kaleme aldığı “Church Vestments: Their Origin & Development” adlı kitaptan Katolik mezhebine mensup din adamlarının kilise kıyafetlerinin tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Warren T. Woodfin’in doktora tezi “Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power” ve yine aynı yazarın kaleme aldığı “The Embodied Icon: Liturgical Vestments and Sacramental Power in Byzantium” adlı kitap Ortodoks mezhebine mensup din adamlarının kıyafetleri için kaynak olmuştur.

2. Kıyafet

2.1. Giyim ve Kıyafetin Tanımı

Giyim, bireylerin bedensel örtünme, korunma, süslenme ve toplumsal aidiyet gibi işlevleri yerine getirmek amacıyla kullandıkları tekstil ürünleri ve bu ürünlerin kullanım biçimlerini ifade eder. Kıyafet ise, bu ürünlerin somut biçimlerini oluşturan, bireyin kimliğini, toplumsal konumunu ve kültürel aidiyetini yansıtan sembolik bir anlatım aracıdır. Sözsüz iletişimin etkili bir aracı olarak görülen kıyafet, yaş, cinsiyet, din ve etnik köken gibi bir grup için temel olan fikirleri ve kavramları yansıtır. Dini törenler ve ayinlerde giyilen kıyafetler de dini kıyafetler olarak adlandırılır.¹

2.2. Dini Kıyafetlerin Anlamı ve Kullanımı

Dini kıyafetler, farklı inanç sistemlerine mensup bireyler için yalnızca birer giysi olmanın ötesinde, derin sembolik ve ritüel anlamlar taşıyan giysi türlerini ifade etmektedir. Bu giysiler, Katolik ve Doğu Ortodoks mezheplerinde görülen ayrıntılı ve süslemeli ayinsel kıyafetlerden, çağdaş kabile toplumlarında rastlanan dövme, yara izi ve vücut boyamaları gibi bedensel süslemelere kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.² Her dinin kendine özgü kıyafet anlayışı ve bu kıyafetlerle birlikte kullanılan dini objeleri vardır. Bir dinin kıyafet geleneğinin şekillenmesinde ait oldukları inanç sistemi, kültürel yapı, tarihi ve coğrafi birçok faktör etkili olmaktadır. Dinin başka kültürlerle temas etmesiyle birlikte dini kıyafetlerde de çeşitli uyarlamalar meydana gelmiş ve bu süreçte giysiler tarihsel ve kültürel etkileşimler doğrultusunda evrimleşmiştir.³ Dini giysiler, kullanılan kumaş türü, renk, süsleme biçimi, yapısı ve kullanım şekli bakımından farklılık gösterir. Dini giysiler, aynı zamanda ruhban sınıfının toplumsal ve dinsel statüsünü görünür kılmak amacıyla da kullanılmıştır. Cübbeler, gömlekler, başlıklar, kuşaklar ve çeşitli takılar sadece estetik birer unsur değil; aynı zamanda dini hiyerarşideki konumu ve

¹ Linda B. Arthur, "Religion and Clothing", *Encyclopedia of Clothing and Fashion*, ed. Valerie Steele (United States of America: Thomson/Gale, 2005), 3/95.

² "Religious Dress", *Encyclopædia Britannica* (Erişim 02 Ocak 2025).

³ Deborah E. Krakk, "Clothing", *The Encyclopedia of Religion*, ed. Mircae Eliade (New York: Macmillan Publishing Company, 1987), 3/541-542.

ruhani görevi temsil eden sembollerdir. Bu kıyafetler, bir dinin öğretilerini, değerlerini ve inanç sistemini taşıyan kutsal araçlar olarak kullanılmıştır.⁴

2.3. Dinler ve Kıyafet

Yahudilikte dini giyime dair ilk referans, Tanrı ile Musa arasındaki karşılaşmada geçmekte olup, Musa'nın kutsal bir mekanda bulunması nedeniyle çarıklarını çıkarmasının emredilmesiyle ortaya çıkar.⁵ İsrailoğullarının Mısır'dan çıkışı ve ardından Sina'da alınan ilahi buyruklarla birlikte dini pratiklerin kurumsallaşması sürecine girilmiştir. Buluşma çadırının inşasıyla birlikte başkohen Harun ve onun soyundan gelen din adamları için özel litürjik kıyafetlerin belirlenmesi, bu kurumsallaşmanın bir parçası olmuştur. Tora'nın Çıkış bölümünde Tanrı, Musa'ya ağabeyi Harun'un mabede girerken giymesi için özel kıyafetler hazırlanmasını emreder. Kohenler ve başkohen, pantolon (mikhnasayim), tam boy beyaz tunik (kuttonet), uzun bir kuşak (avnet) ve sarıktan (migba'at) oluşan dört parça keten giysi giyerler. Başkohen bu dört kıyafete ek olarak dört parça daha kıyafet giyer. Başkohene özel olan bu kıyafetler; meil, efod, tzitz ve hoshen kıyafetinden oluşmaktadır. Bu kıyafetler, yalnızca kutsal mekânlarda giyilmek üzere tasarlanmış ve mabedin dışına çıkıldığında çıkarılması gerektiği belirtilmiştir. Yahudi inancına göre, bu kıyafetler sadece sembolik değil, aynı zamanda ruhani bir anlam taşımakta ve giyen kişiyi kutsallaştırmaktadır. Yahudilikte başka dini kıyafet kullanımları da vardır. Her Yahudi inançlısı tarafından tallit, kipa, tzitzit ve tefilin kullanılması gerekir.⁶

Budizm'de dini giyim, yoksulluk, sadelik ve dünyevi arzulardan arınmış bir yaşam anlayışını yansıtan önemli bir unsurdur. Budist keşiş cübbelerinin kökeni doğrudan Buda'nın dönemine dayanmakta olup, bu giysileri manastır yaşamının bir parçası olarak ilk kez keşişlere tanıtanın bizzat Buda olduğu kabul edilir. Cübbelerin biçimi ve kullanımı,

⁴ Kendra Sarna, "Clothing", *Encyclopedia of Global Religion*, ed. Mark Juergensmeyer - Wade Clark Roof (Los Angeles: Sage Publications, 2012), 1/234-236.

⁵ *Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi & Yeni Yaşam Yayınları, 2016). Çık.3:5.

⁶ Krakk, "Clothing", 3/540; "Priestly Vestments", *Encyclopaedia Judaica*, ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum (USA: Thompson/Gale, 2007), 16/511-513.

Vinaya-pitaka'da ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Bir keşişin giyebileceği cübbe üç farklı boyutta dikdörtgen kumaş parçasından oluşmalı ve bu giysiler hem işlevselliği hem de ruhani idealleri yansıtan sadelikte olmalıdır. Vücudu saran bu dikdörtgen kumaşlarda terzilik işlemi bulunmaz. İlk parça, bir iç giysi olan ve antaravasaka olarak isimlendirilen bir kumaştır. Antaravasaka, uttarasanganın altına giyilir. İkinci parça, bir üst cübbe olan ve uttarasanga olarak isimlendirilen bir kumaştır. Uttarasanga, bir ya da iki omuzu kaplayacak şekilde vücuda sarılan, yaklaşık altı metreye dokuz metre ölçülerinde büyük bir dikdörtgen kıyafettir. Sanghati adı verilen üçüncü bir giysi, Buda tarafından soğuk mevsimlerde ısınmak için kullanılmasına izin verilmiştir. Dış bir cübbe olan sanghati, antaravasaka ve uttarasanganın üzerine giyilir ve bunlar sade renklerde, alçakgönüllülüğü yansıtacak biçimde tasarlanır. Cübbelerin birçok parçadan dikilerek yapılması, tensel zevklerden kaçınma ilkesine dayanır. Parçaların dikey yerleştirilmesiyle elde edilen görünüm, pirinç tarlalarını andırır. Bu kıyafetlerin temel amacı Buda'nın öğretilerini hatırlatmasıdır.⁷

Sihizm'de dini giyim, Guru Gobind Singh'in 1699 yılında beş temel dini sembolü içeren 5K uygulamasını belirlemesiyle sistematik bir biçim kazanmıştır. Bu semboller, Sih inancının kimliğini, disiplinini ve ruhani değerlerini somutlaştıran kıyafet ve aksesuarlar olarak hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli bir işlev görmektedir. Pencap dilinde "K" harfiyle başlayan bu öğeler, kesh (kesilmemiş saç), kangha (tarak), kachcha (pamuklu pantolon), kirpan (kılıç) ve kara (çelik bilezik) olarak sıralanır. Bunların dışında, erkeklerin başlarını örtmeleri zorunlu olan türban da önemli bir dini semboldür. Türbanın biçimi ve malzemesi, kişinin toplumsal konumunu ve dinsel rütbesini gösterir.⁸

Jainizm'de dini giyim, mezheplerin temel inançları ve ahlaki prensipleriyle yakından ilişkilidir. Jainler, Svetambara ve Digambara olmak üzere iki ana mezhebe ayrılır. Bu ayrım özellikle giyim kuşam ve dini metinlerin yorumlanması temelinde

⁷ Krakk, "Clothing", 3/538-539; Willa Jane Tanabe, "Robes and Clothing", *Encyclopedia of Buddhism*, ed. Robert E. Buswell (New York: Macmillan Reference USA, 2004), 731.

⁸ Jasjit Singh, "Symbols (Sikhism)", *Sikhism*, ed. Arvind-Pal Singh Mandair, *Encyclopedia of Indian Religions* (Dordrecht: Springer, 2017), 423.

şekillenmiştir. Svetambara, “beyaz giysililer” anlamına gelir ve bu mezhebe bağlı münzeviler sade, basit ve tamamen beyaz kıyafetler tercih ederler. Öte yandan, “gök giyinenler” anlamındaki Digambara mezhebine ait münzeviler ise kıyafet giymeyerek çıplaklıkla ruhani arınmayı simgelerler.⁹ Jainizm’in merkezinde yer alan tam şiddetsizlik ilkesi olan ahimsa doktrini, hiçbir canlıya zarar vermemeyi esas alır ve bu prensip, dini giyim ve aksesuar seçimine de yansır.¹⁰ Jainler, küçük canlıların zarar görmesini önlemek amacıyla önlerindeki zemini süpüren ogho veya rajoharan adlı süpürgeleri taşır. Ayrıca, hava yoluyla bulaşabilecek küçük canlıların solunmasını engellemek için ağızlarına muhapati adı verilen kare veya dikdörtgen biçiminde bir maske takarlar.¹¹

Yahudilik, Budizm, Sihizm ve Jainizm gibi farklı dinlerin dini kıyafet anlayışları incelendiğinde, tüm bu inanç sistemlerinde kıyafetlerin yalnızca dışsal bir görünüm değil, aynı zamanda kutsallığın, manevi bağlılığın ve dini kimliğin sembolü olduğu görülmektedir. Dini kıyafetler, genellikle kutsal metinlerde belirtilen dini buyruklar doğrultusunda belirlenmiş; zamanla sosyal, ekonomik, kültürel ve coğrafi faktörlerin etkisiyle şekillenerek farklı anlamlar kazanmıştır. Başlangıçta işlevsel ve sade unsurlar olarak ortaya çıkan bu giysiler, zaman içinde kutsallaştırılmış, sembolleştirilmiş ve dini hiyerarşiye göre kullanımlara ayrılmıştır. Böylece dini kıyafetler, sadece bireysel ibadet ve bağlılık göstergesi değil, aynı zamanda toplumsal aidiyet, dini otorite ve manevi disiplinin görsel ifadesi haline gelmiştir.

2.4. Hıristiyanlıkta Dini Kıyafetlerin Tarihsel Gelişimi

Hıristiyanlık tarihi incelendiğinde, din adamlarının giydiği ayin kıyafetlerinin zaman içerisinde önemli değişimlere uğradığı görülmektedir. Bu litürjik giysiler, Hıristiyanlığın ilk dönemlerinden günümüze dek hiçbir zaman sabit kalmamış, farklı dönemlerde çeşitli etkenlere bağlı olarak değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Hıristiyan

⁹ “Jainism”, *The Encyclopedia of World Religions*, ed. Robert S. Ellwood - Gregory D. Alles (New York: Facts on File, 2007), 228-229.

¹⁰ Kristi L. Wiley, *The A to Z of Jainism* (Lanham: The Scarecrow Press, 2009), “Ahimsa”, 28-29.

¹¹ Lynne Hume, *The Religious Life of Dress: Global Fashion and Faith* (London: Bloomsbury, 2013), 100, 102.

litürjik kıyafetlerinin tarihsel gelişimi, kilisenin toplumsal ve kurumsal dönüşümleriyle, genel hatlarıyla mezheplerin de oluşumuna paralel olarak dört ana döneme ayrılmıştır. İlk dönem, Hıristiyanlığın ilk dört yüzyılını kapsar. İkinci dönem, IV. yüzyılda İmparator Konstantin'in¹² (ö. 337) Hıristiyanlığı meşrulaştırmasıyla başlar ve VIII. yüzyılın sonuna kadar devam eder. Üçüncü dönem, IX. yüzyıldan XVI. yüzyıldaki Reform sürecine kadar olan zamanı kapsar. Son olarak, dördüncü dönem Reform hareketiyle başlar ve günümüze kadar olan dönemi kapsar.

Hıristiyanlık, ilk dört yüzyıl boyunca din adamları ve inananlar arasında kıyafet konusunda herhangi bir ayırım yapmamıştır. İbadet sırasında, Romalıların yaygın olarak kullandıkları sade ve mütevazî günlük kıyafetleri giymişlerdir. Yeni bir dinin karşılaştığı yoksulluk ve zulüm yıllarında gizlilik için kilise ayinini yöneten kişi günlük kıyafetleri tercih etmiştir. Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde Roma İmparatorluğu'na özgü günlük kıyafetler tercih edilirken, zamanla dini kıyafetler belirginleşmeye ve sembolik anlamlar taşımaya başlamıştır. Papa I. Stephen (ö. 257) ise din adamlarına günlük yaşamlarında dini cübbelerini giymemeleri yönünde talimat vermiştir. Bazı araştırmacılar, bu talimatı, III. yüzyıl ortalarında belirli litürjik giysilerin kullanılmaya başlandığına işaret eden bir durum olarak yorumlamaktadır.¹³

Hıristiyanlıkta başlangıçta, basit ve sade giysiler tercih edilirken Roma İmparatorluğu döneminde dini liderlerin giyimleri zenginleşmeye başlamıştır. IV. yüzyıldan sonra, Konstantin'in Hıristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte, dini kıyafetler sadece birer giysi olmanın ötesine geçmiş, dini hiyerarşinin ve statünün simgesi haline almıştır. Bu süreçte, temel kilise kıyafetleri gelişmiş ve papalık kararnameleriyle standart hale getirilmiştir.¹⁴ Litürjik törenlerde kullanılan giysiler, litürjik olmayan giysilerden ve özellikle gündelik yaşamda kullanılan dünyevi kıyafetlerden kesin bir biçimde ayrılmıştır.

¹² MS 306-337 yılları arasında hüküm süren ve Hıristiyanlığı kabul eden ilk Roma imparatorudur.

¹³ Krakk, "Clothing", 3/541-542.

¹⁴ Elisha P. Renne, "Ecclesiastical Dress", *Encyclopedia of Clothing and Fashion*, ed. Valerie Steele (United States of America: Thomson/Gale, 2005), 1/399.

Yalnızca litürjik amaçlarla kullanılan giysiler için özel bir kutsama uygulaması benimsenmiştir.¹⁵

Bu gelişmelere karşın, kıyafetlerdeki gösterişe yönelik eleştiriler de mevcuttur. Nitekim içsel iyiliğin ve dışsal sadeliğin dindarların kıyafetlerini karakterize etmesini düşünen Papa I. Celestine (ö. 432), Galya'daki piskoposların yeni ayin kıyafetleri kullanmaya başlamaları üzerine 428 yılında yazdığı mektupta, onları sert bir şekilde uyarmıştır. Mektubunda, din adamlarının kıyafetleriyle değil, bilgi ve erdemleriyle öne çıkmaları gerektiğini vurgulayarak şöyle demiştir: *“Biz piskoposlar, insanlardan kıyafetlerimizle değil ilmimizle, cübbelerimizle değil hayatımızla, şıklığımızla değil kalbimizin saflığıyla ayırt edilmeliyiz. Çünkü yenilikler getirmeye başlarsak, atalarımızın bize bıraktığı gelenekleri ayaklar altına almış ve boş hurafelere yer vermiş oluruz.”*¹⁶

Bu döneme ilişkin litürjik giysi kullanımını hakkındaki en kapsamlı bilgilerden biri, 633 yılında Sevillalı Aziz Isidore'un (ö. 636) başkanlığında toplanan IV. Toledo Konsili'nde alınan sinod kararlarına dayanmaktadır. Özellikle 28. kanon, doğrudan cübbe kullanımını düzenlememekle birlikte, litürjik kıyafetlerin dini statülerle olan ilişkisinin anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Söz konusu kanon, haksız yere rütbesi indirilen bir din adamının, suçsuz bulunması hâlinde, eski konumuna sadece kaybettiği saygınlığı geri kazanması durumunda dönebileceğini belirtmektedir. Ayrıca, bu iade sürecinde kullanılacak litürjik giysiler açıkça tanımlanmıştır: Piskopos için boyun atkısı, yüzük ve asası; rahip için boyun atkısı ve ayin cübbesi; diyakos için ise boyun atkısı ve alb kıyafetinin geri iade edilmesi gerektiği belirtilmektedir.¹⁷

Hıristiyan litürjik kıyafetlerinin gelişiminde üçüncü dönem olarak kabul edilen IX. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar uzanan süreç hem Katolik hem de Doğu Ortodoks

¹⁵ Joseph Braun, “Vestments”, *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 15/389.

¹⁶ Robert Alexander Stewart Macalister, *Ecclesiastical Vestments: Their Development and History* (London: Elliot Stock, 1896), 27.

¹⁷ Macalister, *Ecclesiastical Vestments: Their Development and History*, 27.

kiliselerinde ruhban kıyafetlerinin biçimsel ve sembolik açıdan olgunlaştığı bir evreyi temsil etmektedir. Katolik mezhebinde bu dönemde din adamlarının giysileri büyük oranda standartlaşmış; tunik, diyakos yardımcılarının geleneksel giysisi hâline gelirken, chasuble yalnızca ayinlerde giyilen özel bir giysi olarak ayrılmıştır. En dikkat çekici gelişmelerden biri, papalık kıyafetleri kesin biçimini almıştır. Bu durum, özellikle Karolenj döneminden itibaren piskoposların kazandığı dünyevi otorite ve kamusal prestijin bir yansımasıdır. Sandalet, çorap, eldiven ve mitre gibi giysiler yalnızca piskoposlara özgü hâle gelmiş; böylece kıyafetler, hiyerarşik konumun görsel birer göstergesine dönüşmüştür.¹⁸ Bizans etkisiyle gelişen nakış sanatı, özellikle XI. yüzyıl ortalarından XV. yüzyılın ortalarına kadar, altın, gümüş ve ipek ipliklerle Kitab-ı Mukaddes'ten sahnelerin ipek kumaşlar üzerine işlenmesiyle doruk noktasına ulaşmıştır.¹⁹ Özellikle Bizans-Ortodoks geleneğinde, litürjik kıyafetler hem teolojik sembollerle yüklü hem de imparatorluk estetiğinden beslenen görkemli unsurlar içermektedir. Ayinlerde önemli bir yere sahip olan, sırt kısmında büyük bir haç ve zengin işlemlerle süslenmiş phelonion, bu dönemin karakteristik rahip giysilerinden biridir. Dolayısıyla bu dönem, ruhban giysilerinin litürjik araçların ötesine geçerek kurumsal kimliği, hiyerarşik statüyü ve dini sembolizmi görsel biçimde temsil ettiği bir evre olarak öne çıkmaktadır.²⁰

Reform sonrası dönemde, özellikle Protestan hareketin etkisiyle litürjik kıyafet anlayışında önemli bir sadeleşme süreci yaşanmıştır. Katolik ve Ortodoks geleneklerin zengin sembolizmine karşılık, Protestan topluluklarda ibadet kıyafetleri daha sade, işlevsel ve rahat biçimlere evrilmiştir. Bu dönemde cübbelerin uzunluğu giderek kısalmış, süsleme unsurları azaltılmış ve biçimsel değişiklikler hız kazanmıştır. Reformun temel ilkeleri doğrultusunda, gösteriştense uzak durma ve tanrı ile birey arasındaki doğrudan ilişkiyi vurgulama amacı, litürjik giysilerdeki sadeliğin temel gerekçesini oluşturmuştur. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda, genel olarak kıyafetlerde belirgin stilistik değişiklikler

¹⁸ Braun, "Vestments", 15/389.

¹⁹ Renne, "Ecclesiastical Dress", 1/396.

²⁰ Krakk, "Clothing", 3/541-542.

yapılmış olsa da bu yüzyıllar dini giysiler açısından köklü bir dönüşümün yaşanmadığı dönemlerdir. Bu süreçte özellikle Katolik mezhebinde mevcut kıyafet formları korunmuş, ancak kumaş türlerinde, işlemlerde ve dikiş tekniklerinde bazı estetik yenilikler benimsenmiştir. XIX. yüzyıla gelindiğinde ise, Katolik Kilisesi bünyesinde dikkat çekici bir eğilim olarak Orta Çağ tarzına ve sembollerine dönüş gözlemlenmiştir. Bu neo-gotik eğilim, litürjik kıyafetlerde yeniden geleneksel motiflerin ve tarihsel formların kullanılmasını beraberinde getirmiştir.²¹

2.5. Dini Kıyafetlerde Sembolizm

Hıristiyan dini kıyafetlerde sevgi, iffet, alçakgönüllülük gibi ahlaki etiketler ve İsa ile özdeşleşen sembolizmler vardır. Litürjik semboller, Hıristiyan ibadet pratiğinde yalnızca törensel düzenlemelerden ibaret olmayıp, derin bir teolojik dilin ifadesi olarak da değerlendirilir. Kilise tarihinde, özellikle IX. yüzyıldan itibaren litürjik giysilere yüklenen sembolik anlamlar, yalnızca din adamının ruhani görevini yansıtmakla kalmamış; zamanla İsa'nın doğası, misyonu ve kilise ile ilişkisi gibi temel gerçekliklerin de bir temsil aracı hâline gelmiştir. IX. ile XI. yüzyıllar arasında litürjik sembolizm, temelde ahlaki bir yaklaşımla şekillenmiştir. Bu dönemde din adamının giydiği kıyafetler, onun ruhani konumunu, görev sorumluluğunu ve rahipliğe özgü erdemleri temsil eden araçlar olarak görülmüştür. Bu semboller, ibadet pratiği içerisinde hem didaktik hem de ruhani bir formasyon işlevi üstlenmiştir. XII. yüzyılda ise litürjik sembollere tipolojik ve dogmatik bir boyut eklenmiş; kıyafetler, sadece bireysel erdemlerin simgeleri olmanın ötesinde, aynı zamanda İsa'nın teolojik misyonunun sembolleri olarak yorumlanmaya başlanmıştır. Artık rahip, yalnızca ibadeti yöneten bir din adamı değil, İsa'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak konumlandırılmıştır. Kısa süre içinde bu semboller, İsa'nın beden alışı, iki doğası ve bu doğaların birliği ile karşılıklı ilişkilerini, İsa'nın erdemlerini, öğretisini ve kilise ile olan bağlarını temsil eder hâle gelmiştir. XIII. yüzyılda, tipik-temsili olarak adlandırılabilir yeni bir sembolizm biçimi ortaya çıkmıştır. Bu anlayış, litürjik giysileri

---

²¹ Braun, "Vestments", 15/390.

doğrudan çile anlatısıyla ilişkilendirmiştir. Amice, İsa'nın alay ile başının örtülmesini; alb, İsa'nın üzerine giydirilen beyaz cübbesini; cincture ve manşetler ise çile sırasında takılan bağları veya prangaları temsil etmektedir. Bu doğrultuda din adamı, acı çeken İsa'nın dünyevi bir temsili olarak görülmeye başlanmıştır.²²

---

²² Braun, "Vestments", 15/392; Pauline Johnstone, *The Byzantine Tradition in Church Embroidery* (London: Devonshire Press, 1967), 12-13.

1.BÖLÜM

KATOLİK HİRİSTİYANLIKTA DİNİ KIYAFETLER

1.1. Katolik Hıristiyanlıkta Dini Hiyerarşi

Hiyerarşi kavramı, kökenini Yunanca *hieros* ve *archein* sözcüklerinden almakta olup, kutsal olanı yönetmek için kullanılan bir yapıyı ifade eder. Bu kavram, VI. yüzyılda yaşamış olan Pseudo-Dionysius Areopagita'nın eserlerinden itibaren, kilise içindeki yönetsel otoriteyi ifade etmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Hiyerarşi, kutsal ya da mukaddes unsurların gözetimi ve idaresine ilişkin bir düzeni tanımlar. Bu bağlamda hiyerarşi, kutsal şeylerin gerçek anlamda bakım ve denetimini üstlenen kişiyi tanımlar. Bu kişi hem itaat eden hem de buyruk veren bir konumda bulunmakla birlikte, buyruk verdiklerine karşı itaat yükümlülüğü taşımaz. Hiyerarşik yapılar arasında zorunlu bir derecelendirme vardır. Bu derecelenme yalnızca dünyevi topluluklarla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda kilise hiyerarşisine örnek teşkil eden göksel düzende de kendini göstermektedir. Dolayısıyla hiyerarşi, kilise içerisinde bireyi ebedi kurtuluşu yönlendirmeyi hedefleyen ruhsal ve kurumsal otoritelerin bütünüdür. Bu yapı, alt derecelerde yer alan unsurların üst derecelere tabi olduğu ve onlara itaat ettiği düzenli bir sistem içerisinde işler.²³ Roma Katolik Kilisesi'nde din adamı hiyerarşisi ise alt dereceden üst derecelere sırasıyla diyakos, rahip, piskopos, kardinal ve papa şeklinde yapılandırılmıştır.

Diyakos, Yunanca “yardımcı” anlamına gelen *diakonos* kelimesinden türemiş olup, Hıristiyanlıkta ruhbanlık hiyerarşisinin ilk basamağını oluşturan ve kilise hizmetinde en alt düzeyde yer alan din adamlarını ifade eder. Başlıca görevleri yoksullara yardım etmek ve kilise mülklerini yönetmek olan diyakoslar hem manevi hem de idari sorumlulukları birlikte üstlenirler.²⁴ Ayin sırasında İncil'i okuma, kadehi hazırlama ve sunma görevleri bulunan diyakoslar, piskoposun izniyle vaaz verebilir ve rahibin

²³ Van Hove Alphonse, “Hierarchy”, *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 7/322.

²⁴ Jean C. Cooper, *Dictionary of Christianity* (Chicago: Routledge, 1996), “Deacon”, 69.

yokluğunda vaftiz işlemini gerçekleştirebilirler. Kilise yapısı içerisinde önemli bir yardımcı konumunda bulunan diyakoslar, piskoposlara çeşitli alanlarda yardım eder.²⁵ Diyakoslar, dini hizmetlerini yerine getirirken belirli sembolik anlamlar taşıyan özel kıyafetler giyerler. Bu kıyafetler arasında alb, amice, cincture, dalmatic, maniple ve stole gibi çeşitli giysiler bulunmaktadır. Bu kıyafetler, sadece dış görünüşü tamamlamakla kalmaz, aynı zamanda diyakosların ruhani görevlerini ve kilise içindeki rollerinin önemini yansıtan derin sembolik anlamlar taşır.²⁶

Rahip, Yunanca *presbyteros* kelimesinden türemiş olup, piskopos ile diyakos arasında konumlanan bir din adamını ifade eder. Rahiplik makamı esasen piskoposa tahsis edilse de bir rahip, piskoposun temsilcisi olarak onun yokluğunda bazı ruhsal işlevleri onun yerine gerçekleştirir. Kilisede rahiplerin başlıca görevleri arasında kutsal kurban sunmak, vaftiz törenini gerçekleştirmek, tövbe itirafını almak, Evharistiya ayinini yönetmek, hasta yağlama sakramentini uygulamak ve evlilik sakramentini idare etmek yer alır. Bu görevler, rahiplerin kilise içindeki ruhani sorumluluklarının genişliğini ve önemini gösterir. Dini hizmetler sırasında rahiplerin giydiği alb, amice, cincture, maniple, stole ve chasuble gibi özel kıyafetler hem hiyerarşik konumlarını hem de kilise içerisindeki rollerini simgeler. Bu giysiler, rahiplerin kutsal görevlerini yerine getirirken taşıdıkları manevi otoriteyi ve dini ritüellerin ciddiyetini yansıtan sembolik anlamlar taşır.²⁷

Piskopos, Yunanca “gözeten” ya da “denetleyen” anlamına gelen *episkopos* sözcüğünden türemiştir. Hıristiyanlık inanç sisteminde kilise hiyerarşisinin en üst kademesinde yer alan piskoposlar, teolojik olarak İsa’nın havarilerinin halefleri olarak kabul edilir. Bir piskopos, yerel bir kilise veya piskoposluk bölgesinde, Roma papasıyla uyum içinde ve ona bağlı olarak tam yetkili bir ruhani lider, öğretici ve inananların rehberi konumunda görev yapar. Piskoposların görev ve otoritelerini simgeleyen geleneksel

²⁵ Augustus Welby Pugin, *Glossary of Ecclesiastical Ornament and Costume* (London: Bernard Quaritch, 1868), “Deacon”, 116.

²⁶ Mehmet Aydın, “Hıristiyanlık”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998), 17/353.

²⁷ Augustus Welby Pugin, *Glossary of Ecclesiastical Ornament and Costume* (London: Bernard Quaritch, 1868), “Priests”, 195; “Priest”, *Encyclopædia Britannica* (Erişim 04 Kasım 2024).

nişanları arasında mitre, pastoral asa, pectoral haç ve yüzük bulunmaktadır. Ayrıca, piskoposlar çeşitli litürjik törenlerde alb, amice, cincture, stole, chasuble, cope, tunik, dalmatic, biretta, zucchetto gibi giysiler ve eldiven, çorap, sandalet gibi tamamlayıcı aksesuarları da kullanırlar.²⁸ Bu kıyafet ve aksesuarlar, yalnızca törensel amaç taşımakla kalmaz; aynı zamanda piskoposun hiyerarşik konumunu ve ruhani görevlerinin kutsallığını görünür kılan sembolik anlamlar içerir.

Kardinaller, Kutsal Kardinaller Koleji adı verilen ruhani bir organın üyeleri olarak, Roma Katolik Kilisesi'nde papadan sonraki en yüksek rütbeye sahip din adamlarıdır. Kardinallerin atanması ve göreve getirilmesi yalnızca papanın yetkisi dahilindedir. Papa, halka açık bir törenle kardinallik simgesi olan kırmızı başlık ve yüzüğü kardinallere takdim eder. Kendilerine özgü kırmızı kıyafetler giymeleriyle tanınan kardinaller, kilisenin prensleri olarak bilinirler. Kardinaller biretta, zucchetto, pectoral haç, yüzük ve mitre gibi önemli dini sembolleri taşıma hakkına sahiptirler. Bu semboller onların ruhani otoritelerini ve kilise içindeki konumlarını temsil eder.²⁹

Papa, Katolik Kilisesi'nin en yüksek ruhani lideri ve Vatikan Devleti'nin başkanı olarak hem dini hem de siyasi bir otoriteyi temsil eden özel bir unvandır. Katolik inancına göre, papa İsa'nın vekili ve yeryüzündeki temsilcisi olarak kabul edilir. Aynı zamanda ilk Roma piskoposu olan Petrus'un da halefidir.³⁰ Papa, papalık görevlerini yerine getirirken giydiği litürjik kıyafetlerle kendine özgü sembolik anlamlar taşır. Bu kıyafetler arasında alb, amice, cincture, stole, dalmatic, tunik, eldiven, chasuble, pallium, zucchetto, mitre, pectoral haç ve fanon bulunur. Papa, papalığa ait bir yüzük kullanır ancak pastoral asa

²⁸ F. A. Sullivan - S. K. Wood, "Bishop", *New Catholic Encyclopedia Second Edition* (Washington: Thomson/Gale, 2003), 2/414.

²⁹ "Cardinal", *Encyclopædia Britannica* (Erişim 03 Ocak 2025).

³⁰ Mehmet Aydın - Ahmet Hikmet Eroğlu, "Papalık", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007), 34/160-162.

kullanmaz.³¹ Bu kutsal giysiler, papalığın ruhani otoritesini ve kilise içindeki konumunu gösterir.

1.2.Katolik Hıristiyanlıkta Dini Kıyafetler

Litürjik giysiler, özellikle Katolik mezhebinde din adamlarının ibadet yaşamında hem işlevsel hem de sembolik bir rol üstlenmektedir. Bu giysiler, Katolik teolojisinin temel inançlarını ve kutsal ritüellerin manevi boyutlarını yansıtan güçlü semboller olarak kabul edilir. Katolik mezhebinde ibadet esnasında kullanılan başlıca litürjik kıyafetler arasında alb, amice, cincture, dalmatic, stole, chasuble, maniple, cope, zucchetto, biretta, mitre, pallium, pectoral haç, pastoral asa, yüzükler ve fanon bulunmaktadır. Bu kıyafetlerin her biri, dini görevleri esnasında din adamlarının üstlendikleri rolü, ruhani otoritelerini simgelemektedir. Burada yer alan dini giysiler, çalışmamızda kapsamlı bir şekilde ele alınarak her birinin tarihsel kökenleri, gelişim süreçleri ve litürjik işlevleri ayrıntılı şekilde incelenecektir.

1.2.1. Alb

Alb kavramı, Latince “beyaz” anlamına gelen *albus* kelimesinden türemiştir.³² Genellikle ketenden yapılan, tam boy, beyaz, dar kollu bir giysi olarak tanımlanır. Bir kuşak vasıtasıyla belde toplanır.³³ Dini ayinler sırasında din adamları tarafından giyilen geleneksel bir ayin kıyafetidir. Alb, genellikle dalmatic ve chasuble gibi diğer giysilerin altına giyilir ve yalnızca dekoratif etek ucu görünür. Ortodoks Hıristiyanlıkta ise alb kıyafetine karşılık gelen giysi sticharion olarak adlandırılır.³⁴

³¹ Augustus Welby Pugin, *Glossary of Ecclesiastical Ornament and Costume* (London: Bernard Quaritch, 1868), “Pope”, 194-195.

³² Krakk, “Clothing”, 3/543.

³³ M. Mccance, “Alb”, *New Catholic Encyclopedia Second Edition* (Washington: Thomson/Gale, 2003), 1/211-212.

³⁴ Walter Alison Phillips, “Vestments, Ecclesiastical”, *Encyclopedia Britannica*, ed. Warren E. Preece (Chicago: Encyclopaedia Britannica, 1965), 23/110.

Kitab-ı Mukaddes'te alb, "giysisi kar gibi beyaz olan"³⁵ ve "şekil değiştiren İsa'nın göz kamaştırıcı beyaz giysileri"³⁶ olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, Vahiy Kitabı'nda azizlerin beyaz cübbeleri şu şekilde anlatılır: "Bu sırada ihtiyarlardan biri bana sordu: "Beyaz kaftan giymiş olan bu kişiler kim, nereden geldiler?" "Sen bunu biliyorsun, efendim" dedim. Bana dedi ki, "Bunlar o büyük sıkıntıdan geçip gelenlerdir. Kaftanlarını kuzunun kanıyla yıkamış, bembeyaz etmişlerdir."³⁷

Resim 1: Alb³⁸

Alb kıyafetinin tarihi kökenleri, antik Yunan ve Roma dönemlerine kadar uzanır. Bu dönemdeki çeşitli giysiler, chiton, kolobus ve tunica gibi giyim biçimleri, bu kıyafetin öncüsü olarak kabul edilir. Hıristiyanlık dönemine gelindiğinde, alb, din adamları tarafından saygınlık ve kutsallık sembolü olarak giyilmeye başlanmış ve 398 yılında yapılan IV. Kartaca Konsili'nin 41. kanonunda ilk kez dini bir terim olarak kullanılmıştır. Orta Çağ boyunca alb kıyafetinde çeşitli değişiklikler görülmüş; özellikle X. yüzyıldan itibaren nakışlarla süslenmeye başlanmış, XI. yüzyılda ise sade alb kıyafeti süslü bordürlerle donatılmıştır. XII. yüzyılda, dönemin moda anlayışını yansıtan bu kıyafette

³⁵ Dan.7:9.

³⁶ Luk.9:29.

³⁷ Va.7:13-14.

³⁸ "Alb with Adorned Lace", *Psg Vestments* (Erişim 10 Eylül 2024).

bazı stil değişiklikleri meydana gelmiştir. XIV. yüzyılda ise alb, daha uzun ve geniş kollu bir forma bürünmüştür. Günümüzde ise dini törenlerdeki önemli yerini ve işlevini korumaya devam etmektedir.³⁹

Rabanus Maurus, (ö. 856) 818 yılında kaleme aldığı *De Clericorum Institutione* adlı eserinde alb kıyafetini, amiceden sonra giyilen bir giysi olarak tanımlar, onun beyaz ketenden yapıldığını ve iffeti sembolize ettiğini belirtir. Ayrıca albin uzunluğunun rahibin yaşamı boyunca erdemli ve iyi işler yapması gerektiğini hatırlatmak amacıyla ayak bileklerine kadar uzandığını belirtmektedir.⁴⁰

Gulielmus Durandus'a⁴¹ (ö. 1296) göre, alb giysisi rahibin bedenine tam uyum sağlamalı ve onun tutumlarındaki ölçülü davranışı temsil etmelidir. Alb kıyafetinde kullanılan beyaz renk saflığı temsil eder. Ayrıca, alb bir kuşakla sıkıca bağlanır; bu, şehvetin ve dünyevi tüm arzuların boğulması anlamına gelir. Alb kıyafetinin kolları yeterince sıkı olmalı, gevşeklik göstermemelidir. Giysi, vücudu yukarıdan aşağıya örterken, ilahi lütfun yukarıdan geldiğini, bireysel erdemlerin ise aşağıdan geldiğini vurgular. Ayaklara kadar inmesi ise sabrı ve azmi işaret eder.⁴²

Bu kıyafet ibadet için gerekli olan sadeliği ve kalp saflığını sembolize eder ve din adamları bu giysiyi şu dua ile giyerler: “*Temizle beni, ey Tanrı'm, yüreğimi temizle, öyle ki kuzunun kanı sayesinde sonsuz sevince kavuşabileyim.*”⁴³

³⁹ Herbert Norris, *Church Vestments: Their Origin & Development* (New York: Dover Publications, 2017), 40-54.

⁴⁰ Herbert Thurston, “Alb”, *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 1/251-252.

⁴¹ Durandus, *Rationale Divinorum Officiorum* adlı eserinin yazarıdır ve 1230 yılında Fransa'da doğmuştur. 1287'de Mende Piskoposu olarak atanmış ve 1295'te ise Ravenna Başpiskoposluğu teklifi almıştır. Durandus, mistik yorumlarıyla ilgi görmüştür. Bu mistik yorumlar, kilise içindeki dini düşünceler üzerinde etkili olmasına yol açmıştır.

⁴² Gulielmus Durandus, *The Sacred Vestments*, çev. T. H. Passmore (London: Sampson Low, Marston & Co., 1899), 28-32.

⁴³ John O'Brien, *A History of the Mass and Its Ceremonies in the Eastern and Western Church* (New York: Benziger Brothers, 1879), 39.

1.2.2. Amice

Amice, Latince “etrafına sarılmış” anlamına gelen *amictus* kelimesinden türetilmiştir. Din adamları tarafından alb kıyafetinin altına giyilen ilk ayin giysisidir. Beyaz ketenden dikdörtgen bir parçadır ve belden bağlanan iki bantla boynun ve omuzların etrafına tutturulur.⁴⁴ Her iki ucuna, göğsün üzerinden geçip vücudu saracak uzunlukta ipler dikilir. Böylece giysi yerine oturtulduğunda bir yaka gibi aşağıya doğru çevrilir. Boynun etrafındaki diğer giysilerin üzerine gelir ve giyenin boğazını açıkta bırakacak kadar açılır. Giysileri terden korumak ve boynu sıcak tutmak için giyilen bu bez, Romalılara ait jocale adlı boyun bezinden geliştirilmiştir. Bu boyun bezi uyarlanarak rahiplerin alb ile taktıkları bir baş örtüsü haline gelmiştir.⁴⁵ Günümüzde kullanımını ise isteğe bağlıdır. Ortodoks kilisesinde ise buna benzer bir giysi bulunmamaktadır. Papa ise dini tören ve ayinler esnasında fanon adı verilen çizgili ipekten yapılmış ikinci bir tür amice giyer.⁴⁶

Resim 2: Amice⁴⁷

⁴⁴ “Amice”, *Encyclopædia Britannica* (Erişim 14 Eylül 2024).

⁴⁵ Macalister, *Ecclesiastical Vestments: Their Development and History*, 71.

⁴⁶ Herbert Thurston, “Amice”, *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 1/428-429.

⁴⁷ “Amice”, *Autom* (Erişim 08 Şubat 2025).

Amice, MÖ. III. yüzyılda Roma’da erkek kıyafetlerinin bir aksesuarı olarak ortaya çıkmış ve başlangıçta dikdörtgen biçiminde keten bir bez veya fular olarak kullanılmıştır. M.S. I. yüzyılda boyutları genişlemiş, boyun ve omuzlara örtülerek bağlanmıştır. Zamanla, rahatlık ve süs amacıyla kullanılan bu giysi, MS. 755 yılında din adamları tarafından benimsenerek ritüel bir giysi haline gelmiştir. XII. yüzyılın ortalarına kadar değişmeden kalmış, ardından altın bantlar ve büyük bir haç eklenerek süslenmiştir.⁴⁸

İlk olarak amice kıyafetini giyen bir rahip, örtünürken haçı öper. Sonra onu iki kordonundan tutup dua ederek başına yerleştirir ve şu duayı okur: “*Tanrı’m, şeytanın saldırılarını püskürtmek için başıma kurtuluş miğferini yerleştir.*” Bu dua din adamlarına Pavlus’un kurtuluş miğferinin teolojik önemini hatırlatır.⁴⁹ “*Tanrı’nın bütün zırhını kuşanın ki, iblisin hilelerine karşı durabilesiniz. Kurtuluş miğferini alın.*”⁵⁰

Durandus’a göre amice kıyafetinin mistik sembolizmi şu şekildedir: Kutlama yapmaya hazırlanan rahip veya piskopos, ellerini yıkadıktan sonra amice kıyafetini alır ve başını bununla örter. İman yoluyla bahşedilen kurtuluşu simgeleyen amice, aynı zamanda kalbin ve bedenın iffetini temsil eder. Çünkü rahibin göğsünü sararak onu korur. Bu sembolik kıyafet, tüm kutsal giysilerin altına giyilmiş olsa da iffetin hem kalbin içinde korunması hem de dışarıya doğru yansıtılması açısından diğer kıyafetlerden üstün kabul edilir. Amice kıyafetinin göğüs kısmında yer alan iki ip, rahiplerin işlerinin niyet ve amacını sembolize eder. Ayrıca, amicenin boynun etrafına sıkıca sarılması, sesin boyun eğmesini simgelemesi nedeniyle rahibin yalan söylemesini engelleyen bir önlem olarak yorumlanır. Baş kısmını örten amice, din adamlarının bakışlarını sınırlayarak onların yanlış düşüncelere kapılmalarını önler. Göğüs ve kalbi de örten amice, din adamının kalbini boş ve dünyevi şeylerden uzak tutmasına yardımcı olur.⁵¹

⁴⁸ Norris, *Church Vestments: Their Origin & Development*, 158-165.

⁴⁹ Thurston, “Amice”, 1/429.

⁵⁰ Ef.6:11,17.

⁵¹ Durandus, *The Sacred Vestments*, 23-25.

1.2.3. Cincture

Cincture, İtalyanca “kuşak” anlamına gelen *cinctura* kelimesinden türemiştir. Alb kıyafetini belde toplamak için kullanılan bir kemer veya kuşaktır. Bol elbiseyi sınırlamak ve giyen kişinin hareket özgürlüğü sağlamak için kullanılır. Malzemesi tercihen keten ya da kenevirdir, ancak yün ve ipek de kullanılabilir.⁵² Her iki ucunda iki büyük püskül detayı vardır ve bu püsküller cübbe giyildiğinde din adamının her iki yanına eşit olarak sarkar.⁵³ Kuşakla ilgili ilk atıf M.S. VI. yüzyıla ait Aziz Benedict’in koyduğu kurallarda yer almaktadır. Kuşaktan dini anlamda ilk bahseden kişi ise, Konstantinopolis Patriği Aziz Germanus’tur (ö. 732). Germanus, litürjik giysilerin kullanımıyla ilgili açıklamalarında, diyakosun kuşağına maniple adı verilen bir giysi parçasının takılması gerektiğini belirtmiştir.⁵⁴

Resim 3: Alb üzerine cincture bağlayan bir rahip⁵⁵

Kitab-ı Mukaddes’te cinctureden sıkça bahsedilerek, ona birçok ahlaki anlam yüklenir. “*Adalet belinin, iman dizginlerinin kuşağı olacak.*”⁵⁶ “*Kuşaklarınız belinizde*

⁵² Herbert Thurston, “Cincture”, *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 3/776.

⁵³ O’Brien, *A History of the Mass and Its Ceremonies in the Eastern and Western Church*, 39.

⁵⁴ Norris, *Church Vestments: Their Origin & Development*, 44-45.

⁵⁵ Mccance, “Alb”, 1/211.

⁵⁶ Yşa.11:5.

bağlı ve kandilleriniz yanar durumda hazır olun.”⁵⁷ “Böylece, belinizi gerçeğe kuşatmış, göğsünüze doğruluk zırhını takmış ve ayaklarınıza esenlik müjdesini yayma hazırlığını giymiş olarak yerinizde durun.”⁵⁸

Durandus’a göre cincture kıyafetinin mistik sembolizmi şu şekildedir: Din adamları albin üzerine cincture kuşanmalıdır. Albin aşağıya doğru akıp gitmesini engelleyerek adımlarının düzgün olmasını sağlayan kuşak, iffeti simgeler. Çünkü bel, şehvetin hüküm sürdüğü bir bölgedir. Bu nedenle, iffetin korunması adına bel sıkıca bağlanmalıdır. Aynı zamanda ölçülülüğü ve dengeyi temsil eden kuşak, güçlü ve sıkı bir şekilde bağlanan dizginler gibi beden hareketlerini denetlemeye yönelik bir semboldür. Son olarak, kuşak, Pilatus’un İsa’yı kırbaçladığı kırbaacı da simgeler.⁵⁹

Cincture giyerken şu dua okunur: *“Ey Tanrı’m, beni saflığın kuşağı ile kuşat ve belimdeki şehvet ateşini söndür ki, bekarret ve iffet erdemi içimde kalsın.”* Cincture giyilmesiyle verilmek istenen ahlaki mesaj, onu giyerken okunan duadan kolayca anlaşılabilir. Tanrı’nın huzurundaki hizmetlerinde zihninin ve kalbinin saf olması gerektiğine inanılır.⁶⁰

1.2.4. Dalmatic

Dalmatic, Roma Katolik Kilisesi diyakosları tarafından diğer giysilerin üzerine giydikleri bir ayin giysisidir.⁶¹ Dalmatic kıyafetinin ayırt edici süslemesi omuzdan etek ucuna kadar uzanan iki dikey bant (clavi) ve iki yatay banttandır (orphreys) oluşmasıdır. Yanları açık, geniş kollu, kol ağızları bantlı, “T” şeklindeki bu kısa tunik, Dalmaçya’da ortaya çıkan yünlü bir giysiden türetilmiştir. Doğu Ortodoks ayinlerinde diyakoslar

⁵⁷ Luk.12:35.

⁵⁸ Ef.6:14-15.

⁵⁹ Durandus, *The Sacred Vestments*, 33-35.

⁶⁰ O’Brien, *A History of the Mass and Its Ceremonies in the Eastern and Western Church*, 39-43.

⁶¹ “Dalmatic”, *Encyclopædia Britannica* (Erişim 04 Ekim 2024).

dalmatic giymezler. Piskoposlar ise sakkos adı verilen ve dalmatic kıyafetine benzeyen bir dış giysi giyerler.⁶²

Resim 4: Dalmatic⁶³

Papa I. Sylvester⁶⁴ (ö. 335), miladi 300'lerin başında büyük bir yenilik yaparak, dalmatic kıyafetini Roma'daki kilisede diyakoslar için özel bir giysi olarak tanıtmıştır. Bu yenilik, kıyafetin Batı Avrupa'da yayılmasında büyük rol oynamıştır. MS. III. yüzyıl ve sonrasında Roma'da yaygın olarak kullanılan bir dış giysi olmuştur. Kuşaksız olarak giyilen bu giysi keten, pamuk, yün ya da ipekten yapılmıştır.⁶⁵

Dalmatic, MS V. yüzyılda Roma'daki diyakosların ayırt edici giysisi haline gelerek, Roma Katolik ve Anglikan kiliselerinde diyakos giysisi olarak korunmuştur. Daha dar kollu ve daha kısa bir dalmatic olan tunik, diyakos yardımcılarının karakteristik giysisi haline gelmiştir. VII. yüzyıla kadar imparatorlar ve Fransız kralları için seküler bir giysi olarak kalmıştır. İngiliz hükümdarlarına ise hala taç giyme töreninde ipek bir dalmatic giydirilmektedir.⁶⁶

⁶² Krakk, "Clothing", 3/543.

⁶³ "Dalmatic", *Slabbinck* (Erişim 10 Eylül 2024).

⁶⁴ 314-335 yılları arasında papalık yapmıştır.

⁶⁵ Joseph Braun, "Dalmatic", *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 4/608.

⁶⁶ Phillips, "Vestments, Ecclesiastical", 23/110.

MS IX. yüzyıldan itibaren dalmatic genellikle ağır kadife veya brokarlı ipekten yapılmış ve boyu dizlere kadar kısaltılmıştır. Giyenin hareket özgürlüğünü artırmak için yolları açılmış ve kolları kısaltılmıştır. XII. yüzyıla gelindiğinde tüm diyakoslar için uygun bir dış kıyafet haline gelmiş, piskoposlar ise chasuble kıyafetinin altına giymişlerdir. Aynı yüzyılda dalmatic de chasuble gibi ayin renklerine uygun olarak kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁷

Diyakosun dış litürjik giysisi olan dalmatic, Advent döneminde,⁶⁸ Septuagesima pazarından⁶⁹ Paskalya'ya⁷⁰ kadar olan dönemde, mumların kutsanmasındaki törenlerde kullanılır. Bu törenlerin tövbe niteliği taşıdığı durumlar haricinde, ciddi ayinlerde ve takdislerde bu kıyafet giyilir. Tövbe günlerinde bu kıyafeti kullanmama geleneği Roma'da ortaya çıkmış ve buradan yavaş yavaş Batı Avrupa'nın geri kalanına yayılmıştır. XII. yüzyılda bu kullanım evrensel hale gelmiştir. Böyle günlerde diyakoslar ya alb üzerine hiçbir giysi giymezler ya da dalmatic yerine planeta plicata denilen, özel bir şekilde katlanmış koyu renkli bir cübbe giyerler. Bunun nedeni, dalmatic kıyafetinin en eski zamanlardan beri bir bayram giysisi olarak kabul edilmesidir. Özellikle diyakoslar ve piskoposlar için, Evharistiya ayininde, vaftiz veya evlilik gibi ayin etkinlikleri sırasında önemli rollere sahiptir.⁷¹

Durandus'a göre dalmatic giysisi, biçimsel özellikleri itibari ile mistik bir anlam taşımaktadır. Özellikle geniş ve uzun kolları, cömertlik erdemini sembolize etmektedir. Bu özellik, bir piskoposta olması gereken ahlaki bir niteliktir. Piskopos, vermektten elini çekmemeli ve almak için uzanmamalıdır. Yeşaya'da, "*Açlara ekmeğini böl, evine gönder*"⁷² denildiği gibi, cömertlik ve yardımlaşma, bir piskoposun temel sorumluluklarından biridir. Diyakosun dalmatic kıyafeti, diyakos yardımcısının tuniğinden daha geniş kollara sahip olması gerekir. Bu diyakosun, yardımcısına oranla

⁶⁷ M. Mc Cance, "Dalmatic", *New Catholic Encyclopedia* (New York: McGraw-Hill, 1967), 4/619-620.

⁶⁸ Advent, Noel'den önceki dört pazar veya haftayı kapsayan dönemdir. İsa'nın dünyaya gelişidir.

⁶⁹ Paskalyadan önceki dokuzuncu pazardır.

⁷⁰ Paskalya, İsa'nın çarmıha gerildikten sonra 3. günde dirilişidir.

⁷¹ Braun, "Dalmatic", 4/608-609.

⁷² Yşa.58:7.

daha hayırsever olması gerektiğini sembolize eder. Ayrıca, piskoposun dalmatic kıyafeti, diyakosun kıyafetinden daha geniş kollara sahiptir. Bu durum, piskoposun görevini yerine getirirken engel tanımaması gerektiğini, yani göksel şeyler için her şeyi cömertçe harcaması gerektiğini simgeler. Piskopos, dünyevi hiçbir şeyin elini tutmasına izin vermemeli, tüm gücünü ve cömertliğini Tanrı'ya ve onun hizmetine adanmalıdır. Dalmatic, baştan aşağıya, arkaya ve öne doğru uzanan iki kırmızı çizgiye sahip olmalıdır. Bu, piskoposun hem iyi günde hem de kötü günde Tanrı'ya ve komşusuna karşı duyduğu sevgiyi gösterebilmesi için gereklidir. Dalmatic, yanlardan açıktır, bu da onu giyenin, bir mızrakla yandan bıçaklanan İsa'nın adımlarını takip etmesini hatırlatır. Dalmatic aynı zamanda haç biçimindedir, bu da İsa'nın çilesini simgeler. Dalmatic ve tuniğin Advent sırasında giyilmemesi gerektiği konusuna gelince, diyakoslar İsa'nın gelişi zamanında dalmatic kıyafetini bırakmalarındır. Bunun nedeni, kutsal hizmetin ihtişamının bir süreliğine bir kenara bırakılmasının, sadıkların zihinlerine, yeniden başladığında daha parlak bir şekilde parlayacağı ve daha büyük bir sevinçle tekrar alınacağını düşünmeleridir. Ayrıca, diyakosun ve diyakos yardımcılarının bu dönemde dalmatic veya tunik giymemelerinin bir diğer gerekçesi, masumiyet ve ölümsüzlük cübbesini insanlığa giydirecek olanın henüz gelmemiş olmasıdır. Bu nedenle, bu zamanda sevinç cübbelerinin kullanılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Ancak, Advent döneminde chasuble giyilir. Pentekost Oktavındaki⁷³ oruçlarda, diyakos dalmatic giyebilir.⁷⁴

Hayırseverliği, adaleti ve İsa'nın acılarını sembolize eden dalmatic, Piskopos tarafından diyakoslar takdis edilirken giydirilir ve şu dua okunur: *“Rab seni kurtuluş giysisiyle ve övgü giysisiyle giydirdin ve seni sonsuza dek doğruluk dalmatiğiyle örtün.”*⁷⁵

1.2.5. Stole

Stole, Roma Katolik diyakosları, rahipleri ve piskoposları tarafından giyilen dini bir kıyafettir. Giyim şekli ve özel tarzı kişinin makamını veya pozisyonunu belirtir.

⁷³ Pentekosttan sonraki sekiz günlük süreyi ifade eder.

⁷⁴ Durandus, *The Sacred Vestments*, 81-89.

⁷⁵ Macalister, *Ecclesiastical Vestments: Their Development and History*, 78-80.

Kilisedeki otoritenin sembolüdür. Bir kilise şalı genellikle ipek malzemelerden yapılır. Boyutları 5-10 cm genişliğinde ve yaklaşık 2,4 m uzunluğunda olan uzun dar atkı benzeri bir kumaş şerididir. Rengi ayin için giyilen ana kıyafetlerle aynı renktedir.⁷⁶ Stole kıyafetinin Ortodoks mezhebindeki karşılığı rahipler için epitachelion ve diyakoslar için orariondur.⁷⁷

Resim 5: Diyakos stolesi (solda) ve rahip stolesi (sağda)⁷⁸

IX. yüzyılda, Yunanca *stole* kelimesinden gelen Latince *stola* kelimesi, o zamana kadar orarium olarak adlandırılan giysi için kullanılmıştır. Stole, Romalı hizmetkârlar ve köleler tarafından sol omuz üzerinde taşınan ve çeşitli kapları temizlemek için kullanılan büyük bir mendil olan Roma orarium veya orarionundan evrimleşmiştir.⁷⁹

Stole giyme hakkı, ruhban hiyerarşisinde belirli bir dönüm noktasını temsil eder ve bu hak, kişinin diyakos olarak resmen atanmasıyla birlikte kazanılır. Ancak diyakos boyun atkısını rahiplerin aksine her iki omuzuna takmak yerine yalnızca sol omuzuna yerleştirir ve sağ tarafından tutturur. Böylece sağ kolu serbest kalır. Diyakos, böylece görevlerini daha rahat yerine getirebilir. Bu da ona rahipten daha aşağı bir konumda olduğunu ve rahip yardımcısı olarak görev yaparken özellikle sağ elini mümkün

⁷⁶ “Stole”, *Encyclopædia Britannica* (Erişim 20 Eylül 2024).

⁷⁷ Phillips, “Vestments, Ecclesiastical”, 23/111A.

⁷⁸ “Stole”, *Psg Vestments* (Erişim 09 Eylül 2024).

⁷⁹ Phillips, “Vestments, Ecclesiastical”, 23/111A.

olduğunca az kullanması gerektiğini hatırlatmak içindir. Bu konu üzerine, 633 yılında Papa I. Honorius⁸⁰ (ö. 638) yönetiminde toplanan IV. Toledo Konsili'nde stole ile ilgili birtakım talimatlar verilmiştir. “Diyakos dua ederken sol omuzuna bir stole takmalıdır. Ancak rahibin isteklerini yerine getirirken daha hızlı olabilmesi için sağ omuzunu serbest bırakmalıdır.” Rahipler ve piskoposlar, uçları dikey olarak sarkacak şekilde boynun etrafından atkıyı takarlar. Piskopos, stoleyi rahiplerin yaptığı gibi göğsünde çaprazlamasına takmaz. Bunun nedeni göğsünde zaten bir haç, yani pectoral haç bulundurmasıdır. Papa, evrensel yargı yetkisinin sembolü olarak her zaman ve her yerde stole giyer.⁸¹

Bir düzen işareti olarak stole, diyakoslar ve rahiplerin atanmasında özel bir törende kullanılır. Diyakosların takdis töreninde piskopos, stoleyi adayın sol omuzuna yerleştirerek, “*Tanrı'nın elinden beyaz giysiyi al ve görevini yerine getir, çünkü Tanrı sana lütfunu bol bol verecek kadar güçlüdür*” diyerek, adayın kutsal göreve uygunluğunu onaylar. Rahiplerin takdis töreninde ise piskopos, stolenin arka kısmını adayın boynundan geçirerek, iki ucunu çapraz bir şekilde yerleştirir ve “*Rabbin boyunduruğunu kabul edin, çünkü O'nun boyunduruğu tatlı ve yükü hafiftir*” diyerek, rahibe görevine başlama izni verir.⁸²

Durandus'a göre stole kıyafetinin mistik sembolizmi şu şekildedir: Rahip, İsa'nın boyunduruğunu simgeleyen stoleyı boynuna takarak, Tanrı'nın kendisine yüklediği sorumluluğu ve emirleri kabul ettiğini gösterir. Stoleyı giyip çıkarırken onu öper. Böylece boyunduruğa olan boyun eğişini ve içsel rızasını belirtir. Stolenin hem sağ hem de sol tarafa düşen uzunluğu, rahibin her iki yönde de doğruluk ve erdemle donanmış olmasını simgeler. Bu, onun hem zorluklarda kırılmadan hem de refah içinde aldanmadan yürümeyi amaçladığını ifade eder. Piskopos, rahibe stoleyı giydirdiğinde, ona Tanrı'nın boyunduruğunu kabul etmesini öğütler ve bu boyunduruğun hem esenlik hem de zorluk

⁸⁰ 625-638 yılları arasında Papa olarak görev yapmıştır.

⁸¹ O'Brien, *A History of the Mass and Its Ceremonies in the Eastern and Western Church*, 46-49.

⁸² Joseph Braun, “Stole”, *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 14/301-302.

zamanlarında ona rehberlik edeceğini hatırlatır. Piskopos ona şöyle der: “*Tanrı’nın boyunduruğunu al, çünkü onun boyunduruğu tatlıdır ve yükü hafiftir.*” Stole, dini bir sembol olarak alçakgönüllülüğü ve din adamlarının şefkatli bir tutuma sahip olmaları gerektiğini simgeler. Dizlere kadar uzanan uzunluğu, sabır ve erdem taşıma sorumluluğunu metaforik olarak ifade eder. Bu erdemler, stolenin sağ ve sol uçlarının kuşakla bağlanarak oluşturduğu düğümler aracılığıyla somutlaştırılır. Erdemlerin birbirini desteklemesi, İsa’nın boyunduruğunun sevgiyle taşınması gerektiğini simgeler. İtaatin sembolü olan stole, rahibin sol omzundan başlayarak sağ omzuna doğru çapraz şekilde yerleştirilir. Uzun yapısı sabrı ve sebatı, uçlarının aşağıya doğru sarkması ise ihtiyat ve ölçülülüğü temsil eder. 675 yılında yapılan üçüncü Braga Sinodu’nun kararına göre rahipler, stoleyi boyunlarına ve her iki omuzlarına eşit biçimde yerleştirerek, yaşamın iyi ve kötü yazgıları karşısında yılmadan sürdürülmesi gereken bir hizmete çağrılırlar. Bu bağlamda stole hem bir boyunduruk hem de bir yük anlamı taşır. Rahipler stoleyi boyunlarında taşıyarak boyunduruğu, diyakoslar ise sol omuzlarında taşıyarak yükü simgeler.⁸³

Stolenin sembolü Roma Katolik Kilisesi’nde ölümsüzlüktür. Stole giyilirken şu dua söylenir: “*Tanrı’m, ilk anne ve babamın bana kaybettirdiği ölümsüzlüğü bana geri ver ve senin kutsal gizemlerine yaklaşımaya layık olmasam da bana yine de sonsuz sevinç bahşet.*”⁸⁴

1.2.6. Chasuble

Chasuble, Latince “küçük ev” anlamına gelen *casula* kelimesinden türemiştir. Casula, Roma vatandaşı olmayan orta derece ya da yoksul sınıfların giydiği bir pelerindir. Daha sonra bu kıyafet saygınlık kazanmış, yoksulların giydiği bir giysiden seçkinlerin giydiği bir giysiye dönüşmüştür.⁸⁵ VI. yüzyılda din adamları tarafından giyilmiş ve

⁸³ Durandus, *The Sacred Vestments*, 38-43.

⁸⁴ Louis La Ravoire Morrow, *My Catholic Faith* (United States of America: My Mission House, 1963), 297.

⁸⁵ Nancy Dell Berryman, *Contemporary Roman Catholic and Jewish Ritual Art* (New York: Columbia University, Doktora Tezi, 1964), 211.

sonunda dini bir kıyafet haline gelmiştir. Roma Katolik rahipleri ve piskoposları tarafından Evharistiya ayini sırasında giyilen en dıştaki litürjik bir kıyafet olmuştur. Chasuble kıyafeti, alb ve stolenin üzerine giyilir. Doğu Ortodoks kiliselerinde buna eşdeğer giysi, yalnızca rahipler tarafından giyilen pheloniondur.⁸⁶

Resim 6: Chasuble⁸⁷

Chasuble, yarım daire şeklinde bir kumaş parçasından yapılmıştır. Ön kısmı dikili olan ve baş için bir açıklığı bulunan konik veya çan şeklinde omuzlardan, önden ve arkadan dizlere kadar sarkan ipek bir pelerindir. Chasublenin ön ve arka kısmında orphrey denilen dikey şeritler bulunur. Bunlar ilk başta dikişleri gizlemek için kullanılmıştır. Daha sonra Orta Çağ döneminde eğik yan bantlar, dikey orphrey ile birleştirilerek “Y” şeklini almıştır. Bu görüntü çarmıha gerilmiş İsa anlayışını oluşturmuştur. Chasuble, keten, pamuk ve yünlü kumaşlardan yapılmasına izin verilmeyen özel bir giysidir. Chasuble kıyafetinin kumaşı kilisenin kullanımına uygun olarak ipekten olmalıdır.⁸⁸

⁸⁶ “Chasuble”, *Encyclopædia Britannica* (Erişim 20 Eylül 2024); Phillips, “Vestments, Ecclesiastical”, 23/110-111.

⁸⁷ “Gothic Chasuble with Embroidered Lace”, *Psg Vestments* (Erişim 11 Ekim 2024).

⁸⁸ M. Mccance, A. D. Fitzgerald, “Chasuble”, *New Catholic Encyclopedia Second Edition* (New York: Thomson/Gale, 2003), 3/445-446.

XIII. yüzyılda chasuble kıyafetinin evriminde önemli bir kırılma yaşanmış ve modern chasublenin öncüsü sayılabilecek formun sistematik biçimde kısaltılma süreci başlamıştır. Bu değişim, yalnızca genel uzunluk üzerinde değil, özellikle giysi kenarlarının uzunluğunda da etkili olmuştur. Başlangıçta bu kısaltma eğilimi, XV. yüzyılın sonlarına dek oldukça sınırlı ve hafif biçimde sürdürülmüştür. Chasublenin biçimsel dönüşümünün arkasındaki temel etkenlerden biri, dönemin sanatsal zevklerinde gözlenen değişimdir. Gotik üslubun etkisiyle, XV. yüzyıla kadar chasubleler, zarif, akıcı ve düzenli çizgilerle tanımlanan, geniş ve yumuşak dökümlü bir formda tasarlanmıştır. Ancak bu biçimsel sadeleşme yalnızca estetik tercihlere dayanmaz. Aynı zamanda ayini yöneten din görevlisinin hareket özgürlüğünü artırma amacı da taşır.⁸⁹ XVI. yüzyıla gelindiğinde, chasublenin yan kısımları tamamen kesilerek, nakışlarla zenginleştirilmiş kalkan biçimli bir form benimsenmiştir. Buna karşılık, XIX. ve XX. yüzyıllarda, erken dönem chasuble giysisinin dökümlü ve hacimli yapısı geri getirilmeye çalışılmıştır.⁹⁰

Chasuble, litürjik takvime bağlı olarak farklı renklerde hazırlanmakta ve her bir renk, özgün bir anlam ve sembolik değer taşımaktadır. Kilisenin litürjik düzeni, rahibin ayin sırasında mevsime, kutlanan bayrama ya da özel bir güne uygun renkte chasuble giymesini belirler. Beyaz, saflık ve ilahi ışığın sembolü olarak, Noel, Paskalya ve diğer büyük bayramlarda tercih edilir. Kırmızı, İsa'nın çilesini ve Kutsal Ruh'un ateşini simgeleyen bir renk olup, Palmiye Pazarı, Kutsal Cuma ve Pentekost günlerinde kullanılır. Yeşil, umudu temsil eder ve yılın olağan dönemlerinde, özellikle Epifani'den Septuagesima'ya kadar olan süreçte ve Pentekost'tan Advent'e kadar olan litürjik zaman diliminde giyilir. Mor veya menekşe, kefare, tövbe ve ruhsal hazırlığın rengi olarak kabul edilir. Özellikle Advent ve Lent dönemlerinde kullanılır. Gül rengi, tövbe dönemine ait olmakla birlikte, bu sürecin içindeki sevinci ifade eder. Yalnızca Advent'in üçüncü ve Lent'in dördüncü pazar günlerinde kullanılır. Siyah, yasın ve matemin ifadesidir. Kutsal Cuma ve ölümler için düzenlenen ayinlerde tercih edilir. Mavi, yalnızca İspanya'da Lekesiz

⁸⁹ Joseph Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient; nach Ursprung und Entwicklung, Verwendung und Symbolik* (Freiburg: Herdersche Verlagshandlung, 1907), 184-186.

⁹⁰ Krakk, "Clothing", 3/543.

Gebelik ayini bağlamında kullanılmaktadır. Litürjik renklerin ilk sistematik düzenlemesi, Papa III. Innocent (ö. 1216) tarafından oluşturulmuş ve bu düzenleme, 1570 tarihli Roma Missali'nin rubriklerinde resmi ve zorunlu hale getirilmiştir.⁹¹

Rahipliğe atama töreninde, el koyma ayinine katılan rahipler tarafından giyilen chasuble, rahiplik onurunun ve görevinin bir simgesi olarak kabul edilir. Takdis sırasında ise bu giysi, bizzat piskopos tarafından rahip adayına giydirilir ve bu törene eşlik eden sözlerde, giysi açıkça rahip kıyafeti olarak anılır. Piskopos bu esnada, “*Sevginin simgesi olan rahiplik giysisini al,*” diyerek başlar ve ardından, “*Tanrı, senin sevgini ve mükemmel işini artıracak kadar güçlüdür*” sözleriyle dua eder. Törenin dikkat çeken bir başka yönü ise, chasublenin başlangıçta arka kısmından kıvrılmış şekilde bırakılmasıdır. Bu uygulama, rahipliğe kabul edilen kişinin henüz tam anlamıyla litürjik göreve başlamadığını sembolize eder. Ancak kutsama ayini tamamlandıktan sonra, chasuble tamamen açılır; bu da yeni rahibin sunakta hizmet etmeye, yani litürjik görevlerini tam anlamıyla icra etmeye hazır olduğunu gösteren sembolik bir harekettir.⁹²

Durandus'un yorumuna göre, chasublenin mistik sembolizmi derin bir teolojik anlam taşır. Tüm rahip giysilerinin üzerine giyilen chasuble, hayırseverliğin simgesidir; zira hayırseverlik, nasıl ki birçok günahı örterse, chasuble de bedeni bütünüyle örter. Giysinin genişliği, hayırseverliğin kapsamlı ve kuşatıcı doğasını simgeler. Chasublenin boyun çevresine yerleştirilen amice ise, iyi işlerin başlangıç ve son noktasında daima yardımseverliğin bulunması gerektiğine işaret eder. Rahibin ellerini uzatmasıyla birlikte, chasublenin ön ve arka olmak üzere iki parçaya ayrılması, Tanrı'ya ve komşuya yöneltilen iki yönlü hayırseverlik eylemini sembolize eder. Chasublenin tek parça oluşu ve rahibi tümüyle sarmalaması ise, imanın birliği ve bütünlüğünü ifade eder.⁹³ Bununla birlikte chasuble, Yuhanna İncili'nde anlatılan İsa'nın tutuklanması sırasında askerlerin O'na

⁹¹ Berryman, *Contemporary Roman Catholic and Jewish Ritual Art*, 221-222.

⁹² Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 149.

⁹³ Durandus, *The Sacred Vestments*, 54-61.

giydirdiği mor kaftanı da temsil eder: “*Askerler, dikenlerden bir taç örüp O’nun başına geçirdiler. Sonra O’na mor bir kaftan giydirdiler.*”⁹⁴

İsa’nın sevgisini ve boyunduruğunu, hayırseverliği ve iyi işleri simgeleyen chasuble şu dua ile giyilir: “*Tanrı’m, boyunduruğum tatlı ve yüküm hafiftir, lütfunu elde etmek için onu taşımamı sağla, Amin.*”⁹⁵ Dua sonunda “amin” denilir çünkü chasuble giyilen son giysidir.

1.2.7. Maniple

Maniple, sağ kolun serbest kalmasını sağlamak amacıyla sol kola takılan, her iki yöne eşit uzunlukta sarkan, genellikle bir metreden biraz daha uzun, süslü bir kumaş şerididir. İpek ya da yarı ipek malzemeden üretilen bu litürjik aksesuar, yalnızca ayin sırasında kullanılır ve rengi, litürjik takvime uygun olarak belirlenir. Maniple, tasarım olarak üst kısmı dar, uçları ise nispeten geniş olacak şekilde biçimlendirilir. Ortasında ve her iki ucunda haç motifleri bulunur; bunlardan ortadaki haç mutlaka yer almalıdır. Hem sembolik hem işlevsel bir öge olarak maniple, diyakos yardımcısı, diyakos, rahip ve piskopos tarafından giyilir. Diyakos yardımcısı için maniple, aldığı ayinsel görevin ve kilise hiyerarşisindeki statüsünün bir göstergesi olup, kutsama töreninde bizzat piskopos tarafından sol koluna takılır. Piskoposlar manipleyi genellikle Confiteor⁹⁶ duasının ardından sunakta kuşanırken, diğer din adamları bu giysiyi ayin öncesinde kutsal eşya odasında takarlar.⁹⁷

Papa tarafından kullanılan subcinctorium, biçim ve işlev bakımından manipleye benzeyen, litürjik süslemeli bir giysidir. Genellikle cincture üzerine yerleştirilir ve her iki ucunda sembolik motifler taşır. Bir ucunda Agnus Dei,⁹⁸ diğer ucunda ise haç motifi

⁹⁴ Yuh.19:2.

⁹⁵ Mat.11:30.

⁹⁶ Confiteor, Roma Katolik ayininde ve bazı diğer kutsal ayinlerde kullanılan, günahları itiraf eden bir dua biçimidir.

⁹⁷ Joseph Braun, “Maniple”, *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 9/601.

⁹⁸ Agnus Dei; Tanrı kuzusu anlamına gelir. Mendil üzerine kuzu amblemleri ile süslenir.

bulunur. Subcinctorium yalnızca yüksek öneme sahip papalık ayinlerinde giyilir ve özel bir törensel anlam taşır. Bu litürjik giysi, Orta Çağ'da yalnızca papa tarafından değil, aynı zamanda bazı bölgelerde piskoposlar ve hatta rahipler tarafından da kullanılmıştır. Ancak zamanla, piskoposların ve rahiplerin kullanımından çıkarak yalnızca papalara özgü bir unsur hâline gelmiştir. Bu dönüşüm, özellikle XVI. yüzyıldan itibaren belirginleşmiş ve subcinctorium, yalnızca papalık litürjisinin bir parçası olarak varlığını sürdürmüştür.⁹⁹

Resim 7: Maniple¹⁰⁰

Maniple, litürjik kullanımına ilk kez Roma'da rastlanan, kökeni pratik bir amaca dayanan bir giysidir. Başlangıçta, ayin sırasında giyenin yüzündeki teri silmek ve kutsal giysilerin kirlenmesini önlemek amacıyla elleri kurulamak için tasarlanmıştır.¹⁰¹ Manipleye ilişkin bilinen en eski yazılı kaynak, Roma Piskoposu I. Sylvester'in diyakosların sol ellerinin keten bir örtüyle kapatılmasını emreden buyruğudur.¹⁰² VI. yüzyılın sonlarına gelindiğinde maniple, mappula adıyla Ravenna'daki rahipler ve diyakoslar tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. IX. yüzyılın başlarında ise maniplenin

⁹⁹ Braun, "Maniple", 9/602.

¹⁰⁰ "Maniple", *Arte Grossé* (Erişim 09 Eylül 2024).

¹⁰¹ O'Brien, *A History of the Mass and Its Ceremonies in the Eastern and Western Church*, 43.

¹⁰² Norris, *Church Vestments: Their Origin & Development*, 172.

kullanımı Batı Avrupa’da neredeyse evrensel bir nitelik kazanmıştır. X. yüzyıldan itibaren bu litürjik unsurun süsleme yönü öne çıkmaya başlamış, döneme ait kilise envanterlerinde altın veya gümüş ipliklerle işlenmiş, değerli kumaşlardan yapılmış maniplelere dair kayıtlar yer almıştır. Sonraki yüzyıllarda, maniplenin süslemeleri daha da zenginleşmiş; nakış işçiliğinin yanı sıra değerli metallere yapılmış küçük süslemeler, değerli taşlar ve incilerle zenginleştirilmiştir. XI. ve XII. yüzyıllarda ise maniple, özellikle diyakos yardımcılarının ayırt edici litürjik giysisi hâline gelmiştir.¹⁰³

Durandus’a göre maniple, kökeni itibari ile yalnızca işlevsel bir nesne olup, ayin sırasında elleri silmek amacıyla kullanılan basit bir mendildir. Ancak VI. yüzyıldan itibaren, diğer birçok litürjik giyside olduğu gibi, işlevsel amacından uzaklaşarak törensel ve sembolik bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Başlangıçta yalnızca Romalı din adamlarının kullanımına ait olan bu giysi, Papa Büyük Gregory’nin (ö. 604), Ravenna’da başdiyakoslara maniple takarak ayinlere katılma izni vermesiyle birlikte, daha geniş bir litürjik sembolizmin parçası hâline gelmiştir. Durandus’un mistik yorumuna göre, maniple zihinsel hazırlığı ve ruhsal uyanıklığı temsil eder. Tanrısal hizmete yaklaşan kişi, bazen yorgunluk, isteksizlik ve zihinsel dağınıklıkla sınanabilir. Bu bağlamda, sol kola takılan maniple, zihnin terini silerek dikkat dağınıklığını giderme ve kalbin yükünü hafifletme işlevi görür. Aynı zamanda iyi işlerin ve uyanıklığın simgesidir; yorgunluk ve uyuşukluğa karşı ruhun uyanık kalmasını öğütler. Maniple, aynı zamanda bir sudarium (ter mendili) olarak, tövbenin sembolü hâline gelir. Bedenin zayıflığı ve günahların ruh üzerindeki etkisini silmeye yönelik bir araç olarak görülür. Bu anlamda, dünyevi yaşamın zahmet ve yorgunluklarını ruhsal olarak temizler. Rahiplerin manipleyi sol kollarına takmaları, dünyevi şeylerle temas ederken dikkatli ve ölçülü olmaları gerektiğini; buna karşın göksel gerçeklere yöneldiklerinde özgür ve sınırsız olmaları gerektiğini sembolize eder. Sol kola asılı bu giysi, inancı, ruhsal sadakati ve dünyevi aşırılıkların doğurduğu rahatsızlıklardan arınmayı ifade eden sembolik bir yük olarak taşınır.¹⁰⁴

¹⁰³ Braun, “Maniple”, 9/602.

¹⁰⁴ Durandus, *The Sacred Vestments*, 47-53.

Rahibin maniple giyerken okuduğu dua, dünyevi yaşamın getirdiği sıkıntıların, cennetteki ödül için sabırla katlanması gerektiğini sembolize eder. Bu dua, manipleyi kuşanırken içsel bir teslimiyeti ve ruhsal dayanıklılığı ifade eder. Maniple giyilirken okunan dua ise şöyledir: “*Tanrı’m, bir gün emeklerimin karşılığını sevinçle alabilmem için gözyaşı ve keder maniplesini taşımayı hak etmeme izin ver.*”¹⁰⁵

1.2.8. Cope

Roma Katolik Kilisesi’nde cope terimi, Latince *pluviale* “yağmurluk” veya *cappa* “pelerin” kelimelerinden türemiş olup, önü açık ve mors adı verilen bir broşla önden sabitlenen litürjik ayin pelerinidir. Yarım daire biçiminde, genellikle ipek veya çeşitli kumaşlardan hazırlanan cope, topluklara kadar uzanan geniş bir mantodur. Düz kenarları boyunca geniş bantlarla süslenir ve boyun kısmında kapüşonlu bir başlık bulunur. Süslemeleri ve biçimiyle törenlere özgü zarif bir giysi olan cope, genellikle piskoposlar tarafından giyilir ve rengini litürjik takvimde belirlenen günün rengine göre alır. Cope, chasublenin kullanılmadığı birçok ayinde tercih edilir; tören alayları, büyük kutsamalar, takdisler, akşam duaları, ölülerin bağışlanması ve gömülmesi gibi çeşitli dini görevlerde önemli bir yer tutar. Cope ile chasuble arasında temel bir fark vardır. Chasuble, önü kapalı ve yanlardan dikilmiş bir panço biçimindeyken, cope önü açık bırakılmıştır. Bu açıklık, kutsal yaşam süren İsa’nın hizmetkârlarına sonsuz yaşamın daima açık olduğunu simgeler ve onlara umut verir.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Morrow, *My Catholic Faith*, 297.

¹⁰⁶ Herbert Thurston, “Cope”, *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 4/351-352; Phillips, “Vestments, Ecclesiastical”, 23/111.

Resim 8: Cope¹⁰⁷

Cope, tarih boyunca diğer litürjik giysilere kıyasla biçimsel açıdan daha az değişikliğe uğramış bir pelerindir. Başlangıçta, soğuk ve yağmurdan korunmak amacıyla kullanılan günlük bir manto işlevi görürken, ayin giysisi olarak kullanımı VIII. yüzyılın sonlarına kadar uzanır. XI. yüzyılın sonlarına doğru, piskoposların cappa giymesi litürjik bir gelenek haline almıştır. XII. yüzyılın başlarında cope kullanımında henüz tam bir birlik sağlanmamış olsa da bu dönemdeki uygulamalar temel hatlarıyla oluşmaya başlamıştır. XII. yüzyıla kadar cope, kilise törenlerinde yaygın olarak kullanılmamış, ancak XIII. yüzyılın başlarında gelişimi büyük ölçüde tamamlanmış ve o tarihten itibaren kesintisiz olarak kullanılmaya devam etmiştir. Başlangıçta, sırt kısmına sadece süs olarak işlemeli başlıklar ilâştirilmiştir ve bu başlıklar XIV. yüzyıldan önceki dönemde bulunmamaktadır. İlk olarak arkaya küçük başlıklar takılmış, ancak XIV. yüzyılda bunların yerini kalkan veya süslü kapak almıştır.¹⁰⁸ XV. yüzyılın ortalarında kalkan, alt kısımda bittiği yere sivri kemere daha basık ve geniş bir biçimde yeniden tasarlanmıştır. XVI. yüzyılda kalkanın oval uçları tamamen ortadan kalkmış ve yerini önce yarım daire, ardından yarı oval uçlar almıştır. Bu dönemden sonra kalkanın boyutları giderek büyümüş, XVIII. yüzyıla

¹⁰⁷ “Roman Cope with Adorned Orphrey”, *Psg Vestments* (Erişim 08 Kasım 2024).

¹⁰⁸ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 316; Augustus Welby Pugin, *Glossary of Ecclesiastical Ornament and Costume* (London: Bernard Quaritch, 1868), “Cope”, 78.

gelindiğinde ise sırtın tüm genişliğini kaplayarak vücudun ortasından aşağıya doğru sarkan büyük bir örtü haline gelmiştir.¹⁰⁹

1.2.9. Zucchetto

Zucchetto, kilise görevlilerinin giydiği küçük ve yuvarlak bir takke olup, resmi olarak pileolus adıyla bilinir. Aynı zamanda, birettanın altına giyildiği için subbiretum olarak da adlandırılmaktadır. Bu takke, Roma İmparatorluğu döneminde yaygın olarak giyilen, sipersiz ve dar bir şapka olan pileustan evrilmiştir ve XIII. yüzyıldan itibaren din adamları tarafından kullanılmaktadır. Zucchettonun ana işlevi, biretta veya papalık tacı gibi sert başlıkları giyerken kafada oluşabilecek aşınmaya karşı korunmaktır. Küçük takke, tepe kısmında bir sap bulunan ve birbirine dikilmiş sekiz üçgen ipek veya polyester kumaştan yapılır. Renkleri, giyen kişinin kilise hiyerarşisindeki dini rütbesine göre değişir. Beyaz, kırmızı, mor ve siyah renklerde mevcuttur. İsa'nın vekili ve Roma Katolik Kilisesi'nin lideri olarak Papa beyaz renk zucchetto takar. Kilisenin prensleri olarak kardinaller ise kırmızı renk kullanır. Piskoposlar ve başpiskoposlar mor renk kullanırken, rahipler ve diyakoslar tipik olarak siyah renk zucchetto kullanır. Kardinaller, kırmızı zucchetto ve kırmızı biretta takma ayrıcalığını 1464 yılında Papa II. Paul'den (ö. 1471) almışlardır. Roma'da bulunan yeni atanan kardinal, zucchettoyu ve mozettayı, papanın taht odasından çıkarken giysi dolabından alırken, birettayı doğrudan papadan alır. Aksi takdirde, zucchetto, atama kararnamesiyle birlikte papanın muhafızları tarafından kendisine iletilir. Mor renkli zucchetto takma hakkı ise, 1867 yılında Papa IX. Pius (ö. 1878) tarafından piskoposlara verilmiştir.¹¹⁰ Kardinaller, başpiskoposlar, piskoposlar ve papa ayin sırasında zucchetto takabilirler. Ancak Evharistiya ayini sırasında bu başlıklarını çıkarmaları gerekmektedir. Diğer din adamlarının ise özel izinleri olmadığı sürece ayin esnasında şapka kullanmalarına izin verilmez.¹¹¹

¹⁰⁹ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 320.

¹¹⁰ O'Brien, *A History of the Mass and Its Ceremonies in the Eastern and Western Church*, 58.

¹¹¹ Joseph Braun, "Zucchetto", *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 15/765-766.

Resim 9: Papa Franciscus (ö. 2025) beyaz zucchettoşunu takarken¹¹²

1.2.10. Biretta

İtalyanca kökenli bir kelime olan biretta, üst yüzeyinde üç çıkıntı ya da tepeye sahip, püskül detayları bulunan, tüm derecelerdeki din adamları tarafından giyilen sert kare şeklinde bir başlıktır. Roma Katolik din adamları, birettayı hem ayinlerde hem de ayin dışı işlevlerde giyerler. Biretta, zucchetto üzerine giyilir ve genellikle törenlerde kullanılır. Renk, giyen kişinin rütbesini belirtir. Kardinaller her zaman kırmızı, piskoposlar ise menekşe mor rengi birettalar giyer. Diğer rahipler ve daha düşük rütbeli din adamları ise siyah ipek ponponlu, siyah kumaşla astarlanmış biretta giyerler. Papa ise biretta kullanmaz. Diğer din adamlarının birettaları üzerinde püskül detayı varken, kardinallerin birettalarında püskül detayı yer almaz. Ponponun yerinde ise küçük bir ipek kordon halkası bulunur.¹¹³ Bu ayrıcalık, 1464 yılında Papa II. Paul tarafından kardinallere verilmiştir. Şapka takma hakkı, aslında 1245'teki Lyons Konseyi'ne dayanmaktadır ve Papa IV. Innocent (ö. 1254) tarafından verilmiştir. Kırmızı renk, kardinallerin, kutsal

¹¹² "Pope Zucchetto", www.mypetvet.com.ua (Erişim 29 Aralık 2024).

¹¹³ Herbert Thurston, "Biretta", *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 2/577-578.

makamın haklarını korumak ve gerektiğinde savunmak için kan dökmeye kadar gitmeye hazır olduklarını simgeler.¹¹⁴

Resim 10: Papa kardinale birettasını takarken¹¹⁵

Resim 11: Başpiskopos birettası¹¹⁶

İki farklı biretta çeşidi bulunmaktadır. Üç tepeli biretta, kutsal işlemlerde kullanılırken, dört tepeli doktor birettası yalnızca öğretim sırasında giyilir ve kutsal işlemlerde kullanılmaz. Piskoposların dört tepeli biretta giymesi yasaktır. İlahiyat veya kanon hukuku diploması almış rahipler, dört tepeli biretta kullanma hakkına sahiptir.¹¹⁷

Birettanın takılma ve çıkarılma şekli şu şekildedir: Biretta, başa tam olarak, sağ veya sol kulağa eğilmeden takılır; çıkıntısı olmayan taraf sol kulağın üzerine yerleştirilmelidir. Din görevlisi oturduğunda biretta takılır. Biretta takılırken ve çıkarılırken, orta tepe noktası, sağ elin işaret ve orta parmakları arasında alınarak işlem yapılır. Eğer biretta, oturulurken kısa bir süre için çıkarılacaksa, sağ elde tutulur ve sağ dizin üzerine yerleştirilir. Alay sırasında veya ayakta dururken biretta, göğsün önünde tutulur; ellerin alt kısmı, baş parmaklar içeride birleştirilerek tutulur.¹¹⁸

¹¹⁴ O'Brien, *A History of the Mass and Its Ceremonies in the Eastern and Western Church*, 53-55.

¹¹⁵ "Biretta", *Encyclopædia Britannica* (Erişim 21 Kasım 2024).

¹¹⁶ "Julian Porteous", *Wikipedia* (Erişim 29 Aralık 2024).

¹¹⁷ Henry J. McCloud, *Clerical Dress and Insignia of the Roman Catholic Church* (Milwaukee: Bruce Publishing, 1948), 63-65.

¹¹⁸ McCloud, *Clerical Dress and Insignia of the Roman Catholic Church*, 66.

Biretta, Orta Çağ'da birettum ya da pileus olarak bilinen başlıktan türetilmiştir. Başlangıçta birettum küçük bir tutamı olan bir tür kafatası başlığı olarak kullanılıyordu. IX. yüzyıldan itibaren bir şapka olarak kullanılmaya başlanan biretta, zaman içinde tasarımında önemli değişiklikler geçirmiştir. İlk olarak düz bir formda olan bu şapka, kullanıcıların kafalarına düzgün bir şekilde oturmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiş üç köşe eklenerek tasarımı değiştirilmiş ve bu üç köşe, teslis sembolünü yansıtmıştır.¹¹⁹ XV. yüzyılın ortalarına gelindiğinde, biretta daha alçak yapısından boyu uzayan bir biçime evrilmiş ve tepesindeki püsküller kaybolmuştur. Bu gelişim süreci, XVI. yüzyılda belirgin bir şekilde devam etmiş ve biretta sonunda yumuşak yuvarlak bir başlık formundan, üç veya dört tepesi olan sert, kare bir şekle dönüşmüştür. Bu tasarım dönüşümü, XV. yüzyılın sonlarına doğru başlamış, XVI. yüzyıl boyunca devam etmiş ve XVII. yüzyılda modern birettanın biçimi kesinleşmiştir.¹²⁰

1.2.11. Mitre

Mitre, Latince “baş bandı” anlamına gelen *mitra* kelimesinden türetilmiştir. Roma Katolik piskoposları, kardinaller, başpiskoposlar ve papa, mitreyi dini törenlerde giyerler. Bu giysi, makamın ve otoritenin sembolü olarak özel bir saygınlık anlamı taşır ve en önemli litürjik bir ayin başlığıdır. Papalık tacından geliştirilen mitre, XI. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır. Mitre, genellikle ipek veya polyesterden yapılmış bir zucchetto üzerine giyilir. Üçgen biçimli yapısı, yanlardan yuvarlatılmış ve bir tepe noktasına ulaşan astar ile sertleştirilmiştir. Yanlardan birbirine dikilen parçalar, üstte bir kumaş kıvrımıyla birleştirilir. Mitrenin arka tarafında, lappet olarak adlandırılan dekoratif saçaklar bulunur. Piskopos çeşitli ayinler sırasında mitreyi giyer ancak dua ederken onu başından çıkarması gerekir.¹²¹ Çünkü dua anında başın açık olması önemlidir. “*Başına bir şey takıp dua eden her erkek, başını küçük düşürür.*”¹²² ifadesi de bunu vurgular.

¹¹⁹ O'Brien, *A History of the Mass and Its Ceremonies in the Eastern and Western Church*, 53-55.

¹²⁰ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 512.

¹²¹ O. J. Blum, “Miter”, *New Catholic Encyclopedia Second Edition* (New York: Thomson/Gale, 2003), 9/743-744.

¹²² 1Ko. 11:4.

Resim 12: Mitre pretiosa¹²³ **Resim 13:** Mitre auriphrygiata¹²⁴ **Resim 14:** Mitre simplex¹²⁵

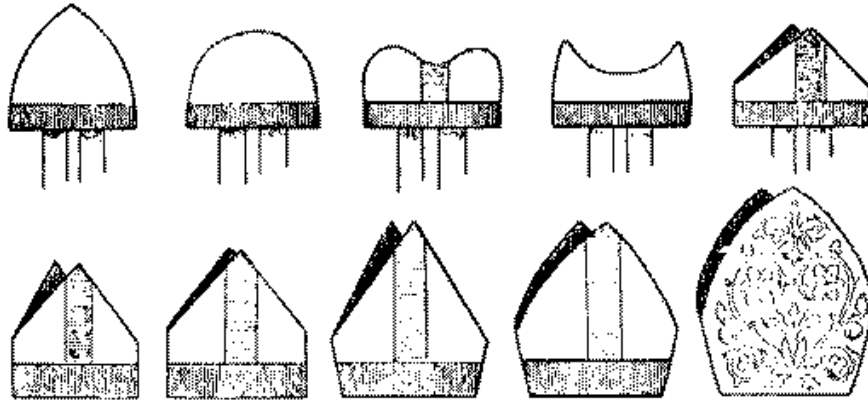
Roma Katolik Kilisesi'nde üç tür mitre giyilir. Süslenmemiş beyaz keten veya ipekten yapılan mitre simplex, cenazelerde, kutsal cumada ve Candlemas gibi ayinlerde kullanılır. Piskoposlar genel bir konsile katıldıklarında ya da papanın ciddi papalık törenlerinde hazır bulduklarında düz keten bir mitre giyerler. Arkadaki lappetlerin astarları genellikle kırmızıdır. Düz altın kumaştan ya da altın veya gümüş işlemeli bantları olan, beyaz ipekten yapılan mitre auriphrygiata, Advent ve Lent mevsimlerinde oruç günlerinde ve tövbe törenlerinde kullanılır. Günümüzde genellikle piskoposlar tarafından kutsal ayinleri yönetirken giyilir. Değerli taşlar ve altınla süslenen mitre pretiosa, Paskalya'dan Advent'e ve Noel'den Septuagesima'ya kadar olan zamanda, pazar günleri ve bayram günlerinin yanı sıra bir papanın seçilmesi, bir piskoposun kutsanması gibi törenlerde ve şükran ayininde giyilir.¹²⁶

¹²³ "Medieval Commentary Continued: The Episcopal Garments", *Liturgical Arts Journal* (Erişim 24 Ekim 2024).

¹²⁴ "Mitra Aurifrigiata", *Vestum Ecclesia* (Erişim 24 Ekim 2024).

¹²⁵ "Mitra Simplex", *Vestum Ecclesia* (Erişim 24 Ekim 2024).

¹²⁶ "Mitre", *Encyclopædia Britannica* (Erişim 20 Eylül 2024).

Resim 15: XI. yüzyıldan günümüze kadar mitrenin gelişimi¹²⁷

Mitre, ilk şekliyle, yumuşak bir malzemeden yapılmış basit bir başlıktı ve üst kısmı genellikle bir nokta ile sonlanırken, alt kenar çevresinde genellikle bir süs bandı bulunurdu. XII. yüzyılın başlarında, mitre kavisli ve yuvarlak bir form kazanmaya başlamıştır. XII. yüzyılın ortalarından itibaren, yan kısımlarda bulunan kabarıklıklar sertleştirilmiş astarla desteklenerek boynuz benzeri çıkıntılara dönüşmüştür. XIV. yüzyıla gelindiğinde, bu mitre formu daha sivri bir şekil almıştır. Mitrenin yüksekliği bu dönemden itibaren giderek artmış ve bu gelişim XVII. yüzyıla kadar devam etmiştir.¹²⁸

Durandus'a göre mitrenin mistik sembolizmi çift yönlü bir anlam taşımaktadır. Mitrenin ön kısmında yer alan boynuz Yeni Ahit'i, arka kısmındaki boynuz ise Eski Ahit'i simgelemektedir. Piskopos, her ikisini de derinlemesine bilmeli ve bu bilgileri, düşmanlarına karşı çifte imanla savunmalıdır. Mitrenin yüksekliği bilgeliğin yüceliğini simgeler. Çünkü bir piskopos, bilgi konusunda o kadar üstün olmalıdır ki, emrindekiler üzerinde hükmedebilecek bir bilgiye sahip olmalı ve bu üstünlük, sürüsüne doğru bir şekilde rehberlik etmesini sağlamalıdır. Mitre bazen ketenden yapılmış ve beyaz renkte olabilir; bu da iffetin ve saflığın simgesidir. Bazı yorumlara göre piskoposluk mitresi, İsa'nın dikenli tacını temsil eder. Mitrenin arkasından sarkan iki püsküllü bant, ruhu ve kutsal harfleri simgeler. Bu bantlar, piskoposun hem mistik hem de kutsal yazıların

¹²⁷ Joseph Braun, "Mitre", *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 10/405.

¹²⁸ Braun, "Mitre", 10/405-406.

tarihsel yorumlarına her an hazır olması gerektiğini gösterir. Bantların uçlarında bulunan kırmızı püsküller, inancı ve kutsal yazıları gerekirse can pahasına savunma kararlılığını simgeler. Bu püsküller, piskoposun vaaz ettiği öğretileri eylemleriyle de somutlaştırması gerektiğinin bir işareti olarak omuzlardan aşağıya doğru sarkar.¹²⁹

1.2.12. Pallium

Pallium, beyaz kuzu yününden yapılmış, chasuble üzerinde omuzlara takılan, görünüşte “Y” harfini andıran boyun, göğüs ve omuzlara takılan yaklaşık iki inç genişliğinde dairesel süslü bir atkıdır. Göğüs ve sırt kısmında birer, omuzlarda birer ve uç kısımlarında da birer olmak üzere toplamda altı siyah ipek haçla süslenmiştir. Biri önde diğeri arkada sarkan siyah ipekle kaplı, küçük kurşun parçalarıyla ağırlıklandırılmış iki şeridi vardır. Göğüsteki, sırttaki ve sol omuzdaki haçların üzerinde değerli bir taşla süslenmiş altın bir iğnenin takılabilmesi için halkalar bulunur. İsa'nın çarmıha gerildiği çivileri sembolize eden üç altın iğne ile pallium sabitlenir. İğneyi palliuma takması gereken diyakos, iğnenin haçı ya da palliumu delmemesine, chasuble kıyafetine değmemesine ve değerli taşlarla süslü iğnenin başının sağda olmasına dikkat etmelidir.¹³⁰ Ortodoks Kilisesi'nde ise palliumun karşılığı piskoposun omophorionudur.¹³¹

Pallium IV. yüzyılda Doğu kiliselerinin piskoposları ve Roma piskoposu tarafından piskoposluk onurunu ve pastoral görevi simgelemek için giyilmeye başlanmıştır. VI. yüzyılda, papa tarafından Latin Kilisesi piskoposlarına, özellikle de başpiskoposlara verilmiş ve bu uygulama, başpiskoposluk makamının sembolü haline gelmiştir. IX. yüzyıldan itibaren hiçbir başpiskopos, pallium almadan metropolitlik yetkisini kullanamaz hale gelmiştir. Başpiskopos palliumu almadan bir il sinodunu toplayamaz, ilini ziyaret edemez. Kutsama, tören verme, kiliseleri takdis etme gibi piskoposluk görevlerini meşru bir şekilde yerine getiremez. O tarihten bu yana, pallium

¹²⁹ Durandus, *The Sacred Vestments*, 93-98.

¹³⁰ Joseph Braun, “Pallium”, *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 11/427-429.

¹³¹ Phillips, “Vestments, Ecclesiastical”, 23/111-111A.

papa tarafından metropolitlere verilen yargı yetkisinin bir simgesi olmuştur. Başpiskoposlar takdis edildikleri ya da onaylandıkları günden itibaren üç aylık bir süre içinde Roma’da ya şahsen ya da bir vekil aracılığıyla, palliumu alırlar. Papalık yetkisinin tamlığını simgeleyen pallium, papaya aittir. Papa tarafından giyilen pallium, papalık makamının bolluğunu sembolize eder. Pallium, görevi koyunlar gibi kuzuları, çobanlar gibi inananları beslemek olan İsa’nın vasisinin pastoral gücünün sembolüdür. Papa, her koşulda ve her yerde dini görevleri yerine getirirken pallium giyme hakkına sahiptir. Piskoposlara ve başpiskoposlara, bu yetkiye dahil olduklarını belirtmek amacıyla papa tarafından pallium verilir. Metropolitik yetkisini taşıyan piskoposlar, litürjik yasa gereğince yalnızca kendi yetki alanlarındaki kiliselerde pallium kullanabilir, ancak bu yetki alanının dışında pallium kullanamazlar. Bu genel kuralın iki istisnası bulunur: Kudüs Latin Patriği ve Lizbon Patriği, yetki alanlarının dışında da pallium giyme ayrıcalığına sahiptir.¹³²

Resim 16: Papa palliumu ile¹³³

Resim 17: Pallium¹³⁴

¹³² J. A. Abbo, “Pallium”, *New Catholic Encyclopedia Second Edition* (New York: Thomson/Gale, 2003), 10/807-808; Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 620-623.

¹³³ “Archbishop Leo in Rome for June 29 Mass with Pope Francis”, *Archdiocese of Toronto* (Erişim 29 Aralık 2024).

¹³⁴ “John Paul II Pallium with Red Western Cross”, *Psg Vestments* (Erişim 21 Kasım 2024).

Pallium yapımı ve muhafaza etme şekli şöyledir: Aziz Agnes Manastırı'na mensup din adamları, her yıl 21 Ocak'ta Aziz Agnes Yortusu'nda (kutsal kuzu anma günü) Agnus Dei ayini sırasında kilisenin sunağında iki beyaz kuzu sunarlar. Bu kuzular Aziz John Lateran Kilisesi'nin iki kanonu tarafından kabul edilir ve daha sonra onlar tarafından diyakos yardımcılara teslim edilir, onlar da kuzuları kırkma mevsimi gelene kadar otlatmaya gönderirler. Bu kuzulardan kırılan yün ve onunla karıştırılan diğer yünler iplik haline getirilir ve bunlardan üç parmak genişliğinde, piskoposların omuzlarını çevreleyen yuvarlak bir formda pallium dokunur. Dokunan yeni pallium, 28 Haziran'da Aziz Petrus ve Aziz Pavlus Yortusu sabahı erken saatlerde Aziz Petrus ve Aziz Pavlus Kilisesi'nin mahzenine taşınır ve Aziz Petrus'un naaşının üzerine, sunağın altına yerleştirilir. Bizzat papa tarafından gerçekleştirilmesi gereken yeni palliumun kutsama töreni aynı gün akşam duasından sonra yapılır. Kutsanan pallium gece boyunca özel gümüş yaldızlı bir tabutta saklanır ve yeni atanan metropolitlere verilir.¹³⁵

Pallium seçilmiş başpiskoposun omuzlarına yerleştirildiğinde şu dua yapılır: *“Yüce Tanrı'nın, kutsanmış ve her zaman saf Meryem ananın, kutsal havariler Petrus ve Pavlus'un, Rabbimizin, Kutsal Roma kilisesinin ve size emanet edilen kilisenin şerefine, Aziz Petrus'un bedeninden alınan ve içinde papalık makamının tamlığı bulunan palliumu, Apostolik Makam'ın ayrıcalıklarında belirlenen günlerde kilisenizde kullanabilmeniz için başpiskopos unvanıyla birlikte size veriyorum. Baba, oğul ve kutsal ruh adına. Amin.”*¹³⁶

Pallium takma yetkisi olan kişi öldüğünde pallium mezara götürülür. Eğer piskopos kendi piskoposluk bölgesinde ölürse, hayattayken taktığı gibi boynuna, aksi takdirde başının altına yerleştirilir. Buna göre pallium, metropolite şahsı için verilen bir nişandır, ancak belirli bir bölgeyle ilgilidir.¹³⁷

Palliumun giyildiği zamanlar şunlardır: Noel, Sünnet, Epifani, Paskalya günü, Yükseliş Günü, Pentekost, Corpus Christi, Arınma, Müjde, Varsayım, Meryem'in Doğuşu

¹³⁵ Augustus Welby Pugin, *Glossary of Ecclesiastical Ornament and Costume* (London: Bernard Quaritch, 1868), “Pallium”, 189.

¹³⁶ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 623-624.

¹³⁷ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 623.

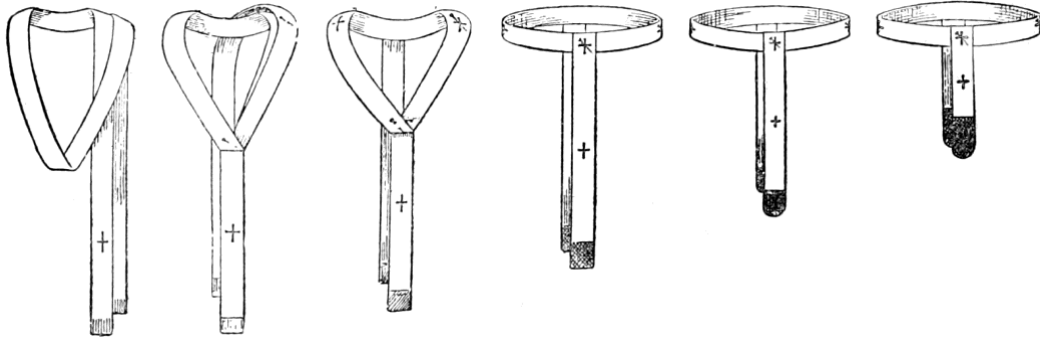
ve Lekesiz Gebeliği bayramları, Vaftizci Aziz Yuhanna'nın Doğuşu bayramı, Aziz Joseph (19 Mart) bayramlarında pallium takılmasına izin verilir. Ayrıca Pallottine yortu günü, Vaftizci Aziz John, Başmartir Aziz Stephen yortuları, Havariler ve Tüm Azizler günleri, Palmiye Pazarı, Maundy Perşembe, Kutsal Cumartesi, Beyaz Pazar, metropolitlik veya Katedral Kilisesi'nin en önemli yortuları, piskoposların takdis edilmesi, kilisenin kutsanması ve ilgili başpiskoposun kutsanmasının yıldönümünde pallium kullanılmasına izin verilir.¹³⁸

Günümüzdeki pallium ile Ravenna mozaiklerinde tasvir edildiği şekliyle erken Hıristiyanlık döneminde moda olan pallium arasında belirgin bir fark vardır. VI. yüzyılın palliumu uzun, orta genişlikte, beyaz bir şerittir. Uçları siyah ya da kırmızı bir haçla süslenmiş ve püsküllerle tamamlanmıştır. Boynun, omuzların ve göğsün etrafına önde bir "V" oluşturacak şekilde sarılır ve uçları sol omuzdan aşağıya sarkar. VIII. yüzyılda uçların biri göğsün ortasında, diğeri de sırtın ortasında olmak üzere aşağıya sarkıtılması ve iğnelerle tutturulması yaygın hale gelmiştir. Pallium böylece "Y" şeklini almıştır. IX. yüzyılda daha ileri bir gelişme yaşanmıştır. O zamana kadar iğnelerle yerinde tutulan bant, kesilmeden Y şeklinde dikilmiştir. Günümüzdeki dairesel form X. ya da XI. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Dairesel palliumun iki dikey bandı XV. yüzyıla kadar çok uzundu, ancak daha sonra kısaltıldı. Aşağıdaki resim palliumun tarihsel gelişimini göstermektedir. Ravenna ve Roma'daki mozaiklerine göre başlangıçta pallium üzerinde uçlarına yakın iki haç süslemesi vardı. Başlangıçta palliumu yerinde tutmaya yarayan iğneler, pallium uygun şekilde dikildikten sonra bile, artık pratik bir amaçları olmamasına rağmen, süs olarak muhafaza edilmiştir.¹³⁹

---

¹³⁸ Pugin, "Pallium", 190.

¹³⁹ Braun, "Pallium", 11/428-429.

Resim 18: Palliumun zaman içerisindeki değişimi¹⁴⁰

Durandus'a göre palliumun mistik sembolizmi şu şekildedir: Palliumun omuzları saran dairesel kısmı, din adamının Tanrı'ya olan derin korkusunu simgeler. Bu korku, kişiyi ne yasa dışılığa yönlendirecek şekilde aşırılığa itebilir ne de aşırılıkları hoş görecekt kadar gevşek hale getirir. Zira disiplin, ceza korkusuyla sol elin yasak olanı engellemesini, sağ elin ise doğruyu sevmenin ve aşırılıklardan kaçınmanın bir yolu olarak işlev görmesini sağlamalıdır. Palliumun bu dairesel kısmı, omuzları boynun altına hapseder ve giyen kişinin sözleriyle eylemlerinin bir olması gerektiğini ifade eder. Piskoposun sırtından başlayıp göğsünün önüne kadar uzanan palliumun iki şeridi, bu dünya hayatının kaygılarını ve endişelerini simgeler. Bu manevi yük, piskoposun kalbini ve omuzlarını sürekli olarak ağırlaştırarak onu aşağı çeker. Bu da onun dik duruşunu kaybetmesine ve eğilmesine yol açar. Böylece piskopos hem zihinsel hem de bedensel olarak geçici ve önemsiz şeylerin yükünü taşımak zorunda kalır. Bu nedenle, palliumun ön ve arka taraflarında, sağdan ve soldan omuzları saran bu iki şerit, piskoposun bu tür dünyasal yüklerden sıyrılıp kendini arındırarak, yeniden odaklanması gerektiğini simgeler.¹⁴¹

Durandus, pallium üzerindeki iğneler hakkında da simgesel olarak bir yaklaşımda bulunmuştur. Palliumun üzerine yerleştirilmiş olan üç iğne, biri göğsün önünde, biri sol omzun üstünde ve biri sırtın arkasında, palliumu ve chasubleyi birbirine tutturmak için kullanılır. Chasubleye yerleştirilen bu iğnelerin takılacağı küçük halkalar hem palliumu

¹⁴⁰ Braun, "Pallium", 11/428.

¹⁴¹ Durandus, *The Sacred Vestments*, 126-127.

hem de chasubleyi sabitler. Bu üç iğne, inanç, umut ve hayırseverlik gibi erdemleri simgeler. Ayrıca, bu iğneler komşuya karşı şefkati, makamın yönetimini ve yargının adaletini ifade eder. İlk iğne üzüntüyü, ikinci iğne emekle yapılan yönetimi, üçüncü iğne ise korku ile yapılan yargıyı simgeler. Her biri ruhu farklı bir şekilde derinden iğne gibi deler. Sağ omuzda bir iğnenin bulunmaması ise, eskatolojik bir yorumla açıklanır: Ebedi huzur âleminde acı ve keder bulunmaz. Zira Tanrı, azizlerin gözyaşlarını silecek ve artık ne yas ne ağlayış kalacaktır; çünkü eski olan her şey geride bırakılmıştır. İğneler altından yapılmalı, ucu keskin, başı yuvarlak olmalı ve içine değerli bir taş yerleştirilmelidir. Bu nitelikler, dünyada sıkıntı çekerek Tanrı'ya hizmet eden iyi bir din adamının, öteki dünyada ilahi ödülle erişeceğini ve cennette ilahi bir taç giyeceğini simgeler. Nihayetinde, Tanrı tarafından vaat edilen değerli incinin, bu mükâfatın bir sembolü olduğu ifade edilir.¹⁴²

1.2.13. Pectoral Cross

Latince “göğüs” anlamına gelen *pektoralis* kelimesi, boyundan bir zincir yardımıyla göğse takılan haçı ifade eder. Haç, papa, kardinaler, piskoposlar, başrahipler ve papalık nişanını kullanma hakkına sahip diğer din adamları tarafından kullanılır. Papalık süslemelerinin bir parçası olarak pectoral haç, ilk kez Papa III. Innocent tarafından bahsedilmiştir. XIV. yüzyılda piskoposluk makamına ait bir aksesuar olarak kabul edilmeye başlanmış ve zamanla papalık süsünün ayrılmaz bir unsuru haline gelmiştir. Ancak pectoral haçın kullanımı, Orta Çağ'ın sonlarına doğru gelenekselleşmiştir. Haç, genellikle süslü bir altın veya gümüşten yapılır. İçinde ya bir azizin kalıntıları ya da kutsal haçın bir parçası bulunur. Bir piskopos, kimliğini belirtmek amacıyla ayin sırasında alb üzerinde etolü ile haçı birlikte kullanır. Rahipler ve diyakoslar tarafından giyilen etol, giyilme şekli itibarıyla haçı temsil ettiğinden, bu aksesuara ihtiyaçları yoktur. Pectoral haç, piskoposa İsa'nın haçını göz önünde tutmasını ve hatırlatmasını amaçlar.¹⁴³

¹⁴² Durandus, *The Sacred Vestments*, 130-132.

¹⁴³ Joseph Braun, “Pectorale”, *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 11/601.

Haç, yargı yetkisinin simgesi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, bir piskopos başka bir piskoposluk bölgesine girdiğinde, haçını gizleyerek takma geleneği oluşmuştur. En eski geleneklere göre, papa ciddi bir şekilde dini kıyafetlerini giyerken, azizlerin kutsal emanetleriyle bezeli bir pectoral haç kolyesi takmaktadır. M.S. 811 yılında Bizans İmparatoru Nikephoros, Papa III. Leo'ya (ö. 816), içinde gerçek haçın bazı parçalarının yer aldığı altın bir pectoral haç göndermiştir.¹⁴⁴

Resim 19: Pectoral haç¹⁴⁵

Durandus'a göre, haçın dört ucu, haç öğretisinin vaaz edildiği dünyanın dört bir yanını simgeler ve bu dört uç farklı anlamlar taşır. Kilise, haçı silah olarak kabul eder ve bu sayede düşmanın tüm gücüne karşı zafer kazanmayı amaçlar. Haç, her bir parçasında derin bir gizem barındırır. Dört tahta parçası, dikey shaft, haç kolu, ayakların altındaki parça, başlık, dört çivi, mızrak ve dikenli taç, İsa'nın kefareti simgeler. Kilise, İsa'nın ordusu olarak kabul edilir ve haç, onun zaferinin simgesi haline gelir. İsa'nın annesi Meryem, İsa'yı taşıırken, başka bir anlamda haçı da taşımıştır.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Augustus Welby Pugin, *Glossary of Ecclesiastical Ornament and Costume* (London: Bernard Quaritch, 1868), "Cross", 97.

¹⁴⁵ "Pectoral Cross/Amethyst", *The Catholic Company* (Erişim 08 Eylül 2024).

¹⁴⁶ Pugin, "Cross", 98.

1.2.14. Pastoral Asa

Asa kelimesi, Latince de “çoban” anlamına gelen *pastor* kelimesi ile kullanılır. Pastoral asa, çoban değneği anlamındadır. Doğu Ortodoks, Roma Katolik ve Anglikan kiliselerinin piskoposları ile başrahipleri tarafından dini makamlarının bir nişanesi olarak görülür. Piskoposluk kutsama töreni sırasında piskoposa asa takdim edilir. Piskopos اساسını genellikle sol eliyle tutar ve sağ elini kutsama yapmak için serbest bırakır. Piskopos bu asayı Tanrı'nın sürüsünün çobanı olarak taşır. Yargı yetkisi ve otorite sembolü olarak piskoposlar tarafından ahlaksızlıkları düzeltme, dindarlığı teşvik etme, ceza verme ve nezaketle yönetme yetkilerini ifade eder. Piskoposluk اساسı, piskoposların zayıf ve bocalayanları destekleyebilecekleri, inanç kısmında tereddüt edenleri teyit edebilecekleri ve hatalı olanları doğru yola yönlendirilebilecekleri doktrinel ve disiplin gücünün sembolüdür.¹⁴⁷

Yuhanna İncili'nde, İsa'ya verilen “iyi çoban” unvanı ile piskoposların elinde tuttıkları asa arasında doğrudan bir bağlantı olduğuna inanılır: “*Ben iyi çobanım. İyi çoban koyunları için canını ortaya koyar.*”¹⁴⁸

Asadan en erken Papa I. Celestine'in Vienne ve Narbonne Piskoposlarına gönderdiği bir mektupta bahsedilmektedir. Eski asalar arasında Aziz Patrick ile bağlantılı olan asa özellikle dikkat çeker. Papa I. Celestine tarafından 422-432 yılları arasında Armagh¹⁴⁹ piskoposu olarak takdis edilen Aziz Patrick'e, kendisini İsa Mesih olarak tanıtan ve daha sonra “İsa'nın Asası” olarak anılan gizemli bir seyyaha ait olduğu düşünülen bir asa verildiğine inanılmaktadır.¹⁵⁰ Bir ayin aracı olarak asaya yapılan ilk açık atıf IV. Toledo Konsili'nin 27. kanonunda yer alır. Fransa piskoposları tarafından VIII. yüzyılın sonlarında benimsenmiş ve bu tarihten itibaren kullanımı genelleşmiştir. Ancak asa, X. yüzyıldan sonra gerçek bir litürjik nişan haline gelmiş, kutsanarak özellikle ibadet törenlerinde kullanılmaya başlanmıştır. XI. ve XII. yüzyıllarda asanın baş kısmındaki

¹⁴⁷ Patrick Morrisroe, “Crosier”, *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 4/515-516.

¹⁴⁸ Yu.10:11.

¹⁴⁹ Kuzey İrlanda'daki bir şehir.

¹⁵⁰ Norris, *Church Vestments: Their Origin & Development*, 217.

süslemeler dikkat çekmeye başlamıştır. Kıvrım genellikle bir haça saplanmış bir ejderha ya da başka alegorik bir figürle sonlanmış, eğri kısmı ise zengin bir çiçek desenleriyle bezenmiştir. XIII. yüzyılda ise bu süslemeler daha da detaylanarak, spiraller arasındaki boşluklar dini figürler, aziz heykelleri, hayvanlar ve bitkilerle süslenmiştir.¹⁵¹

Resim 20: Pastoral asa¹⁵²

Günümüzde papa, asa kullanmamaktadır. Ancak, tabletlerde, sikkelerde ve diğer anıtlarda bulunan erken dönem papalık tasvirlerinde, papaların asa taşıdığı görülmektedir. Bu gelenek, XI. yüzyılda ortadan kalkmıştır.¹⁵³ III. Innocent, *De Sacro Altaris Mysterio* adlı eserinde şu ifadeyi kullanmıştır: “*Roma papası çoban asasını kullanmaz.*” Papanın bu tür bir asayı kullanmaması, asanın genellikle metropolit başpiskopos veya başka bir piskopos tarafından yeni seçilen bir piskoposa, piskoposluk görevini üstlenmesi için verilen bir sembol olmasından kaynaklanmaktadır. Papa, apostolik makamının bağımsızlığını ve tüm Hıristiyan dünyasında sahip olduğu evrensel otoriteyi simgelediği için asayı kullanmaz.¹⁵⁴

¹⁵¹ “Crosier”, *Encyclopedia Britannica* (U.S.A.: By Encyclopaedia Britannica, Inc., 1965), 6/811; Morrisroe, “Crosier”, 4/516.

¹⁵² “Bishop Croziers”, *Church Supplies* (Erişim 28 Ekim 2024).

¹⁵³ Morrisroe, “Crosier”, 4/515.

¹⁵⁴ Pugin, “Pope”, 194-195.

Durandus'a göre pastoral asa, piskopos tarafından taşınır ve onun, hataları düzeltme yetkisini simgeler. Bir piskopos takdis edilirken, takdis eden kişi ona, “*Piskoposluk makamının esasını al ki, hataları düzeltmede takva sahibi olasınız*” şeklinde bir öğüt verir. Asa, kavislidir; çünkü günahkârlar, kefarete çağrılmaktadır. Ayrıca, bazen asanın kavisli kısmına şu yazı yerleştirilir: “*Öfkelendiğinde merhameti hatırlayacaksın, böylece sürünün hatası yüzünden çobandaki öfke aklın gözünü rahatsız etmesin.*” Piskoposa onun da bir insan olduğunu ve kendisine verilen yetkiden dolayı sevinmemesi gerektiğini hatırlatmak amacıyla asanın tepesine homo (insan) kelimesi yazılır. Ayrıca, demirin üzerine parçe yazılarak, piskoposun disiplininde kendisine tabi olanları bağışlar ve merhametli olduğu takdirde merhamet elde edeceği vurgulanır. Asanın üç ayrı bölümünün üç ayrı işlevi vardır. Asanın ucu sivri, ortası düz ve tepesi eğridir. Piskoposun tembelleri uyandırması, zayıfları doğru yola yönlendirmesi ve avareleri bir araya toplaması gerektiğini simgeler.¹⁵⁵

Durandus'a göre papaların asa kullanmamalarındaki arka plan ise şudur: Roma piskoposu hem tarihsel hem de mistik sebeplerle pastoral asayı kullanmaz. Tarihsel olarak, Aziz Petrus, öğrencisi Martial'i Almanlara vaaz vermesi için diğer bazı kişilerle birlikte göndermiştir. Yirmi günlük bir yolculuktan sonra, Martial'in meslektaşı Frontus ölmüştür ve Martial, bu durumu Petrus'a bildirmek için geri dönmüştür. Petrus ona, “*Bu asayı al ve ona dokun*”, “*Rabbin adıyla kalk ve vaaz ver*” demiştir. Martial, bu sözleri yerine getirerek, Frontus'un ölümünden kırk gün sonra ona dokunmuş ve o anda ayağa kalkıp vaaz vermiştir. Böylece, Aziz Petrus'un asası, onu cemaatine devrettiği için bir daha geri alınmamıştır. Papa III. Innocent, *Speculum Ecclesiae* adlı eserinde, Aziz Petrus'un asasını, Treves'in ilk piskoposu Eucherius'a gönderdiğini ve onu Valerius ve Maternus ile Töton halkına İncil'i vaaz etmek üzere görevlendirdiğini yazar. Maternus, Petrus tarafından ölümden diriltilen bir piskopos olarak onun yerine geçmiştir. Bu asa, Treves Kilisesi tarafından büyük bir saygıyla korunmakta olup, papa yalnızca bu piskoposlukta asayı kullanır. Papanın asayı kullanmamasının mistik nedeni ise şu

¹⁵⁵ Durandus, *The Sacred Vestments*, 110-114.

şekildedir: Asanın tepe kısmının eğriliği, gezginlerin içeri çekilmesini simgeler. Ancak Roma piskoposu, diğerlerinden farklı olarak bu tür bir çekilme gerekliliğine sahip değildir. Çünkü hiç kimse ondan tamamen uzaklaşamaz. Asa, diğer piskoposların ellerinden aldıkları o sınırlayıcı gücün bir örneğidir. Ancak papa, gücünü yalnızca Tanrı'dan aldığı için asaya sahip değildir.¹⁵⁶

1.2.15. Yüzük

Piskoposluk yüzükleri, ilk kez VII. yüzyılın başlarında piskoposların makam nişanının bir parçası olarak kullanılmaya başlanmıştır. IX. ve X. yüzyıllarda ise piskopos yüzüklerinin kullanımı yaygınlaşmıştır. Sağ elin üçüncü parmağına takılan, altın ve değerli ametist taşlarla süslenen yüzükler, piskoposun kilise ile nişanlanmasının simgesi olarak kiliseye bağlılığını gösterir. Orta Çağ ve Rönesans dönemlerine ait resimler, piskoposların yalnızca piskoposluk yüzüğünü değil, başka yüzükler de taktıklarını ortaya koyar. Ayrıca, piskoposluk yüzüğünü öpme geleneği, daha düşük dereceli din adamları için uygundur. Piskoposluk yüzükleri bazen kutsal emanetler için kap olarak kullanılmıştır. Kardinaller de kilise hiyerarşisindeki derecelerinden bağımsız olarak yüzük takarlar. Kardinalliğe ait safir taşlarla süslenmiş yüzük, yeni kardinalin belirli bir unvana atandığında bizzat papa tarafından verilir.¹⁵⁷

Sevillalı Aziz Isidore, piskoposluk nişanları arasında sayılan yüzüğün, piskoposluk onurunun bir işareti ya da gizli şeylerin bir mührü olarak, piskoposluk takdis töreninde piskoposa verildiğini ifade eder. IV. Toledo Konsili'nde, bir piskopos görevinden alınır ve daha sonra görevine iade edilirse, şal, yüzük ve asaları geri verilerek görevlerine iade edilmeleri emredilmiştir. VIII. ve IX. yüzyıllarda Gregoryen ayin kitabının el yazmalarında ve birkaç erken dönem papalık belgesinde yüzüğün verilmesi için çeşitli formüller vardır. Günümüze ulaşan Gregoryen formülü şu şekildedir:

¹⁵⁶ Durandus, *The Sacred Vestments*, 114-117.

¹⁵⁷ Herbert Thurston, "Rings", *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 13/59-60.

*“Yüzüğü, yani iman mührünü al ki, lekesiz bir imanla bezenmiş olarak, Tanrı'nın eşi olan kutsal kiliseye verdiği sözünü lekesiz tutabilesin.”*¹⁵⁸

Papalıkta yüzüğün kutsanması için yapılan dua şudur: *“Ey insanlığın yaratıcısı ve koruyucusu, ruhani lütfun yazarı ve sonsuz kurtuluşun vericisi, bu yüzüğün üzerine kutsamanı gönder ki, bu kutsal inanç işaretiyle seçkin bir şekilde yürüyecek olan kişi, göksel gücünün korumasıyla, rabbimiz Mesih aracılığıyla sonsuz yaşama kavuşsun. Amin.”*¹⁵⁹

Durandus'a göre piskoposun yüzüğü, İsa'nın kilisesini bağrına bastığı inancın bir sembolüdür. Ona emanet edilen kiliseyi sevme sorumluluğunu ve onu göksel eşine sadık, iffetli bir şekilde sunması gereken sadakati ifade eder. Korintlilere yazılan mektupta geçen *“Seni Mesih'e iffetli bir bakire olarak sunabilmek için tek bir kocayla evlendirdim.”*¹⁶⁰ ifadesi, piskoposun rolünün ve sorumluluğunun bu sadakati yansıttığını belirtmektedir. Piskopos, İsa'nın yerine geçerek damadın yüzüğünü takar. Piskopos, taktığı yüzük ile mektupları mühürler. Çünkü Piskopos kutsal yazıların gizemlerini ve kilisenin kutsal şeylerini imansızlara mühürleyerek inançlılara açması gerektiği için yüzük takar. Yüzüğün altından ve yuvarlak olması mükemmelliği; mücevherli olması ise İsa'nın ölçüsüzce aldığı ruhun armağanlarının görkemini ifade eder.¹⁶¹

Papanın, balıkçı yüzüğü olarak bilinen papalığa özgü yüzüğü takma ayrıcalığı vardır. Papanın özel mührünü taşıyan bu altın yüzük yüzeyinde Aziz Petrus'un teknede balık tutarken tasvir edilmesi nedeniyle bu isimle anılmaktadır. Havarilerden birçoğu balıkçı olmasına rağmen, Petrus İsa'nın insanların balıkçıları olmaya çağırdığı kişilerin lideridir.¹⁶² Yeni seçilen papa, kayık içinde bir balıkçı resmi ve papanın adının yer aldığı yüzüğü parmağına takar. Genellikle, yüzük papanın sağ elinin yüzük veya dördüncü

¹⁵⁸ Thurston, “Rings”, 13/59-60.

¹⁵⁹ Augustus Welby Pugin, *Glossary of Ecclesiastical Ornament and Costume* (London: Bernard Quaritch, 1868), “Ring”, 203.

¹⁶⁰ 2Ko.11:3.

¹⁶¹ Durandus, *The Sacred Vestments*, 106-109.

¹⁶² Luk.5:10.

parmağına takılır. Göreve başlayan papaya yüzüğün verilmesi, Petrus'un halefi olması ve kilisenin lideri olarak üstlendiği görevi sembolize eder. Balıkçı yüzüğünden en erken 1265 yılında IV. Clement'in (ö. 1268) yeğenine yazdığı bir mektupta bahsedilmiştir. Bu mektupta papaların özel mektuplarını balıkçı mührüyle mühürledikleri belirtilir. XV. yüzyıldan itibaren balıkçı yüzüğü, resmi belgeleri mühürlemek için kullanılmıştır. Bir papanın ölümünün ardından, kardinal camerlengo, balıkçı yüzüğünü imha eder. Bu uygulama, papanın otoritesinin sona erdiğini sembolize etmenin yanı sıra, yüzüğün belgelerde sahtecilik amacıyla kullanılmasına karşı da bir önlem sağlar.¹⁶³

Resim 21: Papanın balıkçı yüzüğü¹⁶⁴

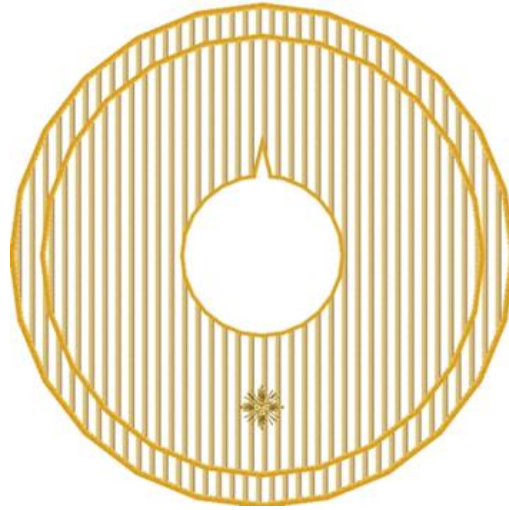
1.2.16. Fanon

Fanon, yalnızca papa tarafından giyilen, kırmızı ve altın renkli dar dokuma şeritlerle süslenmiş, oval biçimli bir omuz peleridir. Alt kısmı üst kısmından biraz daha geniş olan bu pelerin, üst üste serilmiş iki ipek kumaş tabakasından oluşur. Fanon düz bir şekilde açıldığında, en büyük çapı yaklaşık 92 cm olan bir daire şekline yaklaşan bir oval oluşturur. Başın geçebilmesi için ortada yuvarlak bir açıklık bulunur. Fanonun ön kısmı, altın işlemeli küçük bir haç ile süslenmiştir. Arkada ise giymeyi kolaylaştırmak amacıyla

¹⁶³ B. Forshaw, "Fisherman's Ring", *New Catholic Encyclopedia* (New York: McGraw-Hill, 1967), 5/948.

¹⁶⁴ "Pope Benedict XVI's Fisherman's Ring", *Encyclopædia Britannica* (Erişim 01 Ocak 2025).

boyun açıklığında bir çentik yer alır. Tarihsel olarak, fanon papalık görevlerini yerine getirirken takılan ikincil bir papalık nişanıdır.¹⁶⁵ Papa, yalnızca ciddi bir papalık ayini sırasında ve tüm papalık giysilerini giydiği zaman fanonu kullanır. Takdis töreninde, takdis törenini takip eden kutlamalarda ve taç giymede, Maundy perşembe günü mandatum olarak adlandırılan ayak yıkama töreninde fanon kullanılır.¹⁶⁶

Resim 22: Papa XVI. Benedict'in (ö. 2022) giydiği fanon¹⁶⁷

Fanonun giyilme şekli, Orta Çağ'da yaygın olarak uygulanan amice giyme yöntemine benzer. Ancak fanon, alb kıyafetinin alt kısmına değil, üstüne giyilir. Diyakos, papaya amice, alb, kuşak ve pectoral haçı giydirdikten sonra, fanonu papanın başı üzerinde arkaya doğru çevirir. Ardından, papaya stole, tunik, dalmatic ve chasuble giydirir. Fanonun ilk katmanı, stolenin altına ve ikinci katman, beyaz palliumun altına, chasublenin üzerine yerleştirilir. Üst parçası, papanın omuzlarını bir yaka gibi örtecek şekilde düzenlenir.¹⁶⁸

¹⁶⁵ J. Nabuco, "Fanon", *New Catholic Encyclopedia Second Edition* (New York: Thomson/Gale, 2003), 5/621-622.

¹⁶⁶ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 52.

¹⁶⁷ "Fanon", *I Komu to Przeszkadzalo?* (Erişim 20 Şubat 2025).

¹⁶⁸ Joseph Braun, "Fanon", *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 5/785.

Papa, VIII. yüzyıla kadar fanonu yalnızca ciddi ayinlerde giyerdi. Rahipler ve piskoposlar, cübbenin altına amice giymeye başladıklarında fanon, papalık nişanlarından biri haline gelmiştir. XII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde, fanonun yalnızca papa tarafından giyildiği kesindir. III. Innocent, fanonu orale (amice) olarak adlandırmış ve onun zamanında bunun zaten papa tarafından giyilen özel bir ayin giysisi olarak kabul edilmiştir. O dönemde giysi orale olarak adlandırılıyordu. Ancak fanon ismi, geç Latince fano (kutsal alan) ve pannus (penos), kumaş anlamındaki kelimelerden türetilmiştir. Orta Çağ'ın sonlarına doğru, papalık hazinesinin 1295 yılına ait envanterinde ve pek çok sanat eserinde, fanonun beyaz ipekten yapıldığı gösterilmiştir. XV. yüzyıla kadar fanon kare şeklindeydi. Ancak günümüzdeki yaka benzeri form, XVI. yüzyıl civarında veya daha sonra ortaya çıkmıştır.¹⁶⁹

---

¹⁶⁹ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 52-57.

2.BÖLÜM

ORTODOKS HİRİSTİYANLIKTA DİNİ KIYAFETLER

2.1.Ortodoks Hıristiyanlıkta Dini Hiyerarşi

Ortodoks Hıristiyanlık geleneğinde dini hiyerarşi, litürjik işlevlerin düzenlenmesini sağlayan kutsal bir yapı olarak beş ana makam etrafında şekillenmiştir. Diyakos, rahip, piskopos, metropolit ve patrik. Her bir makam hem kurumsal hem de litürjik açıdan farklı sorumluluklar üstlenir ve bu farklılıklar, giyilen litürjik kıyafetlerde sembolik ve işlevsel olarak yansıtılır. Ortodoks Kilisesi'nde dini giysi, yalnızca birer süsleme unsuru değil, aynı zamanda görevi ve kutsal yetkiyi görünür kılan teolojik ve törensel sembollerdir.

Diyakos, Ortodoks litürjisinde rahiplik öncesi aşamada yer alan bir makamdır. Görevi, özellikle ilahi litürji sırasında piskopos ya da rahibe yardımcı olmak, ayinlerde duaları ve halkın dileklerini yüksek sesle okumak, sunu masasının hazırlanmasında görev almak gibi hizmetleri kapsar. Diyakosun giydiği sticharion, vaftiz edilen kişinin yeni yaşamını simgeleyen saf ve aydınlık giysiyle benzer anlamlar taşır. Orarion, diyakosun halka hitap eden ve dua eden konumunu simgelerken, epimanikia ise Tanrı'nın gücüyle hizmet etme görevini temsil eder.¹⁷⁰

Rahip, sakramentleri gerçekleştirme yetkisine sahip bir din görevlisidir. Vaftiz, evlilik, günah çıkarma ve ilahi litürjiyi yönetme gibi temel dinsel sorumlulukları üstlenir. Bu görevi dolayısıyla giydiği litürjik kıyafetler hem ruhani otoritesini hem de Tanrı ile olan aracılık rolünü simgeler. Sticharion, vaftizdeki arınmayı; epitrachelion, sakramentleri icra etme yetkisini; zone, Tanrı'nın hizmetinde kuşanmışlık halini; epimanikia, ilahi gücün eyleme yansımalarını; phelonion ise rahipliğin kutsallığını ifade eder. Ayrıca bazı rahipler liyakatlerine göre epigonation veya nabadrennik ile pectoral haç taşıma hakkına

---

¹⁷⁰ Krista M. West, *The Garments of Salvation: Orthodox Christian Liturgical Vesture* (New York: St Vladimirs Seminary, 2013), 70.

sahiptir. Bunlar ruhsal olgunluğu ve kilise tarafından tanınan özel sorumlulukları yansıtır.¹⁷¹

Piskopos, bir bölgenin ruhani lideri olarak, rahipleri ve diyakosları atama yetkisine sahip olup litürjik düzenin korunmasından sorumludur. Piskoposun kıyafetleri, sahip olduğu yüksek dini otoriteyi ve ayinlerdeki merkezi rolünü daha belirgin bir şekilde ortaya koyar. Temel kıyafetler rahibin kıyafetleriyle benzerlik gösterse de sakkos gibi yalnızca piskoposlara özgü giysilerle ayrışır. Bir piskopos ilahi litürjiyi kutladığında sticharion, epitrachelion, zone, epimanikia, epigonation, sakkos ve büyük omophorion (litürjinin ikinci yarısında küçük omophorion ile değiştirilir), pectoral haç, engolpion, mitre giyer ve bir pastoral asa taşır. Ayine başkanlık etmeyip yalnızca iştirak ettiği durumlarda ise mandyas giyerek törensel bir varlık gösterir, aktif liderlikten ziyade ruhani otoritenin temsili rolünü üstlenir.¹⁷²

Ortodoks Kilisesi'nin hiyerarşik yapısında metropolit ve patrik makamları, ruhani ve idari otoritenin en üst seviyelerini temsil etmektedir. Metropolit, bir kilise eyaletinin başpiskoposu olarak görev yapmakta ve genellikle birden fazla piskoposluğun bulunduğu geniş bir coğrafi bölgenin ruhani liderliğini üstlenmektedir. Metropolitler, piskoposlarla aynı ayinleri icra etme yetkisine sahiptirler; ancak giydikleri bazı özel kıyafetler, taşıdıkları ruhani otoritenin daha yüksek bir düzeyde olduğunu simgeler. XI. yüzyıldan itibaren yalnızca metropolitler ve patrikler tarafından giyilen polystaurion adlı litürjik giysi, bu ruhani ayrıcalığı sembolize eder. Patriklik makamı ise Ortodoks Kilisesi'nde en yüksek dini otoriteyi temsil eder. Patrikler, yalnızca kendi patriklik bölgelerinde değil, aynı zamanda tüm Ortodoks dünyasında inanç birliğinin ve litürjik düzenin sürdürülmesinde merkezi bir rol oynarlar. Patriklerin giyimleri daha da gösterişli olup otoritelerini vurgulayan sembollerle zenginleştirilmiştir. Patrikler, sakkosun üzerine

---

¹⁷¹ Michael Prokurat vd., *The A to Z of the Orthodox Church* (Lanham: Scarecrow Press, 2010), "Liturgical Vestments", 336-339.

¹⁷² West, *The Garments of Salvation: Orthodox Christian Liturgical Vesture*, 82.

polystaurion giyerek ve çifte engolpion taşıyarak kendi konumunun Ortodoks hiyerarşisindeki en yüksek dini makam olduğunu litürjik olarak da sergiler.¹⁷³

2.2.Ortodoks Hıristiyanlıkta Dini Kıyafetler

Ortodoks Hıristiyanlıkta din adamı kıyafetleri, inancın ve geleneğin derin köklerine işaret eden önemli sembolizmler içerir. Bu bölümde, özellikle Rum Ortodoks kilisesine ait dini kıyafetler, tarihsel, kültürel ve teolojik katmanlarıyla incelenmeyi gerektiren önemli bir alan teşkil etmektedir. Doğu Ortodoksluğu içinde yer alan Süryani, Ermeni, Kıpti ve Etiyopya kiliseleri de kendilerine özgü kıyafet gelenekleri geliştirmiş olsa da bu bölümde yalnızca Rum Ortodoks kilisesinin litürjik kıyafet geleneğine odaklanmaktadır. Ortodoks kilisesinde hiyerarşinin kullandığı giysiler arasında; sticharion, orarion, epimanikia, epitachelion, zone, phelonion, epigonation, sakkos, omophorion, pectoral haç, pastoral asa, mitre ve mandyas yer almaktadır.¹⁷⁴ Bu dini semboller ve giysiler, ayrıntılı bir şekilde ele alınacak ve her birinin tarihsel kökeni ile litürjik işlevi işlenecektir.

2.2.1. Sticharion

Sticharion, Katolik mezhebinin alb kıyafetine benzer uzun bir tuniktir. Patrikten rahibe kadar tüm din adamları için giyilen bir kıyafettir. Rahipler ve piskoposlar tuniği kuşak ile giyer. Ancak diyakosların tuniği hiçbir ayinde kuşaklı değildir. Sticharionun, tamamen litürjik bir giysi olarak ilk kullanımı, Aziz John Chrysostom'un (ö. 407) yazılarında kaydedilmiştir.¹⁷⁵ Chrysostom, bir vaazında litürjik bir tunik gibi görünen diyakonik bir tunikten bahseder: *"Bu sizin onurunuz, güvenliğiniz ve tacınızdır. Yani Rabbin bedenini kime vereceklerini ayırt etmek, ama beyaz, pırıltili bir tunikle dolaşmanız değil"* diyerek orada diyakosları uyarır.¹⁷⁶

¹⁷³ Jennifer Ball, "Byzantine Clothing", *The Greenwood Encyclopedia of Clothing through World History*, ed. Jill Condra (London: Greenwood Press, 2008), 144-147.

¹⁷⁴ Renne, "Ecclesiastical Dress", 1/395.

¹⁷⁵ Prokurat vd., "Liturgical Vestments", 336; Krakk, "Clothing", 3/544; Archimandrite Chrysostomos, *Orthodox Liturgical Dress: An Historical Treatment* (Brookline: Holy Cross Orthodox Press, 1981), 37.

¹⁷⁶ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 96.

Resim 23: Diyakos sticharionu (solda), rahip sticharionu (sağda)¹⁷⁷

Bu giysinin tasarımında, dini hiyerarşiye bağlı olarak bazı farklılıklar bulunmaktadır. Sticharion, diyakos ve diyakos yardımcıları tarafından dış giysi olarak kullanılmaktadır. Diyakos, genellikle brokar kumaştan yapılmış, uzun ve geniş kollara sahip bir sticharion giyer; bu giysi, diyakos yardımcısı için tasarlanmış brokar sticharionu ile benzer bir yapıya sahip olmakla birlikte, diyakosun sticharionu daha süslüdür. Sunak görevlisinin sticharionu, yalnızca etek ucu ve kollarda basit şekilde dikilmiş kenar süslemeleriyle tamamlanırken, diyakosun sticharionu, etek ucu ve kollarda aynı dekoratif bantlarla süslenmekle kalmaz, aynı zamanda giysinin çevresini saran bir bordür ile bezeli olur. Diyakosların giydiği sticharion, parlak renklere ve karmaşık işlemlere sahip olup, kürek kemikleri arasında bir haç figürü taşır. Ayrıca, diyakos sticharionunun yanları açıktır ve düğmelerle kapalı tutulur. Rum Ortodoks stilinde, diyakosun sticharionu, çevresindeki kenar bordürü ile geleneksel boyun plakasına sahipken, Rus Ortodoks stilinde, üst gövde alanının ön ve arka kısmına bordürden yapılmış bir kare önlük eklenerek daha fazla bordür süslemesi yapılır.¹⁷⁸

¹⁷⁷ “Sticharion”, *St. Elisabeth Convent Catalogus* (Erişim 12 Kasım 2024).

¹⁷⁸ Warren T. Woodfin, *The Embodied Icon: Liturgical Vestments and Sacramental Power in Byzantium* (New York: Oxford University Press, 2012), 6; West, *The Garments of Salvation: Orthodox Christian Liturgical Vesture*, 67.

Rahipler ve piskoposlar, sticharionu iç giysi olarak giyerler; bu giysi, diğer tüm litürjik kıyafetlerin altına giyilen temel bir elbisedir. Bu nedenle, rahipler ve piskoposlar için sticharion, genellikle sade beyaz veya altın renginde bir cübbeden oluşur ve pamuk, ipek veya keten gibi malzemelerden yapılabilir. Giysi, arkada kürek kemikleri arasına dikilmiş yaklaşık altı inçlik bir haç ve etek ucunda çeşitli kenar bant düzenlemeleriyle tamamlanır. Bir piskoposun sticharionu claviler ile süslenir. Clavi, Yunanlılar tarafından potamoi (nehirler) olarak bilinen, omuzdan etek ucuna kadar uzanan iki dar kırmızı süsleme şeridinden oluşur. Bu şeritlerin İsa'nın yanından akan kanı simgelediği belirtilir. Uzun ve dar kollara sahip olan sticharion, her iki yanda düğmeli olup, arkasında işlemeli bir haç bulundurur.¹⁷⁹

Doğu Ortodoks ayinlerinde tunik neredeyse sadece kutsal kurban sırasında ve kutsal nişan verilmesi gibi ayinsel eylemler sırasında giyilir. Kutsal yazılarda sticharionun rengi hakkında belirli bir renk yoktur. Sadece Aziz Germanus'un adıyla anılan ayin açıklamasında, giysinin beyaz olduğu belirtilirken bundan söz edilir. Konstantinopolis Patriği Nikephoros'un diğer giysilerle birlikte Papa III. Leo'ya sunduğu sticharion da beyaz renktir.¹⁸⁰

Sticharionun sembolik prototipi İsa'nın dikişsiz tuniğidir. Kitab-ı Mukaddes'te İsa'nın dikişsiz tuniği şu şekilde yer almaktadır: “*Askerler İsa'yı çarmıha geldikten sonra giysilerini alıp her birine birer pay düşecek biçimde dört parçaya böldüler. Mintanını da aldılar. Mintan boydan boya tek parça dikişsiz bir dokumaydı.*”¹⁸¹

Bu giysi, İsa'nın bağları aracılığıyla bahşedilen güç ve lütfu simgeleyen dekoratif çizgilerle süslenmiştir. Sticharion giyilirken şu dua okunur; “*Canım Rab'de sevinecek, çünkü O bana kurtuluş giysisini giydirdi, Sevinç kaftanıyla beni kuşattı. Bir damat gibi*

¹⁷⁹ “Sticharion”, *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, ed. John Anthony McGuckin (Chichester, West Sussex, U.K.: Wiley-Blackwell, 2011), 584; Chrysostomos, *Orthodox Liturgical Dress: An Historical Treatment*, 31-33; Johnstone, *The Byzantine Tradition in Church Embroidery*, 14.

¹⁸⁰ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 96.

¹⁸¹ Yu.19: 23.

başına taç koydu, Bir gelin gibi beni süsledi.”¹⁸² Bu dua, giysinin manevi anlamını vurgulamaktadır.

2.2.1. Orarion

Orarion, diyakos kıyafetinin en simgesel öğelerinden biridir ve adını “dua etmek” anlamına gelen *orare* kelimesinden alır. Orarion, Katolik mezhebinde etole karşılık gelir. Doğu Ortodoks Kilisesi’nde ilk kez IV. yüzyılın ortalarında Laodikya Konsili’ne ait 22. ve 23. kanonlarında bahsedilmiş, diyakos yardımcılara şal giyme hakkı tanınırken, lektörlere ve kantorlara bu hak verilmemiştir. Bu durum, orarionun o dönemde yüksek rütbeli rahip ve diyakoslar için ayırt edici bir işaret olarak kullanıldığını gösterir. Bu bağlamda, orarion, diyakosların ayırt edici giysisi olarak ve daha düşük ruhban sınıflarından ayrılan bir sembol olarak anlaşılmaktadır.¹⁸³ V. yüzyıl yazarlarından Pelusiumlu Isidore (ö. 450), diyakosların görevlerini simgeleyen bir işaret olarak keten kumaş kullandığından bahseder. Orarion hakkında bilinen en eski kayıtlar, bunun keten kumaştan yapılmış bir şerit olduğunu göstermektedir.¹⁸⁴

Diyakos, sticharionun üzerine makamını simgeleyen yaklaşık 2 m uzunluğunda ve dar bir orarion takar. Rum Ortodoks ve Rus Ortodoks din adamları, orarionu belirli bir biçimde giyerler. “Çift orarion” adı verilen uygulamada, orarion sol arka topuktan başlayarak sol omuza kadar getirilir, ardından göğüs boyunca aşağı iner ve çapraz bir şekilde sağ kalçaya tutturulur. Buradan sarılarak, üst sırttan tekrar sol omuza ulaşılır ve son olarak, sol omuzun üzerinden vücudun ön kısmına doğru sarkar ve sol ön ayağa doğru iner. Bu pozisyondan sonra, ön kısım ya yukarı kaldırılır ya da sol ön kolun üzerine örtülür ve sağ elde tutulur.¹⁸⁵

¹⁸² Yşa.61:10.

¹⁸³ Johnstone, *The Byzantine Tradition in Church Embroidery*, 16; Cyril E. Pocknee, *Liturgical Vesture, Its Origins and Development* (London, 1960), 22; Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 604.

¹⁸⁴ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 605.

¹⁸⁵ West, *The Garments of Salvation: Orthodox Christian Liturgical Vesture*, 68.

Resim 24: Diyakos orarionu¹⁸⁶

Rus Ortodoks uygulamasında ise orarion, sol arka topuktan omuza kadar giyildikten sonra, sol ön ayağa kadar sarkıtılır ve buradan ya sol kolun üzerinden alınır ya da sağ elde tutulur. Diyakos, komünyon ayini almadan ve kutsal armağanları inananlara dağıtılmasına yardımcı olmadan önce orarionunu değiştirir. Orarionun merkezi, belin ön kısmına çekildikten sonra uçları arkaya getirilir, kürek kemiklerinin üzerinden çaprazlanır, omuzlardan geçer ve beldeki ön orta kısımdan yeniden çaprazlanır. Orarionun uçları, diyakosun ellerinin kutsal armağanları almak ve hizmet etmek amacıyla serbest kalmasını sağlayacak şekilde sabitlenir.¹⁸⁷

Başdiyakosun orarionu, diyakoslukta bir üst mertebeye yükseltelen bir diyakosa verilen özel bir giysidir. Standart orariondan daha geniş olan bu orarion, genellikle altı ile sekiz inç genişliğinde ve yaklaşık on beş fit uzunluğundadır. Başdiyakosun orarionu, diyakosun uzun yıllar süren hizmetinin ve önde gelen ayin rolünün bir ödülü olarak daha süslü ve gösterişli bir tasarıma sahiptir. Bu orarion, kutsal komünyon sırasında diyakosun hizmetini simgeleyen asma dalları, “Kutsal” monogramı ve diyakosun dünyevi sunaktaki rolünü, göksel sunakta meleklerin pozisyonuna karşılık gelen melek ikonografisiyle zengin bir şekilde işlenir.¹⁸⁸

¹⁸⁶ “A Guide to Orthodox Liturgical Vestments”, *Saint John the Evangelist Orthodox Church* (Erişim 07 Kasım 2024).

¹⁸⁷ West, *The Garments of Salvation: Orthodox Christian Liturgical Vesture*, 69.

¹⁸⁸ West, *The Garments of Salvation: Orthodox Christian Liturgical Vesture*, 69.

Orarionun üzerinde biri ortada, üçü ön tarafta ve üçü arka tarafta olmak üzere toplam yedi haç bulunur. Bu haçlar, kutsal ruhun yedi armağanını simgeler. Ayrıca, meleklerin “kutsal, kutsal, kutsal” ilahisi de genellikle bu giysiye işlenir.¹⁸⁹ Diyakos cemaati kutsarken, orarionun en alt ucunu sağ eliyle kavrar ve giysiyi bir yandan diğer yana sallar. Orarionun uçlarının sık sık sallanması, çeşitli litürjik yorumcular tarafından melek kanatlarının hareketini çağrıştıran bir sembol olarak kabul edilmiştir. Orarionun uçlarının yürürken çırpınması, meleklerin uçuşunu andırdığı için, meleklerin kanatlarını simgelediği düşünülmektedir.¹⁹⁰

*“Yedi belayı taşıyan yedi melek temiz, parlak keten giysiler giymiş, göğüslerine altın kuşaklar sarınmış olarak tapınaktan çıktı.”*¹⁹¹

V. yüzyılda yaşamış olan yazarlar, diyakosları kanatlı melekleri taklit eder şekilde omuzlarında keten bir bezle görevlerine hazırlanan figürler olarak tasvir etmişlerdir. Diyakosların kilisedeki rolünün, cennetteki meleklerle kıyaslanması, litürjik yazarların hayal gücünü etkilemiş ve zamanla bu fikir yerleşik bir gelenek halini almıştır. Örneğin, II. Basil’in Menologion’unda¹⁹² yer alan bir minyatürde, diyakoslar melek olarak resmedilmiştir. Bu minyatürde, diyakosların giysileri, kanatlarını sergilemek amacıyla omuzlarından geriye doğru savrulmuştur. Böylece, diyakoslar, ilahi hizmetkârları simgeleyen kabul görmüş bir ikonografik özellik haline gelmiştir.¹⁹³

Orta Çağ’ın sonlarına doğru, diyakoslar ile melekler arasında kurulan paralellik, özellikle “aytos” gibi kelimelerle ifade edilmiştir. Bu kelimeler, IV. yüzyıl nakışlarında, diyakos ve meleklerin orarionunda dikey olarak işlenmiş şekilde gösterilmektedir.

¹⁸⁹ Yşa.6:2-3.

¹⁹⁰ Chrysostomos, *Orthodox Liturgical Dress: An Historical Treatment*, 33; Woodfin, *The Embodied Icon: Liturgical Vestments and Sacramental Power in Byzantium*, 6-7.

¹⁹¹ Va.15:6.

¹⁹² II. Basileios'un Menologion'u Doğu Ortodoks Kilisesi tarafından M.S. 1000 yıllarında Bizans imparatoru II. Basileios için derlenmiş resimli bir el yazmasıdır.

¹⁹³ Johnstone, *The Byzantine Tradition in Church Embroidery*, 17.

Geleneksel olarak, orarionlar da melekler ve melek figürleriyle süslenmiş, bu da diyakosların ilahi hizmetkârlar olarak meleklerle olan benzerliğini simgelemiştir.¹⁹⁴

Pelusiumlu Isidore'ya göre orarion, İsa'nın son akşam yemeğinde öğrencilerinin ayaklarını kuruladığı havluyu temsil eder ve İsa'nın halkına hizmet eden bir figür olan diyakosun, kilisenin hizmetkârı rolünü sembolize ettiği kabul edilir. Bu davranış, alçakgönüllülüğün ve hizmetin somut bir örneğini simgeler.¹⁹⁵

*“Yemekten kalktı, üstlüğüünü bir yana koydu, bir havlu alıp beline doladı. Sonra bir leğene su doldurup öğrencilerin ayaklarını yıkamaya ve beline doladığı havluyla kurulamaya başladı.”*¹⁹⁶

2.2.2. Epimanikia

Ortodoks mezhebinde epimanikia olarak adlandırılan manşetler, kutsal tuniği tamamlayıcı bir işlev üstlenir. Epimanikia, sticharionun kollarını sabitlemek için bilek çevresine bağlanan aksesuarlardır.¹⁹⁷ Epimanikia, bileğin hemen üzerine yerleştirilir ve manşetlerin birleşmesini sağlamak için bir kordonla tutturulur. Uzun bir ip, bilekten başlayıp her bir halkadan sırayla geçerek ön kola ilerler ve ipi sıkıca yerinde tutmak için kolun etrafına sarılır. Epimanikianın süslemesi, genellikle brokar kumaştan yapılmış ve üzerine küçük haç figürleriyle süslenmiştir. Diyakos dış giysi olarak daha süslü bir sticharion giydiğinden, kollarının üzerine değil, cübbenin altına epimanikia takar. Piskoposun epimanikası ve rahibin epimanikası da sticharionun tamamlayıcısıdır.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Johnstone, *The Byzantine Tradition in Church Embroidery*, 18.

¹⁹⁵ Krakk, “Clothing”, 3/544.

¹⁹⁶ Yu.13:4-5.

¹⁹⁷ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 98.

¹⁹⁸ Krakk, “Clothing”, 3/544; Woodfin, *The Embodied Icon: Liturgical Vestments and Sacramental Power in Byzantium*, 13.

Resim 25: Epimanikia¹⁹⁹

Rum Ortodoks ayin geleneğinde epimanikianın kullanımıyla ilgili en eski yazılı kayıt, XI. yüzyıla tarihlenmektedir. Epimanikiaya dair ilk açık referans, Antakya Patriği Petrus'un, 1054 yılında Konstantinopolis Patriği I. Michael Keroularios'a (ö. 1059) yazdığı bir mektupta yer almaktadır. Söz konusu mektupta, epimanikia, patriklik giysisinin bir unsuru olarak tanımlanmakta ve altın işlemeli biçimiyle özel olarak zikredilmektedir.²⁰⁰ Bu mektupta, ter bezi ve etol gibi giysi parçalarının yalnızca tunik için süsleme aracı olarak değil, bağımsız birer giysi olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Mektupta özellikle bu unsurların altın işlemelerle bezendiği vurgulanmakta, epimanikia ise ayin kıyafetinin bilinen ve yerleşmiş bir parçası olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, epimanikianın XI. yüzyıl itibari ile Ortodoks litürjisinde kullanıldığını ve belirli bir sembolik anlam taşıdığını göstermektedir. XII. yüzyılda, Bizans kilise hukukçusu ve Antakya Patriği Theodore Balsamon (ö. 1199), epimanikiayı piskoposlara özgü bir kıyafet unsuru olarak tanımlamıştır. 1193'te Antakya Patriği olan Balsamon, İskenderiye Patriği Marius'un başrahipler ve başpiskoposlara da epimanikia takma izni verilmesi yönündeki talebine olumsuz yanıt vermiştir. Bu görüş, söz konusu dönemde epimanikianın, piskoposluk makamına ait özel bir ayrıcalık olarak kabul edildiğini göstermektedir. Ancak

¹⁹⁹ "Epimanikia", *OrthodoxWiki* (Erişim 10 Kasım 2024).

²⁰⁰ Warren T. Woodfin, *Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power* (University of Illinois, Doktora Tezi, 2002), 28.

XIII. yüzyıldan itibaren, epimanikia yalnızca piskoposlar tarafından değil, rahipler tarafından da kullanılmaya başlanmış ve böylece bu kıyafet parçası litürjik kullanım açısından daha geniş bir din adamı grubunda kullanılmaya başlanmıştır.²⁰¹

Selanikli Simeon'a²⁰² göre, 1400 yılı civarında epimanikia, rahipler tarafından yaygın olarak kullanılmakta olup, o dönemde diyakoslar arasında bir kullanım bulunmamaktadır. Bu durum, epimanikianın diyakoslar arasında kullanılmasının ancak XV. ya da XVI. yüzyılda yaygınlık kazandığını ortaya koymaktadır. Başlangıçta piskoposluk sticharionlarının kol eteklerinin dekoratif süslemeleri olarak kullanılan epimanikia, zamanla kollardan ayrılarak bağımsız bir giysi parçası haline gelmiştir. İlk başta kollara dikilen bu dekoratif süslemeler, daha fazla koruma sağlamak, farklı sticharionlarla kullanılabilmek veya sticharionlar yıkandığında kolayca çıkarılabilmeleri amacıyla kollardan kalıcı olarak ayrılmıştır. Bu süreç, Ortodoks geleneklerinde sticharion kollarının bağımsız manşetlere dönüşmesine yol açmıştır. Katolik mezhebinde ise epimanikiaya karşılık gelen bir kıyafet olmamıştır.²⁰³

Rum Ortodoks mezhebinde manşetlerin sembolik anlamları oldukça derindir. Epimanikianın sembolizmini ilk açıklayan yazar Theodore Balsamon, bu manşetlerin piskoposlara özgü olduğunu, çünkü İsa'nın çilesi sırasında ellerini bağlayan prangaları ve zincirleri simgelediğini belirtmiştir. Balsamon, epimanikia ve epigonasyonun, yalnızca piskoposların bu giysileri taşımasının, İsa'nın çilesini ve özgür iradesiyle tutkusuna koşarken ellerine dolanan kelepçeleri sembolize ettiğini ifade eder. Bu sembolizm, piskoposların insanların günahlarını bağışlama ve İsa'yı taklit etme yetkisini vurgular. Selanikli Simeon da Balsamon'un görüşlerini benimsemiş ve epimanikianın sembolizmini, İsa'nın çilesinde zincire vurulan kelepçelerle ilişkilendirmiştir. Simeon, epimanikianın aynı zamanda İsa'nın kutsayıcı elleriyle yaptığı kurbanla ilişkilendirildiğini ve Evharistiya'ya özgü bir anlam taşıdığını vurgulamıştır. Simeon'a

²⁰¹ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 99.

²⁰² Selanikli Aziz Simeon (1381–1429) Yunanistan'da bir keşiş, piskopos ve ilahiyatçısıdır.

²⁰³ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 100.

göre, epimanikia, İsa'nın kendi elleriyle kendi bedenini ve kanını kurban etmesini ifade eder. Bu manşetlerin giyilmesi sırasında yapılan duaların da bu derin anlamdan kaynaklandığı ifade edilmektedir.²⁰⁴

Sağ epimanikon takılırken şu dua okunur: “*Sağ elin, ya Rab, güçle yüceltildi; sağ elin, ya Rab, düşmanlarını paramparça etti ve görkemini çokluğu içinde düşmanlarını ezdin.*”²⁰⁵ Sonra sol epimanikon takılırken ise şu dua okunur: “*Beni senin ellerin yarattı ve biçimlendirdi; bana öğret, buyruklarını öğreneyim.*”²⁰⁶

2.2.3. Epitrachelion

Yunanca “boyun etrafında” anlamına gelen epitrachelion, litürjik bir kıyafet olarak rahiplerin giydiği önemli bir giysiyi ifade eder. Epitrachelion, Katolik mezhebindeki rahip etolüne karşılık gelir. Özellikle Rum Ortodoks mezhebinde rahiplik makamının sembolü olarak kabul edilir. Epitrachelion, yaklaşık bir buçuk metre uzunluğunda dar bir kumaştan yapılan ve boyuna takılan bir atkıdır. Genellikle işlemeli bir etolün uzun kenarları, baş için anahtar deliği benzeri bir açıklık bırakılarak birleştirilir. Kullanım kolaylığı sağlamak amacıyla, epitrachelionun uçları ya dikilir ya da düğmelerle tutturulur, bu da rüzgar nedeniyle veya yürürken kıyafetin yere düşmesini engeller. Giysi, tipik olarak alttan saçaklı şekilde ve her iki ucu öne paralel olarak sarkacak biçimde takılır, genellikle ayaklara kadar uzanır. Etolün alt kısmındaki saçaklar, rahibin manevi bakımı altındaki birçok ruhu sembolize eder.²⁰⁷

²⁰⁴ Woodfin, *Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power*, 89-90.

²⁰⁵ Çık.15: 6-7.

²⁰⁶ Mez.119:73.

²⁰⁷ Philip Zymaris, “Epitrachelion”, *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, ed. John Anthony McGuckin (Chichester, West Sussex, U.K.: Wiley-Blackwell, 2011), 224; Krakk, “Clothing”, 3/545.

Resim 26: Rahip epitrachelionu²⁰⁸

Epitrachelionun ön kısmında toplam altı haç işlenmiştir, üçü sol tarafta, üçü sağ tarafta ve boynu çevreleyen bölümde ise yedinci bir haç bulunur. Bu haç düzeni, rahibin piskopostan aldığı kutsal emir sakramenti dışında, altı sakramenti yönetme yetkisini simgeler. Rahip epitrachelionu giydiğinde yedinci haçı öper ve böylece kendisini bu büyük hizmet için görevlendiren piskoposuna olan sevgi ve itaatini ifade eder.²⁰⁹ Bir epitrachelion üzerindeki geleneksel süslemeler, genellikle uzunluk boyunca nakışlarla işlenmiş olup, azizlerin ve İsa'nın hayatından sahneler, asma işçiliği, çiçek motifleri, kuş figürleri, ayrıntılı haç tasarımları gibi ikonografik unsurları içerir. Bu süslemeler hem dini anlam taşır hem de estetik açıdan önemli olup, rahiplerin giysisine manevi bir derinlik katar.²¹⁰ Giysinin rengiyle ilgili belirli bir kural bulunmamakla birlikte, genellikle etolün rengi, ayin pelerininin olan phelonion ile uyumlu olmalıdır. Katolik mezhebinde olduğu gibi, rahip etolünü dış cübbenin altına giyer ve etol, bir kemerle vücuda bağlanır.²¹¹

²⁰⁸ "A Guide to Orthodox Liturgical Vestments".

²⁰⁹ Krakk, "Clothing", 3/545.

²¹⁰ Johnstone, *The Byzantine Tradition in Church Embroidery*, 18.

²¹¹ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 601-602.

Epitrachelion, yalnızca piskoposlar ve rahipler tarafından giyilen ve rahibin ruhani otoritesini somutlaştıran temel litürjik bir giysidir. Özellikle rahibin sakramentleri icra etme yetkisini sembolize eden bu giysi, ayinlerde vazgeçilmez bir parça olarak kabul edilmekte ve rahiplik makamının dışı vurulan en belirgin göstergelerinden biri olarak kullanılmaktadır. Orta Çağ'ın sonlarına doğru, Rum Ortodoks geleneklerine göre, rahiplerin epitrachelion giymeden herhangi bir resmi dini görevi yerine getirmeleri yasaklanmıştır. Bu giysi, litürjik hizmetlerde, sabah dualarında (matins), akşam duasında (vespers), günah itirafı sakramenti, komünyon ayinleri ve kutsal zamanların her birinde kullanılması zorunludur. Evlilik sakramenti sırasında rahip, çiftin ellerini birbirine bağlamak için epitrachelionu kullanırken, tövbe sakramenti sırasında ise günahların bağışlanması duasını okurken tövbe edenin başını örtmek için yine bu giysiyi kullanır. Bu sebeple, epitrachelion, rahibin litürjik giysilerinin ayrılmaz bir parçasıdır.²¹²

Epitrachelion, ilk kez VIII. yüzyılda Konstantinopolisli Germanus'un litürjik yorumlarında bahsedilmiştir. IX. yüzyılın başlarında ise, Patrik Nikephoros'un²¹³ Papa III. Leo'ya²¹⁴ yazdığı mektupta, epitrachelionun da yer aldığı bir giysi seti sunulmuş olup, bu durum, epitracheliona dair erken dönem referanslarından biri olarak kaydedilmektedir.²¹⁵

Rum Ortodoks kilisesinde, rahip etolü çeşitli sembolik anlamlarla ilişkilendirilmiştir. Epitrachelion, litürjik yorumcular tarafından genellikle İsa'nın çarmıha gerildiği ipe ilişkilendirilir. Germanus, epitrachelionun, İsa'nın çilesi için yola çıkarken boynuna takılan ve başrahibin önüne sürüklenen ipi temsil ettiğini belirtir. Ayrıca, epitrachelionun sağ tarafı, İsa'ya alay etmek amacıyla sağ eline koydukları kamışı simgelerken, sol tarafı da omuzlarındaki çarmıh yükünü temsil etmektedir. XIV. yüzyıl yazarı Nicholas Kabasilas (ö. 1392), epitrachelionu daha ruhani bir şekilde yorumlayarak,

²¹² Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 608.

²¹³ Patrik Nikephoros, 806 ile 815 yılları arasında Rum Ortodoks Patrikhanesi patriği olarak görev yapmıştır.

²¹⁴ Papa III. Leo, 795- 816 yılları arasında papalık görevini üstlenmiştir.

²¹⁵ Woodfin, *Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power*, 22.

boyundaki etolun, İsa'nın boyunduruğunu kabul eden kişinin boynunda durduğunu ve göğüsten ayaklara kadar uzanarak kalbi ehlileştirilen ve tüm bedeni kutsallaştıran rahiplik lütfunun ona dökülmesini simgelediğini ifade eder. Balsamon'a göre, epitachelion, İsa'nın kırbaçlandığı kırbacı temsil etmektedir.²¹⁶

Matta İncili'nde geçen bir pasajda, “...İsa'yı ölüm cezasına çarptırmak konusunda anlaştılar. O'nu bağladıktan sonra götürüp Pontius Pilatus'a teslim ettiler.”²¹⁷ Epitachelion sembolik olarak, İsa'nın duruşmaya götürülürken boynuna bağlanan ipi simgeler.

Epitachelion giyilirken şu dua edilir: “Harun'un sakalından giysisinin eteklerine kadar akan, başındaki merhem gibi lütfunu Rahiplerinin üzerine döken Tanrı kutsanmıştır.”²¹⁸

2.2.4. Zone/Kuşak

Zone, Ortodoks rahiplerinin ve piskoposlarının giydikleri sticharion ve epitachelionu sabitlemek için kullandıkları Katolik mezhebindeki cincture ile benzerlik gösteren litürjik bir kuşaktır.²¹⁹ Diyakoslar tarafından kullanılmaz. Rahiplerin ve piskoposların kemeri, genellikle yaklaşık 1 m uzunluğunda ve 7 cm genişliğinde bir bant olup, sırtın arkasındaki kordonlarla veya göğsün altındaki bir toka ile tutturulur. Bu kuşak, ön kısmında işlemeli bir haç bulunan uzun, geniş ve renkli bir malzemedendir. Rahibin litürji sırasında diğer giysiler tarafından engellenmeden hareket etmesine yardımcı olur. Bu kuşak, rahibin bedenini ve iffetini feda ettiğini ve belini hakikatin gücüyle kuşattığını gösterir. Aynı zamanda hizmet sırasında rahibi güçlendiren ilahi gücü de simgeler. Kuşak, yalnızca rahipler ve piskoposlar tarafından takılır ve onlara, Tanrı'nın kudretiyle güçlendirildiklerini, doğruluk yolunda sabırla yürüdüklerini ve kutsallığın

²¹⁶ Woodfin, *Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power*, 83-84.

²¹⁷ Mat.27:1-2.

²¹⁸ Mez.133:2.

²¹⁹ Krakk, “Clothing”, 3/545.

zirvesine ulaşmak için ilahi yardımdan faydalandıklarını hatırlatır. Tanrı'nın önünde yürürken gücü ve suçsuzluğu temsil eder.²²⁰

Resim 27: Zone²²¹

Sozomenos (ö. 450), V. yüzyılda rahip kuşağından bahsetmekte, ancak bu kuşağın özel bir litürjik önemi olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Bununla birlikte, zamanla rahip kıyafetinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Germanus, bu giysinin ayinlerde kullanıldığını ifade eder. Sanattaki tasvirler nadirdir, çünkü kemer genellikle phelonionun altında gizli kalmaktadır.²²²

Zone, rahibin hizmet etmeye hazır olduğunu belirtir ve aynı zamanda İsa'ya bağlı olduğunun bir işaretidir. Zone kuşanılırken şu dua okunur: “*Beni güçle kuşatan ve yolumu suçsuz kılan Tanrı kutludur. Ayaklarımı arka ayakları gibi güçlendirir ve beni yüksek yerlere çıkarır.*”²²³

2.2.5. Phelonion

Roma İmparatorluğu döneminde, sticharion üzerine giyilen ve kötü hava koşullarında tüm toplumsal sınıflar tarafından tercih edilen giysi, Latince *paenula* ve

²²⁰ Prokurat vd., “Liturgical Vestments”, 337; Dimitrii Pavlovich Sokolov, *A Manual of the Orthodox Church's Divine Services* (New York: Wynkoop Hallenbeck Crawford Co., 1899), 28.

²²¹ “A Guide to Orthodox Liturgical Vestments”.

²²² Woodfin, *Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power*, 20-21.

²²³ Mez.18:32-33.

Yunanca *phailonion* olarak adlandırılır. Katolik kilisesinde bu giysi, zamanla chasuble olarak evrilirken, Rum Ortodoks ayinlerinde ise phelonion adıyla bilinmiştir.²²⁴ Phelonion, başlangıçta piskoposlar tarafından giyilmekteydi ancak zamanla, piskoposlar yerine rahipler tarafından kullanılmaya başlanmış günümüzde tüm ayinlerde rahiplerin giydiği temel litürjik giysi halini almıştır.²²⁵ Phelonion, Rum Ortodoks rahiplerin giydiği en dış giysidir. Bu giysi, kökenini Aziz Pavlus'un mektuplarında yer alan bir panço benzeri giysiden alır. *“Troas'ta Karp'ın yanında bıraktığım abayı, kitapları, özellikle yazı derilerini gelirken beraberinde getir.”*²²⁶

Resim 28: Rum tarzı phelonion (solda), Rus tarzı phelonion (sağda)²²⁷

Phelonion, bir pelerin gibi geniş ve kolsuzdur. Yün, ipek ya da keten malzemelerden yapılır. Pelerinin ön kısmı rahibin beline kadar uzanırken, arka kısmı daha uzundur. Phelonionun sırt kısmında genellikle haç veya İsa ile annesi Meryem'in bir tasviri bulunur. Baş için basit bir açıklığı olan, koni şeklinde dikilmiş yarım daire şeklindedir. Orta Çağ'da Katolik kiliselerinde kullanılan chasuble kıyafetinde olduğu gibi, phelonion da ayin sırasında, rahibin görevlerini yerine getirirken rahatsızlık

²²⁴ Johnstone, *The Byzantine Tradition in Church Embroidery*, 14.

²²⁵ “Phelonion”, *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, ed. John Anthony McGuckin (Chichester, West Sussex, U.K.: Wiley-Blackwell, 2011), 445.

²²⁶ 2Ti.4:13.

²²⁷ “Liturgical Vestments of the Clergy”, *The Catalogus Of Good Deeds* (Erişim 09 Kasım 2024); “Russian Style Priest Vestments”, *Orthodox Church Shop Pokrove* (Erişim 15 Kasım 2024).

vermemesi için önden göğüs hizasına kadar kaldırılır ve her iki kolda da aynı şekilde toplanır. Phelonionun iki ana tarzı vardır: Rum Ortodoks pheloniaları genellikle sadece omuzlara otururken, Rus pheloniaları, başın arkasını örten yüksek ve sertleştirilmiş bir yakaya sahiptir.²²⁸

Phelonionun ayinlerdeki litürjik işlevi, Katolik mezhebindeki chasuble kıyafetinden daha kapsamlıdır. Yalnızca Evharistiya’da değil, aynı zamanda litürjik bir işlevin resmi bir şekilde yerine getirildiği her durumda, tören alaylarında ve benzeri etkinliklerde de kullanılır. Litürjik phelonionun IX. yüzyıldan önceki dönemdeki görsel temsiline dair kaynaklar oldukça sınırlıdır. Bununla birlikte, Aziz George Kilisesi’nin mozaiklerinde, Rahip Romanus ve Piskopos Philip, dış giysi giymiş şekilde tasvir edilmiştir. Ayrıca, Aziz Cosmas ve Aziz Damian da aynı giysiyi giyerken betimlenmiştir. IX. yüzyıldan itibaren, Rum Ortodoks ayininde pheloniona resimli eserlerde sıkça rastlanır. Çan şeklindeki chasuble ile neredeyse aynı görünüme sahip olan phelonion, ayin sırasında rahibin üzerine yanlardan ve kollardan katlanarak giyilir.²²⁹

XI. yüzyıla kadar, phelonion resimlerde, rahipler, piskoposlar, metropolitler veya patrikler tarafından giyilip giyilmediğine bakılmaksızın, her zaman tek renkli ve tamamen süssüz bir giysi olarak tasvir edilmiştir. Ancak XI. yüzyıldan itibaren, bir patriğin beyaz phelonionu haçlarla süslenmeye başlanmış ve bu giysi polystaurion (çoklu haçlarla süslenmiş) olarak adlandırılmıştır.²³⁰ Polystaurion, ilk kez yazılı olarak XII. yüzyılda Balsamon tarafından bahsedilmiş ve Balsamon, bu giysiyi açıkça patriklik imtiyazı olarak tanımlamıştır. Patriklik phelonionu, diğer hiyerarşik düzeylerden ayırt edilmek amacıyla iç içe geçmiş haçlarla süslenmeye başlanmıştır. Phelonion farklı renklerde olabildi de polystaurion her zaman beyaz renkte olup üzerinde siyah haçlar taşımaktadır.²³¹ Selanikli Simeon, yaklaşık 1400 yılında yazdığı bir metinde, polystaurion giysisini metropolitlerin

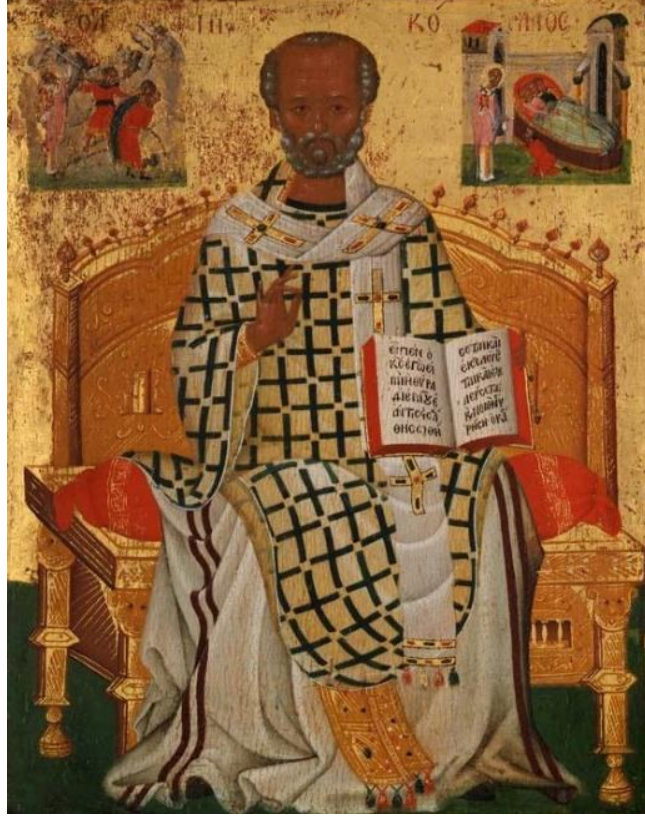
²²⁸ Phillips, “Vestments, Ecclesiastical”, 23/111C; Woodfin, *The Embodied Icon: Liturgical Vestments and Sacramental Power in Byzantium*, 11.

²²⁹ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 235-236.

²³⁰ Johnstone, *The Byzantine Tradition in Church Embroidery*, 15.

²³¹ Nancy Patterson Ševčenko, *The Oxford Dictionary Of Byzantium*, ed. Alexander P. Kazhdan (New York: Oxford University Press, 1991), “Polystaurion”, 1696.

kullanma iznini veren ilk otorite olarak kayıtlara geçmiştir. XIV. yüzyıldan itibaren, haçlarla süslü phelonionlar, metropolitler ve ardından tüm piskoposlar tarafından da giyilmeye başlanmıştır.²³²

Resim 29: Saint Nicholas, polystaurion phelonionu ile²³³

Phelonion, alçakgönüllülüğü ve İsa'nın çile çekerken giydiği giysiyi simgeler. Rahiplerin hakikatle donatıldıklarının ve etraflarını saran tüm kötülüklerden onunla korunacaklarına inanılır. İsa'nın hizmetkârları olarak giymeleri gereken doğruluk giysisini temsil eder.²³⁴

²³² Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 237.

²³³ "Why Vestments? An Introduction to Liturgical Textiles of the Post-Byzantine World", *The Metropolitan Museum of Art* (Erişim 10 Mart 2025).

²³⁴ Krakk, "Clothing", 3/545; Sokolov, *A Manual of the Orthodox Church's Divine Services*, 29.

Phelonion giyen bir rahip Şu duayı okur: “*Senin başrahiplerin, doğrulukla giyinecekler ve senin azizlerin sevinçle coşacaklar, her zaman, Şimdi ve sonsuza dek ve çağlar boyunca. Amin.*”²³⁵

2.2.6. Epigonation

Epigonasyon, kuşaktan veya sol omuzdan bir kurdeleyle aşağı doğru, önde ve sağ dize kadar inen sert kare bir süslemeye sahiptir. Adını dize kadar sarkmasından alır. Bu giysi, yalnızca piskoposlar ve yüksek ruhban sınıfı tarafından giyilebilir ve özellikle Rum Ortodokslara özgüdür.²³⁶ Ayin kıyafetinin altına giyilen epigonasyon, genellikle ortasında altın işlemeli bir haç veya baklava dilimi Şeklinde bir resim barındıran bir görüntüye sahiptir. Yaklaşık on iki ila on dört inç genişliğinde olan epigonasyon, üç püskülle süslenmiş olup, her bir yan köŐede bir püskül bulundurur.²³⁷

Resim 30: Epigonation²³⁸

²³⁵ Mez.132:9.

²³⁶ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 550.

²³⁷ Chrysostomos, *Orthodox Liturgical Dress: An Historical Treatment*, 32.

²³⁸ “Epigonation”, *Orthodox Church Shop Pokrove* (Erişim 17 Kasım 2024).

Epigonation, piskoposlar tarafından kullanılan törensel bir mendil olan encheiriondan evrilmiştir. Encheirion adı, en erken Pseudo Germanus'un yazılarında ve Patrik Nikephoros'un III. Leo'ya yazdığı mektupta geçmektedir. Epigonation zamanla, encheirionun gelişen dekorasyonunun etkisiyle, giderek sertleşmiş ve XII. yüzyılın sonlarına doğru, kemerden bir ilmekle asılan sertleştirilmiş kare bir malzemeye dönüşmüştür. Epigonation adı, ilk kez Balsamon tarafından XII. yüzyılda İskenderiye Patriği Markos'a (ö. 1189) yazdığı bir mektupta kullanılmış ve bu kullanım piskoposlarla sınırlı tutulmuştur.²³⁹ Ancak, zamanla özel izinle, piskoposların yanı sıra bazı rahipler de olağanüstü hizmetler için, özel bir ayırım işareti olarak epigonation kullanmaya başlamıştır. Rum Ortodoks geleneğinde, rahipler, vaaz verme ve günah çıkarma gibi özel hizmetleri yerine getirebilecek seviyeye ulaştıklarında epigonation ile onurlandırılır.²⁴⁰

Rus geleneğinde ise, nabadrennik adı verilen kare biçimli epigonation, bir rahibin uzun yıllar hizmetinin ardından onu ödüllendirmek amacıyla verilir. Nabadrennik dikdörtgen şeklindedir, yaklaşık on bir inç genişliğinde ve on altı inç uzunluğundadır. Alt kenarında, epitachelion ile benzer bir şekilde püskül detayı bulunur. Üst kısmının ortasında bir haç yer alır. Epigonasyona benzer şekilde, nabadrennik sol omuzdan asılarak sağ dizin üzerinde duracak şekilde giyilir. Rus geleneğinde, bir rahip aynı anda hem nabadrennik hem de epigonasyon (palitsa) alabilir. Bu durumda, nabadrennik sol tarafa, epigonasyon ise sağ tarafa takılır. Bu ödül parçaları, rahibin dini görevleri ve otoritesine dair sembolik anlam taşır.²⁴¹

²³⁹ Woodfin, *Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power*, 30-31; Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 551.

²⁴⁰ Krakk, "Clothing", 3/545; Prokurat vd., "Liturgical Vestments", 337; Woodfin, *The Embodied Icon: Liturgical Vestments and Sacramental Power in Byzantium*, 17.

²⁴¹ West, *The Garments of Salvation: Orthodox Christian Liturgical Vesture*, 76-77.

Resim 31: Rus rahibin kare nabeдрanniđi ve sol omzunda bulunan epigonationu²⁴²

Epigonationun belirli sembolik anlamları vardır. Balsamon’a göre, epigonasyon, İsa’nın havarilerinin ayaklarını yıkamak için kullandığı havluyu simgeler. Tıpkı epimanikia gibi, sembolizmi nedeniyle yalnızca piskoposlarla sınırlıdır. Nicholas Kabasilas ise epigonasyonun sembolizmini piskoposlara özgü olarak ele alır ve bunu piskoposların yargılama görevlerinin bir sembolü olarak değerlendirir. Kabasilas’a göre, piskopos sadece bir baba ve öğretmen değil, aynı zamanda bir yargıçtır ve ruhsal olarak nasıl kesip biçileceğini bildiği için, epigonasyon, aynı zamanda kılıç şeklinde tasarlanmış bir kılıç sembolüyle de temsil edilir. Bu sembol, ruhun kılıcına atıfta bulunarak, piskoposların yargılama yetkisini simgeler.²⁴³

Epigonation, sembolik olarak ruhun kılıcını temsil eder ve rahipliğin üst düzey bir ödülüdür. “*Kurtuluş miğferini ve ruhun kılıcını, yani Tanrı sözünü alın.*”²⁴⁴

Selanikli Simeon’a göre ise epigonasyonun sembolizmi, piskoposların ölüm karşısında kazandıkları zaferi, insan doğasının ölümsüzlüğünü ve Tanrı’nın gücünün kötü olanın zorbalığına karşı büyüklüğünü gösteren bir işarettir. Simeon, epigonasyonun,

²⁴² “Традиции и символы: набедренник и палица священника”, *ifaba.ru* (Erişim 01 Mart 2025).

²⁴³ Woodfin, *Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power*, 93.

²⁴⁴ Ef.6:17.

İsa'nın Meryem'den günahsız olarak doğması, günahsız olarak yaşaması, çarpmıha gerilmesi ile elde edilen zaferi simgelediğini belirtir. Bu zaferin sembolü olarak epigonasyon, kemerden sarkıtılan bir taç şeklinde takılır ve aynı zamanda bir kılıcı simgeler. Kılıç, insanın gücünün ve kendini kontrol etme yetisinin sembolüdür. Epigonasyon takılırken söylenen sözler de bu sembolizmi pekiştirir.²⁴⁵

Epigonationu takan piskopos şu şekilde dua eder: “*Ey kudretli olan, kılıcını uyluğuna kuşan, zarafetin ve güzelliğınle, yayını eğ ve başarılı bir şekilde ilerle, doğruluk, uysallık ve dürüstlük sayesinde hüküm sür ve sağ elin sana şimdi ve her zaman ve çağlar boyunca harikulade bir şekilde rehberlik etsin. Amin.*”²⁴⁶

2.2.7. Sakkos

İbranice “çul” anlamına gelen *sakk* kelimesinden türeyen sakkos, Ortodoks kilisesinin piskoposları tarafından giyilen dış ayın giysisidir. Dalmatic ile aynı temel “T” şekline sahip, kısa, dar ve yarım kollu bir tuniktir. Genellikle dizlerin altına kadar uzanır ve yanlardan düğmelerle bağlanır. Görkemli bir piskoposluk giysisi olan sakkos, yoğun işlemeler ve zengin bir brokar kumaştan yapılır. Kıyafetin arkasında bir haç bulunur ve piskopos, bunu giymeden önce öper.²⁴⁷ Sakkosun yan kısmında bulunan küçük çanlar, Yahudi baş rahiplerin kolsuz tuniğini (me’il), Harun’un cübbesine taktığı çanları hatırlatır. “*Harun kâhin olarak hizmet ederken, Rabbin önündeki kutsal yere girip çıkarken sesleri duyulacaktır.*”²⁴⁸ Sakkos kıyafetinde bulunan çanlar da piskopos kilisede her hareket ettiğinde çınlama sesi çıkarır. Sakkosun kökeni, Bizans İmparatorları’nın kullandığı tuniğe dayanır. Bizans İmparatorları, piskoposları ve patrikleri onurlandırmak amacıyla bu kıyafeti giymelerine izin vermiştir. Başlangıçta, bu giysi imparatorluk lütfunun bir sembolü olarak belirlenen patriklere verilmiş gibi görünmektedir. İlk yazılı referans, Balsamon’a aittir ve polystaurion ile bu giysinin kesinlikle patriğe ait olduğunu

²⁴⁵ Woodfin, *Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power*, 94.

²⁴⁶ Mez.45:3-4.

²⁴⁷ Sokolov, *A Manual of the Orthodox Church’s Divine Services*, 29; Phillips, “Vestments, Ecclesiastical”, 23/111C.

²⁴⁸ Çık.28:30.

düşünmektedir. Balsamon'un verdiği bilgilere göre, başlangıçta sakkos yalnızca patrikhaneye ait bir giysiydi. Ancak Bulgaristan Metropoliti Demetrios Chomatenos ise sakkosun patriklik giysisi olduğunu belirtmiş ve bazı istisnai başpiskoposlar tarafından da giyildiğini ifade etmiştir. Chomatenos ayrıca, metropolitlerin sakkosu kullanımını yalnızca Noel, Paskalya ve Pentekost²⁴⁹ bayramları ile sınırlandırmıştır.²⁵⁰ 1433'te Rum Ortodoks metropolitleri ve İstanbul'un 1453 yılında fethinden sonra, sakkos tüm piskoposlar tarafından giymeye başlanmış ve polystavrionun yerini almıştır XVII. yüzyılda Rus piskoposları tarafından benimsenen sakkos, zamanla tüm piskoposlar için ortak bir giysi haline gelmiştir.²⁵¹

Resim 32: Piskopos sakkosu ile omophorionu²⁵²

Balsamon, bu giysinin İsa'ya işkence edenler tarafından giydirilen mor pelerini simgelediği ifade eder. Selanikli Simeon da bu giysiyi birkaç kez ele almış ve Balsamon gibi, sakkosu İsa ile alay edilen giysiyle ilişkilendirmiştir.²⁵³ Simgesel olarak sakkos, alçakgönüllülüğü ve İsa'nın yukarıdan aşağıya, dikişsiz olarak dokunmuş ceketini

²⁴⁹ Paskalya'dan 50 gün sonra kutlanan Kutsal Ruh'un İsa'nın takipçilerine indiği gün.

²⁵⁰ Woodfin, *Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power*, 36-38.

²⁵¹ Phillips, "Vestments, Ecclesiastical", 23/111C.

²⁵² "Bishop Vestments Combined From", *Ukrainian Orthodox Textile* (Erişim 16 Kasım 2024).

²⁵³ Woodfin, *Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power*, 106-108.

simgeler. Piskoposlar, bu giysiyi dünyevi bir süs olarak değil, yaşamlarının kutsallığını yücelten bir hatırlatma olarak benimsemişlerdir.²⁵⁴

2.2.8. Omophorion

Katolik mezhebinde pallium kıyafetine karşılık gelen omophorion, omuz örtüsü adı verilen, piskoposlar tarafından omuzların etrafına giyilen ve nden düğümlenen bir atkıdır. Orarion ve epitacheliona benzeyen omophorion, tüm piskoposlar tarafından kullanılır. Pallium, papa ve başpiskoposların özel bir litürjik giysisi olup, piskoposlara yalnızca çok istisnai durumlarda bir onur olarak verilir. Ancak Rum Ortodoks mezhebinde omophorion tüm piskoposlara özel bir piskoposluk nişanı olarak verilir. Bununla birlikte, iki kıyafet arasında biçim, malzeme bileşimi ve uygulama yöntemi açısından da bir fark vardır. Ortodoksların omophorionu yaklaşık 3,50 m uzunluğunda ve 25 cm genişliğinde olup, göğüs ve omuzlar etrafına serbestçe sarılan bir bant şeklinindedir. Piskoposun omophorionu yn ve ipek malzemelerden yapılır. Sakkosun zerine giyilen, haçlarla işlenmiş geniş ve uzun bir şeritten oluşur. Omophorion boynun etrafından geçirilir ve uçları sol tarafa nden ve arkadan sarkar. Piskoposun gğsnde “V” harfi şeklinde kıvrılır. Yerinde durması için sakkosa dğmelerle tutturulur.²⁵⁵

Büyük ve küçük olmak üzere iki tür omophorion vardır. Bu iki form, ayinin belirli aşamalarında yer değiştirilir. Büyük omophorion, sekiz in genişliğinde ve yaklaşık on dört ayak uzunluğunda bir kumaş şerididir. Büyük omophorion giyildiğinde boyunda sembol ile “Y” harfi şeklini oluşturur. Büyük omophorion, ayinin başında kullanılır ve kutsal kitap okuması sırasında çıkarılarak yerine küçük omophorion takılır. Piskopos, küçük omophorion ile hizmet etmeye devam eder.²⁵⁶ Küçük omophorion, büyük omophorionun daha kısa bir versiyonu olup, ilahi ayinin bazı bölümlerinde kullanılır. “Y” biçimli giyilmek yerine, basitçe piskoposun boynuna sarılır. İki ucu, omophorionun

²⁵⁴ Krakk, “Clothing”, 3/545; Prokurat vd., “Liturgical Vestments”, 337; Sokolov, *A Manual of the Orthodox Church's Divine Services*, 29.

²⁵⁵ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 664.

²⁵⁶ Krakk, “Clothing”, 3/545; Chrysostomos, *Orthodox Liturgical Dress: An Historical Treatment*, 32; Sokolov, *A Manual of the Orthodox Church's Divine Services*, 30.

kaymasını engellemek amacıyla, göğsün ortasına yerleştirilmiş bir düğme ve halka ile bir arada tutulur ve vücudun ön kısmından, neredeyse diz hizasına kadar sarkar.²⁵⁷

Resim 33: Büyük ve küçük omophorion²⁵⁸

Büyük ve küçük olmak üzere iki tür omophorion vardır. Bu iki form, ayinin belirli aşamalarında yer değiştirilir. Büyük omophorion, sekiz inç genişliğinde ve yaklaşık on dört ayak uzunluğunda bir kumaş şerididir. Büyük omophorion giyildiğinde boyunda sembol ile “Y” harfi şeklini oluşturur. Büyük omophorion, ayinin başında kullanılır ve kutsal kitap okuması sırasında çıkarılarak yerine küçük omophorion takılır. Piskopos, küçük omophorion ile hizmet etmeye devam eder.²⁵⁹ Küçük omophorion, büyük omophorionun daha kısa bir versiyonu olup, ilahi ayinin bazı bölümlerinde kullanılır. “Y” biçimli giyilmek yerine, basitçe piskoposun boynuna sarılır. İki ucu, omophorionun kaymasını engellemek amacıyla, göğsün ortasına yerleştirilmiş bir düğme ve halka ile bir arada tutulur ve vücudun ön kısmından, neredeyse diz hizasına kadar sarkar.²⁶⁰

²⁵⁷ West, *The Garments of Salvation: Orthodox Christian Liturgical Vesture*, 79.

²⁵⁸ “Bishop Vestment with Embroidered Crosses”, *Catalog of St Elisabeth Convent* (Erişim 19 Kasım 2024).

²⁵⁹ Krakk, “Clothing”, 3/545; Chrysostomos, *Orthodox Liturgical Dress: An Historical Treatment*, 32; Sokolov, *A Manual of the Orthodox Church’s Divine Services*, 30.

²⁶⁰ West, *The Garments of Salvation: Orthodox Christian Liturgical Vesture*, 79.

Omophorion, piskoposun ruhani ve dini otoritesinin bir sembolüdür. Omophorionu giyen piskopos, kayıp koyunları omuzlarında taşıyan iyi çobanı sembolize eder. Pelousionlu Aziz Isidore, omophorionun sembolizmini şu şekilde ifade eder: *“Piskopos, İsa'nın suretinde olarak görevini yerine getirir ve kıyafetiyle, sürünün zayıflıklarını taşımakla görevlendirilmiş olan iyi çobanın taklitçisi olduğunu gösterir. Gerçek çoban İncil'in açılışıyla yaklaştığında, piskopos hem ayağa kalkar hem de taklit kostümünü çıkararak, sürünün lideri, tanrısı ve efendisi olan Mesih'in kendisinin yakında olduğunu gösterir.”*²⁶¹

Nicholas Kabasilas, piskoposun, cemaati içindeki zayıf bireylerin bakımından sorumlu olduğunu vurgulamak için insani bir analogi kullanır. Phelonionun ardından piskoposların omuzlarına yerleştirilen ve omophorion olarak adlandırılan bu giysi, piskoposların, tıpkı annelerin yürüyemeyen çocuklarını kollarında veya omuzlarında taşıdığı gibi, tebaalarını bakım ve gözetimle destekleyerek yönettiklerini sembolize eder. Bu giysi, piskoposların sorumlu oldukları kişileri hem fiziksel hem de manevi olarak taşıma yetkisini ifade eder.²⁶²

Selanikli Simeon, bu yorum çizgisini daha da derinleştirir. Epigonasyon ve diğer sembollerle birlikte, piskopos, her yönüyle lütfâ ve özellikle piskoposluk yetkisine sahip olduğu için kutsal omophorion giysisini de giyer. Yünden yapılmış olan bu giysi, omuzları etrafında bir daire şeklinde bağlanarak hem ön hem de arka taraftan sarılır. Simeon'a göre, bu sembolün açık anlamı ise şudur. İsa, Meryem'den beden alarak insan olmuştur. Bu nedenle, omophorion yünden yapılmıştır, çünkü bu malzeme, kurtarıcının omuzlarına aldığı başıboş koyunu simgeler; yani, kendi doğalarını temsil eder. O, gökten inerek beden almış ve inananlar için kurban edilmiştir, bu yüzden kendisine kuzu denmiştir. Giysinin omuzlara sarılırken söylenen sözler de bu anlamı pekiştirir: *“Omuzlarının üzerinde yükselmiş olan, ey Mesih...”* Bu bağlamda, çoban ve kuzu imgesi, farklı vurgularla ve farklı amaçlarla kullanılsa da ayin yorumlarında tutarlı bir şekilde yer alır. Bu sembolizmi

²⁶¹ Woodfin, *The Embodied Icon: Liturgical Vestments and Sacramental Power in Byzantium*, 19-20.

²⁶² Woodfin, *Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power*, 98.

ikonografik terimlere dönüştürecek olursak, en belirgin imgelerden biri iyi çoban olarak İsa figürü olacaktır.²⁶³

Piskopos omophorionu giyerken diyakos şu duayı okur: “*Ey Mesih, kayıp koyunu üzerine aldın ve göğe yükseldiğinde onu Baba Tanrı’ya getirdin, her zaman, şimdi ve sonsuza dek ve çağlar boyunca. Amin*”²⁶⁴

2.2.9. Pectoral Haç ve Engolpion

Bir Piskoposun göğsünde, omophorionun üzerinde bulunan pectoral haç, piskoposun İsa’nın haçını taşıması ve onun emirlerini sadakatle yerine getirmesi gerektiğini ifade eder. Ortodoks Kilisesi genelinde tüm piskoposlar pectoral haç takarlar. Haç üzerinde çarmıha gerilmiş İsa tasviri vardır. Genel olarak Katolik piskoposların haçlarının süslemesinden daha gösterişlidir. Çeşitli şekillerde süslenmiş olan bu haçlar, bazı başrahiplere ve rahiplere ayırt edici işaretler olarak verilebilir.²⁶⁵

Resim 34: Pectoral haç ile engolpion²⁶⁶

²⁶³ Woodfin, *Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power*, 99.

²⁶⁴ Mat.18:12-14.

²⁶⁵ Sokolov, *A Manual of the Orthodox Church's Divine Services*, 31; Metropolitan G. Polizoides, *What We See and Hear in a Greek Eastern Orthodox Church* (New York: D. C. Divry, Inc. Publishers, 1961), 47.

²⁶⁶ “Bishop’s Set (Pectoral Cross Encolpio)”, *Evangelidis* (Erişim 21 Kasım 2024).

Ortodoks geleneğinde piskoposlar, İsa'nın annesi Meryem'i tasvir eden ve Yunanca "tümüyle kutsal olan" anlamına gelen panagia adı verilen özel bir tür engolpion takarlar. Engolpion, İsa ya da Meryem'in resminin bulunduğu küçük yuvarlak ya da oval bir kolyedir. Panagianın üzerinde ise mitre tasviri yer alır. Piskoposlar göğsünde pectoral haçın yanında bunu taşır. Piskoposun saf kalbini, İsa'ya ve Meryem'e hürmet göstermesi gerektiğini ifade eder. Metropolit, başpiskopos veya patrik, İsa'yı tasvir eden ikinci bir engolpion giyme onuruna sahiptir.²⁶⁷

Göğüs haçı takılırken şu dua edilir: "*Ardımdan gelmek isteyen kendini inkâr etsin, çarmihını yüklenip beni izlesin.*"²⁶⁸ Piskopos panagiayı takarken şu dua edilir: "*İçimde temiz bir yürek yarat, ey Tanrı'm ve içimde doğru bir ruh yenile.*"²⁶⁹

2.2.10. Pastoral Asa

Pastoral asa günümüzde tüm Ortodoks piskoposlar tarafından İsa'nın sürüsünün çobanları olduklarını ve onlara bir babanın çocuklarına baktığı gibi bakmaları gerektiğini belirtmek için kullanılır. Piskoposluk asasının tepesinde bir çift yılan veya ejderha, başları birbirlerine bakacak şekilde geriye kıvrılmış ve aralarında küçük bir haç bulunmaktadır. İsa'nın sözlerini anımsatmak için genellikle iki ucu da yılan başı şeklinde yapılır: "*İşte, sizi koyunlar gibi kurtların arasına gönderiyorum. Yılan gibi zeki, güvercin gibi saf olun.*"²⁷⁰ Yılanın her yıl yenilenmesi, eski kabuğunu atması ve dikenli bitkilerin arasından geçmesi gibi, piskopos da sürüsüne rehberlik ederken kendini takip etmeli ve acılara rağmen aydınlanma ve yenilenme yolunda başkalarına önderlik etmelidir.²⁷¹

Asa, sürü ve kilise üzerindeki piskoposluk ruhani gücünün bir sembolüdür. Her piskoposun kendi piskoposluk bölgesinde sahip olduğu büyük ruhani otoriteyi ve iyi bir

²⁶⁷ "Panagia", *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*, ed. John Anthony McGuckin (Chichester, West Sussex, U.K.: Wiley-Blackwell, 2011), 432; Phillips, "Vestments, Ecclesiastical", 23/111C; Polizoides, *What We See and Hear in a Greek Eastern Orthodox Church*, 47.

²⁶⁸ Mat.16:24.

²⁶⁹ Mez.51:10.

²⁷⁰ Mat.10:16.

²⁷¹ Sokolov, *A Manual of the Orthodox Church's Divine Services*, 32; Phillips, "Vestments, Ecclesiastical", 23/111C.

çobanın kendi sürüsüne yaptığı gibi, sürüsünü koruma ve zaman zaman bazılarını uslu durmadıkları zaman cezalandırma sorumluluğunu sembolize eder.²⁷²

Resim 35: Pastoral asa²⁷³

Piskopos asasını eline alır ve şöyle dua eder: “*Rabbin asası seni Siyon'dan güç olarak gönderdi, öyle ki düşmanlarına karşı her zaman, şimdi ve her zaman ve çağlar boyunca üstün gelesin. Amin.*”²⁷⁴

2.2.11. Mitre

Mitre, Ortodoks piskoposların tören kıyafetlerinin bir parçası olarak başlarına taktıkları bir giysidir. Piskoposun mitresi, metal veya işlemeli çeşitli dini amblemler, değerli taşlar, inciler ile süslenmiş, tepesinde bir haç bulunan, yuvarlak büyük ve süslü bir başlıktır.²⁷⁵ Ortodoks mitresi Katolik mitresinden farklı olarak üzerinde dört adet ikon bulundurur. İsa Mesih, Meryem Ana, Vaftizci Yahya ve haç simgeleri vardır. Mitre, bir piskoposun sahip olduğu büyük ruhani otoriteyi, bahşedilen gücün bir amblemi olarak

²⁷² Polizoides, *What We See and Hear in a Greek Eastern Orthodox Church*, 47-48.

²⁷³ “Εκκλησιαστικά Είδη - Ιωαννίδης”, *Ekklesiastika Ioannidis* (Erişim 21 Kasım 2024).

²⁷⁴ Mez. 110:2.

²⁷⁵ Phillips, “Vestments, Ecclesiastical”, 23/111C.

tıpkı kralın tacının büyük devlet gücünü göstermesi gibi sembolize eder. Mitre hem dikenli tacı hem de piskoposlara kilise liderleri olarak emanet edilen gücü temsil eder.²⁷⁶ Günümüzde Ortodoks kiliselerindeki tipik mitre, Doğu Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki imparatorluk tacına dayanmaktadır. Ortodoks Kilisesinde mitre kullanımı geç bir döneme aittir. Fatih Sultan Mehmet'in 1453'te İstanbul'u fethinin sonrasında mitre piskoposlar için genel kullanıma girmiştir. XVI. yüzyılda Rum Ortodoks piskoposlarının bir kısmı tarafından giyilmiştir ve 1589'da Moskova Patrikhanesi kurulduğunda Rusya'ya götürülmüştür.²⁷⁷ Mitrenin Rus Ortodoks ayininde kullanılmaya başlanması, Rus Patrikhanesi'nin kuruluşu vesilesiyle gerçekleşmiştir. Çar I. Fyodor (ö. 1598), yeni atanan Patrik Job'a diğer bazı imtiyazların yanı sıra sakkos, mandyas ve mitre giyme hakkını tanımıştır. Çar'ın bu girişimi, Patrik Job'u hem törensel hem de sembolik açıdan Konstantinopolis patriği ile eşit konuma getirme çabasının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, Rus Patrikliğinin kuruluş sürecinde önemli bir rol oynayan Patrik II. Jeremiah'a, bu uyumun bir ifadesi olarak sunulan armağanlar arasında, inciler, değerli taşlar ve sanat eserleriyle süslenmiş görkemli bir mitrenin yer alması, mitrenin zaten patrik tarafından kullanılmakta olduğunu göstermektedir.²⁷⁸

---

²⁷⁶ Prokurat vd., "Liturgical Vestments", 337.

²⁷⁷ Johnstone, *The Byzantine Tradition in Church Embroidery*, 15-16.

²⁷⁸ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 491.

Resim 36: Piskoposluk mitresi²⁷⁹

2.2.12. Mandyas

Mandyas, Ortodoks Kilisesi hiyerarşisinde yer alan patrikler, metropolitler, başpiskoposlar ve piskoposlar tarafından ayin dışı resmi törenlerde bir onur kıyafeti olarak kullanılan uzun, bol kesimli bir tür manastır pelerinidir. Bu törensel giysi, episkoposluk makamının hem ruhani hem de idari boyutunu simgelerken, kökeni itibarıyla keşişlerin dua yoluyla manevi saldırılardan korunmasını temsil eden, melek kanatlarına benzetilen bir sembolizme sahiptir. Kolları bulunmayan ve boyun ile etek ucundan bağlanan bu giysi, adeta bir koza ya da koruyucu kılıf işlevi görerek, giyeni ruhani tehlikelere karşı metaforik olarak muhafaza eder. Piskopos, bir tören alayına katıldığında veya bir rahibin yönettiği ayine başkanlık ettiğinde de bu giysiyi giyer. Renk kullanımı, hiyerarşik unvanlara göre değişiklik göstermektedir. Rum Ortodoks geleneğinde tüm piskoposlar için genellikle bordo renk tercih edilirken, Rus Ortodoks Kilisesi'nde bu giysi rütbeye göre renklendirilir. Patrik yeşil, metropolitler açık mavi, başpiskoposlar ve piskoposlar ise mor mandyas kullanır.²⁸⁰ Mandyas, yalnızca bir litürjik kıyafet değil, aynı zamanda piskoposluk

²⁷⁹ "Handmade Mitres Handcrafted Orthodox Vestemens", *Tsalagas* (Erişim 10 Nisan 2025).

²⁸⁰ West, *The Garments of Salvation: Orthodox Christian Liturgical Vesture*, 81.

makamının otoritesini, kurtarıcı lütfunu ve pastoral sorumluluğunu simgeleyen güçlü bir törensel semboldür. Bu giysi, piskoposun inananlara rehberlik etme, onları ruhani anlamda eğitime görevini ve kilisenin öğretilerinin sürekliliğini yansıtır.²⁸¹

Resim 37: Mandyas²⁸²

Mandyas, boyun ve etek ucundan sabittir ancak önü açıktır. Bu giysi, özellikle boyun ve etek uçlarının birleştiği noktada yer alan, zengin işlemlerle bezenmiş pomatai adı verilen süslemeler ile dikkat çeker. Aşağıya doğru inen ve Yunanca “nehirler” anlamına gelen potamoi, beyaz ve kırmızı dekoratif şeritlere sahiptir. Litürjik açıdan derin sembolik anlamlar taşıyan mandyas kıyafetinin çizgileri, piskopostan sadık insanlara aktığı varsayılan ilahi gerçeklerin akışının sembolleri olarak kabul edilir. Ayrıca her mantonun ön alt köşesine Eski ve Yeni Ahit’in kutsal kitaplarını sembolize ettiği düşünülen ve kanun tabletleri olarak adlandırılan dört adet kare süs yerleştirilir. Üstteki tabletler genellikle haçlar, melek figürleri veya ikonlarla işlenir; alttaki tabletler genellikle piskoposun baş harflerini içerir.²⁸³

²⁸¹ Polizoides, *What We See and Hear in a Greek Eastern Orthodox Church*, 48; “Mandyas”, *Encyclopædia Britannica* (Erişim 09 Mart 2025).

²⁸² “Bishop’s Mantle with Tablets”, *Pokrove* (Erişim 14 Nisan 2025).

²⁸³ Braun, *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient*, 350.

SONUÇ

Hıristiyanlıkta Dini Kıyafetler başlıklı yüksek lisans tez çalışmamızda, Katolik ve Ortodoks mezheplerine ait din adamı kıyafetleri; tarihsel gelişimleri, sembolik anlamları ve mezhepsel hiyerarşiye yansımaları çerçevesinde kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Her iki mezhepte de ruhban sınıfına ait kıyafetlerin, yalnızca birer giyim unsuru değil; din adamlarının konumlarını, görevlerini ve dini otoritelerini yansıtan semboller olduğu açıkça ortaya konmuştur. En alt rütbede yer alan din adamlarının kıyafetleri sade ve minimal süslemeler içerirken, üst rütbelerdeki din adamlarının kıyafetleri daha gösterişli, ayrıntılı ve sembolik açıdan zengin unsurlar taşımaktadır. Bu durum, dini hiyerarşinin sadece sözlü veya kurumsal değil, görsel düzeyde de ifade edildiğini göstermektedir.

Dini kıyafetlerin oluşumunda ve şekillenmesinde tarihsel, kültürel, coğrafi ve Hıristiyanlığın kutsal metinlerinde yer alan anlatımlar belirleyici bir rol oynamıştır. Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde oldukça sade olan bu kıyafetler, zamanla hem sembolik hem de estetik açıdan zenginleşmiş, farklı dönemlerde ortaya çıkan teolojik ve litürjik ihtiyaçlara göre evrilmiştir. Bu durum, dini kıyafetlerin durağan ve geleneksel bir yapıdan ziyade, tarihsel süreç içinde anlam kazanan, mezhepsel kimlik ve ruhani otoriteyi yansıtan dinamik unsurlar olduğunu ortaya koymaktadır.

Dini kıyafetlerin biçimi, rengi ve kullanım amacı yalnızca mezhepsel farklılıklara değil, aynı zamanda giyildikleri ayın ya da litürjik zamana bağlı olarak da değişkenlik göstermektedir. Litürjik takvime göre belirlenen renkler, kıyafetlere sembolik bir boyut kazandırmakta ve ibadetin anlam dünyasını derinleştirmektedir. Beyazın saflığı, kırmızının şehitliği, morun kefareti, yeşilin umudu, siyahın matemi, gül renginin ise tövbe dönemindeki sevinci temsil etmesi, sadece ritüel zamanları ayırt etmeye yaramaz; aynı zamanda ayinlerin ruhunu ve anlam derinliğini pekiştirir. Öte yandan, kıyafetlerin dua eşliğinde giyilmesi, onların yalnızca törensel bir giysi değil, ruhani hazırlığın ve kutsallık bilincinin bir parçası olduğunu gösterir.

Hıristiyanlıkta dini kıyafetler, yalnızca ibadet sırasında giyilen törensel giysiler olmanın ötesinde, ahlaki erdemlerin, ruhani otoritenin ve teolojik sembollerin taşıyıcısı olarak işlev görmektedir. Bu kıyafetlerde yer alan sembolik unsurlar, Hıristiyan inancının temel öğeleriyle, özellikle de İsa'nın doğası, misyonu ve kilise ile olan ilişkisiyle doğrudan bağlantılıdır. Her bir giysi parçası, arka planında derin bir anlam dünyası barındırmakta; bireysel kutsallığı yansıtanın yanı sıra, dini kimliğin somut bir göstergesi hâline gelmektedir. Litürjik kıyafetler, din adamının konumunu görünür kılan güçlü simgeler olarak değerlendirilmiş; zamanla bireysel erdemlerin ötesinde, İsa'nın çilesi ve öğretisini temsil eden çok katmanlı sembolik yapılar kazanmıştır.

Bu çalışma, Katolik ve Ortodoks mezheplerine odaklanması nedeniyle diğer Hıristiyan mezhepleri, ayrılmış Doğu Kiliseleri ve diğer din ve mezheplerine ait din adamı kıyafetlerini kapsamamaktadır. Ancak bu çalışma gelecekte diğer Hıristiyan mezhepleri, ayrılmış Doğu kiliseleri, diğer dinleri ve farklı inanç sistemlerindeki dini kıyafetlerin karşılaştırmalı olarak ele alınmasına da zemin hazırlamaktadır. Gelecek araştırmalarda, farklı mezhep ve dinlerin din adamı kıyafetlerinin tarihsel süreç içinde gelişimi, sembolik anlamları ve ritüel işlevlerinin karşılaştırmalı olarak araştırılması; din adamlarının dini kimliklerini ve hiyerarşik konumlarını somutlaştıran bu kıyafetlerin, farklı kültürel ve teolojik bağlamlarda nasıl şekillendiğinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu tür çalışmalar, dini kıyafetlerin sadece bir giyim öğesi olmaktan öte, dini aidiyet, otorite ve kutsallığın görsel ifadesi olarak evrensel işlevlerini ortaya koyarak, dinler arası ve mezhepler arası kıyafet geleneklerinin karşılaştırmalı incelenmesine katkıda bulunacaktır. Böylece, din adamı kıyafetlerinin anlam dünyası üzerine derinleşen bu anlayış akademik literatüre zenginlik katacaktır.

KAYNAKÇA

- Abbo, J. A. "Pallium". *New Catholic Encyclopedia Second Edition*. 10/807-808. New York: Thomson/Gale, 2003.
- Alphonse, Van Hove. "Hierarchy". *The Catholic Encyclopedia*. 7/322. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Arthur, Linda B. "Religion and Clothing". *Encyclopedia of Clothing and Fashion*. ed. Valerie Steele. 3/94-100. United States of America: Thomson/Gale, 2005.
- Aydın, Mehmet. "Hiristiyanklık". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 17/348-353. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1998.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/hiristiyanklık#4-mabed-ve-ibadet>
- Aydın, Mehmet - Eroğlu, Ahmet Hikmet. "Papalık". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 34/160-162. İstanbul: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2007.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/papalik>
- Ball, Jennifer. "Byzantine Clothing". *The Greenwood Encyclopedia of Clothing through World History*. ed. Jill Condra. London: Greenwood Press, 2008.
- Berryman, Nancy Dell. *Contemporary Roman Catholic and Jewish Ritual Art*. New York: Columbia University, Doktora Tezi, 1964.
<https://www.proquest.com/dissertations-theses/contemporary-roman-catholic-jewish-ritual-art/docview/302154362/se-2?accountid=159111>
- Blum, O. J. "Miter". *New Catholic Encyclopedia Second Edition*. 9/743-744. New York: Thomson/Gale, 2003.
- Braun, Joseph. "Dalmatic". *The Catholic Encyclopedia*. 4/608-609. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Braun, Joseph. *Die Liturgische Gewandung im Occident und Orient; nach Ursprung und Entwicklung, Verwendung und Symbolik*. Freiburg: Herdersche Verlagshandlung, 1907.

- Braun, Joseph. "Fanon". *The Catholic Encyclopedia*. 5/785. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Braun, Joseph. "Maniple". *The Catholic Encyclopedia*. 9/601-602. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Braun, Joseph. "Mitre". *The Catholic Encyclopedia*. 10/404-406. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Braun, Joseph. "Pallium". *The Catholic Encyclopedia*. 11/427-429. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Braun, Joseph. "Pectorale". *The Catholic Encyclopedia*. 11/601. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Braun, Joseph. "Stole". *The Catholic Encyclopedia*. 14/301-302. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Braun, Joseph. "Vestments". *The Catholic Encyclopedia*. 15/388-392. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Braun, Joseph. "Zucchetto". *The Catholic Encyclopedia*. 15/765-766. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Cance, M. Mc. "Dalmatic". *New Catholic Encyclopedia*. 4/619-620. New York: McGraw-Hill, 1967.
- Chrysostomos, Archimandrite. *Orthodox Liturgical Dress: An Historical Treatment*. Brookline: Holy Cross Orthodox Press, 1981.
- Cooper, Jean C. *Dictionary of Christianity*. Chicago: Routledge, 1996.
<https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=01927cae-8816-311d-9a7b-30759517bd31>
- Durandus, Gulielmus. *The Sacred Vestments*. çev. T. H. Passmore. London: Sampson Low, Marston & Co., 1899.

- “Jainism”. *The Encyclopedia of World Religions* (Rev. ed.). ed. Robert S. Ellwood - Gregory D. Alles. 228-229. New York: Facts on File, 2007.
- Forshaw, B. “Fisherman’s Ring”. *New Catholic Encyclopedia*. 5/948. New York: McGraw-Hill, 1967.
- Hume, Lynne. *The Religious Life of Dress: Global Fashion and Faith*. London: Bloomsbury, 1. Basim, 2013.
- Johnstone, Pauline. *The Byzantine Tradition in Church Embroidery*. London: Devonshire Press, 1967.
- Kutsal Kitap: Tevrat, Zebur, İncil*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi & Yeni Yaşam Yayınları, 2016.
- Krakk, Deborah E. “Clothing”. *The Encyclopedia of Religion*. ed. Mircae Eliade. 3/537-546. New York: Macmillan Publishing Company, 1987.
- Macalister, Robert Alexander Stewart. *Ecclesiastical Vestments: Their Development and History*. London: Elliot Stock, 1896.
- Mccance, M. “Alb”. *New Catholic Encyclopedia Second Edition*. 1/211-212. Washington: Thomson/Gale, 2003.
- Mccance, M., A. D. Fitzgerald. “Chasuble”. *New Catholic Encyclopedia Second Edition*. 3/445-446. New York: Thomson/Gale, 2003.
- McCloud, Henry J. *Clerical Dress and Insignia of the Roman Catholic Church*. Milwaukee: Bruce Publishing, 1948.
- “Panagia”. *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*. ed. John Anthony McGuckin. 432. Chichester, West Sussex, U.K.: Wiley-Blackwell, 2011.
- “Phelonion”. *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*. ed. John Anthony McGuckin. 445. Chichester, West Sussex, U.K.: Wiley-Blackwell, 2011.
- “Sticharion”. *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*. ed. John Anthony McGuckin. 584. Chichester, West Sussex, U.K.: Wiley-Blackwell, 2011.

- Morrisroe, Patrick. "Crosier". *The Catholic Encyclopedia*. 4/515-516. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Morrow, Louis La Ravoire. *My Catholic Faith*. United States of America: My Mission House, 1963.
- Nabuco, J. "Fanon". *New Catholic Encyclopedia Second Edition*. 5/621-622. New York: Thomson/Gale, 2003.
- Norris, Herbert. *Church Vestments: Their Origin & Development*. New York: Dover Publications, 2017.
- O'Brien, John. *A History of the Mass and Its Ceremonies in the Eastern and Western Church*. New York: Benziger Brothers, 1879.
- Phillips, Walter Alison. "Vestments, Ecclesiastical". *Encyclopedia Britannica*. ed. Warren E. Preece. 23/108-113. Chicago: Encyclopaedia Britannica, 1965.
- Pocknee, Cyril E. *Liturgical Vesture, Its Origins and Development*. London, 1960.
- Polizoides, Metropolitan G. *What We See and Hear in a Greek Eastern Orthodox Church*. New York: D. C. Divry, Inc. Publishers, 1961.
- Prokurat, Michael vd. *The A to Z of the Orthodox Church*. Lanham: Scarecrow Press, 2010. <https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=e49f82f4-b0f7-3394-85e3-f64b9b6320bb>
- Pugin, Augustus Welby. *Glossary of Ecclesiastical Ornament and Costume*. London: Bernard Quaritch, 3. Basim, 1868.
- Renne, Elisha P. "Ecclesiastical Dress". *Encyclopedia of Clothing and Fashion*. ed. Valerie Steele. 1/395-400. United States of America: Thomson/Gale, 2005.
- Sarna, Kendra. "Clothing". *Encyclopedia of Global Religion*. ed. Mark Juergensmeyer - Wade Clark Roof. 1/234-236. Los Angeles: Sage Publications, 2012.
- Ševčenko, Nancy Patterson. *The Oxford Dictionary Of Byzantium*. ed. Alexander P. Kazhdan. New York: Oxford University Press, 1991.

- Singh, Jasjit. "Symbols (Sikhism)". *Sikhism*. ed. Arvind-Pal Singh Mandair. 422-426. Encyclopedia of Indian Religions. Dordrecht: Springer, 2017.
- "Priestly Vestments". *Encyclopaedia Judaica*. ed. Fred Skolnik - Michael Berenbaum. 16/511-513. USA: Thompson/Gale, 2007.
- Sokolov, Dimitrii Pavlovich. *A Manual of the Orthodox Church's Divine Services*. New York: Wynkoop Hallenbeck Crawford Co., 1899. <http://archive.org/details/amanualoftheorth00sokouoft>
- Sullivan, F. A. - Wood, S. K. "Bishop". *New Catholic Encyclopedia Second Edition*. 2/411-417. Washington: Thomson/Gale, 2003.
- Tanabe, Willa Jane. "Robes and Clothing". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 731-735. New York: Macmillan Reference USA, 2004.
- Thurston, Herbert. "Alb". *The Catholic Encyclopedia*. 1/251-252. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Thurston, Herbert. "Amice". *The Catholic Encyclopedia*. 1/428-429. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Thurston, Herbert. "Biretta". *The Catholic Encyclopedia*. 2/577-578. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Thurston, Herbert. "Cincture". *The Catholic Encyclopedia*. 3/776. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Thurston, Herbert. "Cope". *The Catholic Encyclopedia*. 4/351-352. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- Thurston, Herbert. "Rings". *The Catholic Encyclopedia*. 13/59-60. New York: The Encyclopedia Press, 1913.
- West, Krista M. *The Garments of Salvation: Orthodox Christian Liturgical Vesture*. New York: St Vladimirs Seminary, 2013.
- Wiley, Kristi L. *The A to Z of Jainism*. Lanham: The Scarecrow Press, 2009.

- Woodfin, Warren T. *Late Byzantine Liturgical Vestments and the Iconography of Sacerdotal Power*. University of Illinois, Doktora Tezi, 2002.
<https://hdl.handle.net/2142/87365>
- Woodfin, Warren T. *The Embodied Icon: Liturgical Vestments and Sacramental Power in Byzantium*. New York: Oxford University Press, 2012.
<https://doi.org/10.1093/acprof:osobl/9780199592098.001.0001>
- Zymaris, Philip. "Epitrachelion". *The Encyclopedia of Eastern Orthodox Christianity*. ed. John Anthony McGuckin. 224. Chichester, West Sussex, U.K.: Wiley-Blackwell, 2011.
- Encyclopædia Britannica. "Amice". Erişim 14 Eylül 2024.
<https://www.britannica.com/topic/amice>
- Encyclopædia Britannica. "Cardinal". Erişim 03 Ocak 2025.
<https://www.britannica.com/topic/cardinal-Roman-Catholicism>
- Encyclopædia Britannica. "Chasuble". Erişim 20 Eylül 2024.
<https://www.britannica.com/topic/chasuble>
- "Crosier". *Encyclopedia Britannica*. 6/811. U.S.A.: By Encyclopaedia Britannica, Inc., 1965.
- Encyclopædia Britannica. "Dalmatic". Erişim 04 Ekim 2024.
<https://www.britannica.com/topic/dalmatic>
- Encyclopædia Britannica. "Mandyas". Erişim 09 Mart 2025.
<https://www.britannica.com/topic/mandyas>
- Encyclopædia Britannica. "Mitre". Erişim 20 Eylül 2024.
<https://www.britannica.com/topic/miter>
- Encyclopædia Britannica. "Priest". Erişim 04 Kasım 2024.
<https://www.britannica.com/topic/priest-Christianity>
- Encyclopædia Britannica. "Religious Dress". Erişim 02 Ocak 2025.
<https://www.britannica.com/topic/religious-dress>

Encyclopædia Britannica. “Stole”. Erişim 20 Eylül 2024.
<https://www.britannica.com/topic/stole>

Resim Kaynakları

Resim 1: Psg Vestments. “Alb with Adorned Lace”. Erişim 10 Eylül 2024.

<https://psgvestments.com/products/alb-with-adorned-lace>

Resim 2: Autom. “Amice”. Erişim 08 Şubat 2025.

<https://www.autom.com/product/Amice-65-35-increment-of-3-pcs-D3076>

Resim 3: Mccance, M. “Alb”. *New Catholic Encyclopedia Second Edition*. 1/211-212. Washington: Thomson/Gale, 2003.

Resim 4: Slabbinck. “Dalmatic”. Erişim 10 Eylül 2024. <https://www.slabbinck.be/en-BS/product/72498>

Resim 5: Psg Vestments. “Stole”. Erişim 09 Eylül 2024.

<https://psgvestments.com/search?q=stole>

Resim 6: Psg Vestments. “Gothic Chasuble with Embroidered Lace”. Erişim 11 Ekim 2024.

<https://psgvestments.com/products/gothic-chasuble-with-embroidered-lace>

Resim 7: Arte Grossé. “Maniple”. Erişim 09 Eylül 2024.

<https://www.artegrosse.com/en/arte-collection/1217-manipule-all-seasons.html>

Resim 8: Psg Vestments. “Roman Cope with Adorned Orphrey”. Erişim 08 Kasım 2024.

<https://psgvestments.com/products/roman-cope-with-adorned-orphrey>

Resim 9: www.mypetvet.com.ua. “Pope Zucchetto”. Erişim 29 Aralık 2024.

<https://www.mypetvet.com.ua/wp-comments.php?element=skyuu161890758&g=5>

Resim 10: Encyclopædia Britannica. “Biretta”. Erişim 21 Kasım 2024.

<https://www.britannica.com/topic/biretta#/media/1/66591/299219>

Resim 11: Wikipedia. “Julian Porteous”. Erişim 29 Aralık 2024.

https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Julian_Porteous&oldid=1263981750

Resim 12: Liturgical Arts Journal. “Medieval Commentary Continued: The Episcopal

Garments”. Erişim 24 Ekim 2024.

<http://www.liturgicalartsjournal.com/2018/07/medieval-commentary-continuedepiscopal.html>

Resim 13: Vestum Ecclesia. “Mitra Aurifrigiata”. Erişim 24 Ekim 2024. <https://www.vestum-ecclesia.pl/pl/p/Mitra-aurifrigiata-barokowa/63>

Resim 14: Vestum Ecclesia. “Mitra Simplex”. Erişim 24 Ekim 2024. <https://www.vestum-ecclesia.pl/pl/p/Mitra-simplex-barokowa/58>

Resim 15: Braun, Joseph. “Mitre”. *The Catholic Encyclopedia*. 10/404-406. New York: The Encyclopedia Press, 1913.

Resim 16: Archdiocese of Toronto. “Archbishop Leo in Rome for June 29 Mass with Pope Francis”. Erişim 29 Aralık 2024.

<https://www.archtoronto.org/pt/outreach/news/archdiocesan/archbishop-leo-in-rome-for-june-29-mass-with-pope-francis--blessing-of-the-pallium-for-worlds-newestshepherds---broadcast-details/>

Resim 17: Psg Vestments. “John Paul II Pallium with Red Western Cross”. Erişim 21 Kasım 2024. <https://psgvestments.com/products/pallium-with-red-western-cross>

Resim 18: Braun, Joseph. “Pallium”. *The Catholic Encyclopedia*. 11/427-429. New York: The Encyclopedia Press, 1913.

Resim 19: The Catholic Company. “Pectoral Cross/Amethyst”. Erişim 08 Eylül 2024.

<https://www.catholiccompany.com/pectoral-cross-amethyst-il13034/>

Resim 20: Church Supplies. “Bishop Croziers”. Erişim 28 Ekim 2024. <https://churchsupplies.com/collections/bishop-croziers>

Resim 21: Encyclopædia Britannica. “Pope Benedict XVI’s Fisherman’s Ring”. Erişim 01 Ocak 2025. <https://www.britannica.com/topic/Fishermans-Ring#/media/1/208680/298202>

Resim 22: I komu to przeszkadzało? “Fanon”. Erişim 20 Şubat 2025.

<https://ikomutoprzeszkadzalo.pl/en/fanon-%e2%99%a5/>

Resim 23: St. Elisabeth Convent Catalogus. “Sticharion”. Erişim 12 Kasım 2024. <https://catalog.obitel-minsk.com/catalogsearch/result/?q=sticharion>

Resim 24, Resim 26 ve Resim 27: Saint John the Evangelist Orthodox Church. “A Guide to Orthodox Liturgical Vestments”. Erişim 07 Kasım 2024. <https://www.saintjohnchurch.org/orthodox-liturgical-vestments/>

Resim 25: OrthodoxWiki. “Epimanikia”. Erişim 10 Kasım 2024. <https://orthodoxwiki.org/Epimanikia>

Resim 28: Orthodox church shop Pokrove. “Russian Style Priest Vestments”. Erişim 15 Kasım 2024. <https://pokrove.com/en/russian-style-priest-vestments/p-3657.html>

Resim 28: The Catalogus Of Good Deeds. “Liturgical Vestments of the Clergy”. Erişim 09 Kasım 2024. <https://catalog.obitel-minsk.com/blog/2022/05/liturgical-vestments-of-the-clergy>

Resim 29: The Metropolitan Museum of Art. “Why Vestments? An Introduction to Liturgical Textiles of the Post-Byzantine World”. Erişim 10 Mart 2025.

<https://www.metmuseum.org/perspectives/why-vestments>

Resim 30: Orthodox Church Shop Pokrove. “Epigonation”. Erişim 17 Kasım 2024.

<https://pokrove.com/en/doublesided-epigonation-for-priestly-vestments-almighty/p3813.html>

Resim 31: ifaba.ru. “Традиции и символы: набедренник и палица священника”. Erişim 01 Mart 2025. <https://ifaba.ru/fotograficheskie-syuzheti/nabedrennik-i-palitsa-svyashennika.php>

Resim 32: Ukrainian Orthodox Textile. “Bishop Vestments Combined From”. Erişim 16 Kasım 2024.

<https://upctextil.com/en/oblacheniya/arkhiereyskoe-oblachenie/oblachenyearchhyereiskoe-yz-parchy/1916/>

Resim 33: Catalog of St Elisabeth Convent. “Bishop Vestment with Embroidered Crosses”. Erişim 19 Kasım 2024.

<https://catalog.obitel-minsk.com/bishop-vestment-velvet-sh-28-36.html>

Resim 34: Evagelidis. “Bishop’s Set (Pectoral Cross Encolpio)”. Erişim 21 Kasım 2024.

<https://evagelidis.com/en/product/bishops-set-pectoral-cross-encolpio-77/>

Resim 35: Ekklesiastika Ioannidis. “Εκκλησιαστικά Είδη - Ιωαννιδής”. Erişim 21 Kasım 2024. <https://www.ekklisiastika-ioannidis.gr/en/cat-despotikoi-ravdoi-bastounia>

Resim 36: Tsalagas. “Handmade Mitres Handcrafted Orthodox Vestemens”. Erişim 10 Nisan 2025. <https://www.tsalagas.com/>

Resim37: Pokrove. “Bishop’s Mantle with Tablets”. Erişim 14 Nisan 2025. <https://pokrove.com/en/bishops-mantle/p-541.html>